Gündelik mutluluğa alışma

ANJA MEULENBELT

Almancadan çeviren: İlknur İgan

AYRINTI

ANJA MEULENBELT

Anja Meulenbelt 1945 yılında Utrech'te dünyaya geldi. 16 yaşında hamile kalınca evlenip liseyi terk etmek zorunda kaldı. Bir oğlu oldu. 19 yaşında boşandı. Yeniden eğitime başladı ve sosyal bilimler okudu.

Anja Meulenbelt ikinci kadın hareketinin yükseldiği 70'li yıllarda Hollanda'da hareketin gelişmesine aktif bir feminist olarak katkıda bulundu. Bağımsız özdeneyim gruplarından başlayarak uluslararası kongrelere, kitlesel kampanyalara, sosyal alanda kadın çalışmasına kadar uzanan farklı etkinlikler içinde hem kendi feminist politikasını oluşturdu hem de bütün bu alanlarda feminist anlayışın gelişme sürecinde yer aldı. Yazmaya diğer kadınlara aktaracak deneyimleri, söyleyecek sözü olan bir feminist olarak başladı. Yazma uğraşı sürekli bir üretime dönüşünce yazarlığı meslek olarak benimsedi. 70'li yılların ilk yarısında çeşitli dergilerde pek çok makalesi ve kitap olarak da "*Feminizm ve Sosyalizm*" adlı incelemesi yayımlandı. Bu kitabı Yazın Yayıncılık tarafından Türkiye'de de basıldı. (Çev: Erman Demirci, 1987) 1976 yılında yazarın ilk romanı "*Utanç Bitti*" yayımlandığında kitap feminist çevrelerde büyük bir yankı uyandırdı. Sekiz dile çevrilen bu otobiyografik roman, kısa zamanda kadın hareketinin temel kitapları arasına katıldı.

Anja Meulenbelt daha sonra "*Ayrım Çizgileri*", "*Kadın Cinselliği*", "*Kendimiz İçin*", "*Öfkeden de Öte*", "*Bir Soğanın Kabukları Gibi*", "*Küçük Ayaklar*" - "*Büyük Ayaklar*" başlıkları altında inceleme kitapları yayınlandı. 1985 yılında basılan *Gündelik Mutluluğa Alışma* adlı ikinci romanı feminist çevrelerde farklı tepkiler karşılandı. "*Utanç Bitti*"de lezbiyenliği tercih edi̇ş sürecini anlatan yazar, ikinci romanında yeniden bir erkekle beraber olmaya karar verdiğini anlatınca lezbiyen kanadın ağır eleştirilerine hedef oldu ve hareketten ihanetle suçlandı. Anja Meulenbelt 1991'de yayımlanan son kitabında ise kedilerini anlatıyor.

Ayrıntı: 96
Edebiyat dizisi: 34

Gündelik Mutluluğa Alışma
Anja Meulenbelt

Almancadan çeviren
İlknur İgan

Yayıma hazırlayan
Zeynep Atayman

Kitabın özgün adı
Die Gewöhnung ans alltägliche Glück

Rowohlt / 1985
basımından çevrilmiştir.

Kapak fotoğrafı
Jean-Francois Jonvelle

Kapak düzeni
Arslan Kahraman

Basıma hazırlık
Renk Yapımevi (0 212) 516 94 15

Baskı
Renk Basımevi (0 212) 518 54 36

Birinci basım
Haziran 1994

ISBN 975-539-072-3

AYRINTI YAYINLARI
Piyer Loti Cad. 17/2 34400 Çemberlitaş–İstanbul Tel: (0 212) 518 76 19 Fax: (0 212) 516 45 77

Anja Meulenbelt

GÜNDELİK MUTLULUĞA ALIŞMA

I

İlk fotoğrafta bir lavabonun önünde duruyorsun, çıplaksın. Otel penceresindeki tozlarda kırılan sabah ışığı, sen tıraş olurken teninde desenler çiziyor. Sırtındaki ve bacaklarındaki kıllar pırıldıyor. Sol tarafta, aşağıda büyük yatağın uçuk pembe örtüsü belli belirsiz seçiliyor. Fotoğrafı ben çektim. Ama varlığım yalnızca aynanın yanında duran Eau Sauvage şişesinden fark ediliyor. Şişeyi yanıma almıştım, ama bir keresinde Dorian'a da aynı parfümü hediye ettiğini öğrenince kullanmadım. Öbür sevgilin gibi kokmak istemedim. Fotoğrafa baktığımda duyabildiklerim, uyanan Venedik'in gürültüleri, ilk turistlerin sesleri ve suyun yumuşak şıpırtısı.

İkinci fotoğraf renkli değil. Siyah pantolonun ve beyaz gömleğinle bana doğru gelirken seni gösteriyor. Eski Yahudi mahallesi

Getto Nuovo'nun dar, yüksek evlerinin gölgesinde hareket ediyorsun. Çevren bomboş. Öğle zamanı, fazla turist gelen bir yer değil. Keskin ışık, güneşin altındaki alınlıkları solgunlaştırıyor ve zamanla dağılmaya başlayan büyük taş plakalar üzerinde konturlarını çizdikten sonra pul pul kalkan renklerin ve ufalanan taşların üzerinden kayıp gidiyor. Solda yukarıda görünen küçük tabelanın üzerinde Banco Rosso yazıyor. Bu fotoğrafta uzaklara gitmiş, düşüncelere dalmış görünüyorsun. Bu öğle sonrasında daracık sokakları, evlerin üst üste yığılmış katlarını, sayısız adların yazılı olduğu kapıları, küçük sinagogu incelerken sessizdik. Fotoğrafa baktığımda duyduğum, sessizlik. Suyun şıpırtısı, güvercinlerin gurultusu ve bir topu duvara fırlatan çocukların sesleri bile çok uzaklarda gibi.

Üçüncü fotoğrafta, Getto'dan fazla uzak olmayan bir açık hava restoranının küçük masasının ardından bana bakıyorsun. Toprak testideki şarabı, yediğimiz balığı, dilenmeye gelen duman renkli kedileri hatırlıyorum. Bardağının üzerinden bana bakıyorsun, bir elin çenene dayalı. Yüzün rahatlamış ve açık. Bana böyle baktığında hâlâ karnımın içinde bir sıcaklık yayılıyor. Göstermeyi pek istemediğim bir fotoğraf bu, çünkü diğer hiçbirinde böylesine çıplak, böylesine savunmasız değilsin, içine böylesine kolayca bakmak mümkün değil.

Şimdi biz Cenova'ya giden oto-trende otururken fotoğraflar çantamda. Saçmalık aslında, çünkü sen, aşkımın nesnesi, cismen yanımdasın ve yine aynı görünümü sunuyorsun: İkimiz ve küçük oğlun David için ayırttığımız yataklı vagonun küçücük lavabosunun önünde çıplak duruyorsun. Büyük oğlun Elias çoktan İtalya'da. Bu birlikte üçüncü yazımız artık, ama sen, fazlasıyla küçük mekânda şarap kırmızısı pelüşler ve koyu renkli ahşabın arasında ıslık çalarak, su sıçratarak durduğunda seni seyretmek hâlâ aynı şekilde hoşuma gidiyor. David koridorda haylazca dolanıyor, pencereden dışarısını seyrediyor. Daima seni isteyen ellerimi özgür bırakmak için bu fırsattan yararlanıyorum. En alt ranzadan ancak bacaklarına, popona ulaşabiliyorum. Tıraş olurken ıslık çalmaya

devam ediyorsun ve sana daha kolay ulaşabileyim diye dönüyorsun.

En üsttekinde David'in yattığı üst üste duran daracık üç yatakta fazla bir şey yapmamız mümkün değildi. Bu hiç dinmeyen sana dokunma isteği seks olarak adlandırılamaz, seksten daha sade, daha ilkel bir şey bu. Uyurken sana sokulduğumda kendimi iyi hissediyorum, kaygılarım kayboluyor, her şey düzene giriyor, huzur duyuyorum.

David kapıyı çalıyor ve kahvaltıyı içeri getiriyor. Yatakları kapatıyoruz. İtalya'nın görünümü henüz düzlük, güneş artık ısıtıyor. Dizlerimizin üzerinde açılmış bir harita, düşünüyoruz. Önce nereye gideceğiz, sahile mi? David, sen ne istersin? Benim için fark etmez, diyor David, yeter ki hep güneşte pineklemek zorunda kalmayayım. Rapallo'da karar kılıyoruz. Yola devam etmeden önce biraz dinlenmek. Zamanımız var. Paramız tükenene kadar kalabiliriz. Birkaç hafta içinde David'i annesine ve onun sevgilisine devredeceğiz, sonra ikimiz devam edebiliriz, yalnız. Artık dönüşünü bekleyen bir sevgilin yok ve artık beni bekleyen biri de yok. Yazmamız gerekmiyor kimseye. Kimin kimin için ne hissettiği ve nasıl devam etmemiz gerektiği üzerine konuşmalar, acı verici anlar artık yok. Artık ona telefon etmek için en uygun anın ne zaman olduğunu inceden inceye düşünmene gerek yok. Ee, nasılsın, gibisinden öylesine sorulmuş ama acıtıcı bir soruya cevap vermek için girdiğin bir telefon kulübesinden dönmek zorunda değilsin. Bu bir lüks.

Tekdüze değil mi böyle, diye sana soruyorum. Sıkılmıyor musun diye bana soruyorsun. Çok acı çekiyoruz, diyoruz, suçumuzun bilincinde, bu güzellikte devam edemez, bunca hak edilmemiş mutluluk. Bu duygu bende uzun süre kalıyor, gerçek olabilmek için fazla güzel olduğu duygusu. Az sonra gün doğacak ve eski aşk şarkılarında olduğu gibi, bize bu aşkın mümkün olmadığını söyleyecekler.

Birbirimizi yıllardan beri tanıyorduk. İlk bakışta aşk değildi bu. Senin zaten Dorian'la yıllardan beri süren uzun bir ilişkin ve duyduğum kadarıyla yanı sıra bir başka sevgilin daha vardı. Ve ben de yıllardan beri Martha ile beraberdim. Kelimenin klasik anlamıyla ilişkimizin başladığı ve cinsel bir birlikteliğe dönüştüğü

anda bile kolayca geri dönebilirdik. Hatta ilk kez birlikte olduğumuzda sabah evinin merdivenlerinden inerken, eğer istersen yine dost olarak kalabiliriz, dememiş miydin? Benim Martha'dan ayrılmama gerek yoktu, senin de Dorian'dan. O ilk yazdan birbirimizden uzaklaşmak için yararlanabilirdik. Ben Martha ile Portekiz'e, sen de Dorian ve oğullarınla Fransa'ya gittiğinde seni unutmak için bir ay zamanım olabilirdi. Bir ay boyunca hiçbir temas imkânımız yoktu. Geri dönüp birbirimizi yeniden gördüğümüzde ne yapacağımız üzerinde düşünmek için dolu dolu bir ay. Dost mu, sevgili mi?

Senin sevgilin daha bilmiyordu. Benimkinin haberi vardı. Ben böyle bir şey için uygun değilim, bunun üzerine hiçbir şey kurmuyorum, sadece başka türlü olamıyorum. Yalan söyleyemem, yüzüm kızarır ve çelişkilere dolarım, kimse böyle bir şey istemese de ayrıntılı açıklamalar yaparım. Böyleyim diye, her duygu değişimini açıklamak zorunluluğu hissetmeyen insanlardan daha seçkin bir kişiliğim olduğu duygusuna kapılmam gerekmiyor mutlaka. Ama o ilk kezden sonra artık saklayamazdım, çünkü senden döndüğümde her tarafim kırınızı lekelerle doluydu. Lanet olası sivrisinekler. Ortaya çıkan ilk fırsatta Martha'ya anlattım.

Martha'nın evinde benim için pişirdiği yemeği yerken, sana Daniel'den bahsetmiştim, dedim. Hemen yatmak zorunda olmadan bir erkekle arkadaşlık etmeyi harika bulduğumu sana söylemiştim değil mi? Bunu söylediğimde bedenime bir sıcaklık bastığını hissettim, ama sohbet tonunda devam etmeye çalıştım, bir yudum daha şarap alsana. Martha ile beraber olduğum yıllarda daha önce de âşık olmuştum, bir defa başka bir kadına, bir defa da bir erkeğe. ama hiçbir zaman işi büyütmedim, Martha da eğlendi ve benim duyguları terapik açıdan yorumlayarak zararsız hale getirme denemelerimi ve anlattıklarımı hafif bir alaycılıkla karşıladı. Her seferinde olay bittikten sonra, durumu abartmadığım için hoşnutluk duydum. Martha'nın da benim de o kadar değer verdiğimiz huzuru

bozmadığım, ağır ağır sevmeye başladığımız alışkanlıkları altüst etmediğim için mutlu oldum. Ama bu kez duygulardan fazla bir şey için günah çıkarmalıyım. Bir edim.

Geçen pazartesi, diyorum, geçen pazartesi toplantıdan sonra Daniel'e takılıp kaldım, biraz daha sohbet etmek istiyorduk, sonra öpüşüp koklaşmaya başladık ve birdenbire, aramızda hiçbir şey geçmediğini söyleyebilmek için işi bu kadarla bırakmayı çok çocukça buldum... Yani orada kaldım ve onunla yattım.

Martha'ya bakıyorum, yutkunuyor. Ve sonra, senin için güzel bir şey, diyor. Biliyor musun, bunu önceden düşünmüştüm. Sonradan, bunun olacağını herkesin görmüş olduğu anlaşıldı. Martha, Daniel'in sevgilisi Dorian. Daniel'in kendisi. Hiçbir şeyi fark etmeyen tek kişi bendim.

Martha olay çıkarmıyor, kızmıyor ve üzülmüyor da. Hoşgörmez tavırlar bile takınmıyor. Gözümü ondan ayırmıyorum, çünkü onun ne yapacağı, kırlaşmış kısa saçlarının, kara gözlerinin ardında neler kurduğu asla bilinmez. Fakat Portekiz'e hareket etmemizden önceki on gün içinde üstü kapalı bir suçlama bile gelmiyor. Daniel'i bir kere daha ve sonra bir kere daha görüyorum. Yatmamızın ne anlama geldiği ya da bir anlamı olup olmadığı üzerine konuşmuyoruz. Önce birbirimizi görmeyeceğimiz bir yaz, bütün bir ay olacak.

Yola çıkacağımız gün günah çıkarma sırası Martha'da. Arabayı kapımın önüne çekmiş, eşyalarımı dışarıya taşıyorum; çadır, kitap çantası. Yola çıkmadan önce bir kahve ister misin, diye soruyorum. Evet, diyor Martha, sana anlatmam gereken bir şey var. Kızardığını ve sıkıldığını görüyorum. Evvelsi gün Paul'e bende kalmasını rica ettim. Gülüyor, yarı sıkılgan, yarı meydan okur gibi. Paul eski kocası. Paul bir başka sevgilisinin yanında olduğu için, ağlayarak kapısını çalıp kendisini uyandıran öteki sevgililerin bitmez tükenmez hikâyelerinden sonra, kapının önüne koyduğu ve on beş yıl evli kalmış olduğu eski kocası. Sanki bütün karmaşayı kendisi yaratmamış, her şey kendiliğinden başına gelivermiş gibi daima şaşkın yüz ifadesi ve suçsuz suçsuz bakan gözleriyle alça-

ğın biri olsa dahi ben bile Paul'den hoşlanıyorum. Kadınların onda ne bulduğunu çok iyi tahmin edebiliyorum, sonradan yıkılmalarına neden olan şeyi de gayet iyi düşünebiliyorum. Onun güzel, mavi gözlerine kapılmadığım ortaya çıkınca, Paul bana karşı daima çok dikkatli davrandı, bir kadına, Martha'ya, üstelik kendi Martha'sına öncelik tanıdığımı anlamıyormuş gibi yaptı. Fakat bu durumla uzlaştı da. Tabii ancak, benim on beş yıllık bir evliliğin bitmiş sancılarıyla uğraşmaya ve onların yıkıntılardan dostluğa benzer bir şeyler kurtarma çabalarına burnumu sokmaya niyetim olmadığı anlaşılınca tamamen rahatladı. Ve demek ki şimdi tekrar Martha'da kalmış. Martha, bunu seni Daniel yüzünden cezalandırmak için yapmadım, anlıyor musun, diyor. Fakat seni böyle görünce, ben de rahatlıkla biraz daha riskli yaşayabilirim diye düşündüm.

Martha'nın öç alabileceği gibi bir düşünce dahi aklıma gelmemişti. Yaptığı açıklama karşısında bu kadar az şey hissetmem beni şaşırtıyor. Birkaç yıl önce olsaydı kesin altüst olmuştum, kendimi itilmiş, tehdit altında hissetmiştim. Haklı ya da haksız, o an kıskançlık canavarının pençelerini bana uzatıp tırnaklarını ruhuma geçirdiği an olurdu. İşte bir erkeği bana tercih ediyor. Bir kadınla birlikte yaşamanın baskısı çok ağır. Bunu artık taşıyamıyor, beni kabul etmek istemeyen ailesi ile yaşadığı sorunlar artık mutlaka fazla büyüdü. Benimle ilişkisinin bir şımarıklık, Paul'ün kaçamakları karşısında bir intikam, erkekleri inkâr, geçip gidecek bir dönem olduğuna inanan çevresinin baskısı. Fakat hiçbir şey olmuyor. Hemen hemen hiçbir şey hissetmiyorum. Hayır, hayır. Rahatlama duyuyorum. Özgürlük.

Gülmeye başlıyorum, Martha da rahatlayarak benimle birlikte gülüyor. Bu kadar olgunluk gösterdiğimiz için kendimizi kutluyoruz, artık altından kalkabiliyoruz. Hem niye olmasın. Ağırlıklar tamamen eşit dağılmış, onun bir erkek arkadaşı var, benim bir erkek arkadaşım. Arabada yatılı okul öğrencileri gibiyiz, kıkırdaşıyoruz. Fakat Fransa'yı ve sonra İspanya'yı geçtiğimiz uzun yolculuk boyunca Martha'nın sırtı ağrımaya başlıyor. Önceleri hafif, sonradan ağırlaşıyor. İkinci akşam İspanya'da arabadan neredey-

se kambur bir şekilde iniyor, sırtını ağır ağır yeniden doğrultana kadar bana dayanmak zorunda kalıyor. Teşhisimiz çok fazla araba kullandığı. Ve tatile zamanında çıkabilmek için çok sıkı çalıştığı. Arabada Martha'nın yanında oturup düşüncelerim Daniel çevresinde dönmeye başlayınca ben de kendimi rahat hissetmiyorum. Tenlerimizin birbirine değmediği uzun bir ay. İlk birlikte oluşumuzun filmini tekrar geri sarıyorum ve bir kez daha aklımdan geçiriyorum. Bir daha ve bir daha. Nihayet birbirimize doğru harekete geçtiğimiz an. Of Tanrım, insan bu kararı nasıl alır, oluşan gerginliği dokunma anında çözmek. Dudaklar. Ağzının tadı. Kokusu, öylesi bir sürpriz. Elim sırtında, gömleği ve pantolonu arasında bir açıklık arayarak giysilerini çekiştiriyorum. Bedeni son yıllarda alıştığım bedenden öylesine farklı. Daha köşeli, daha kıllı, daha sert. Şimdi Daniel'in değil de Martha'nın yanında otururken nefesimin nasıl hızlandığını, tenimin kızıştığını fark edince biraz utanıyorum. Sadakatsizlik bu, bir başkasıyla yatmaktan daha fazla sadakatsiz-lik, bu düşüncelerin ve duygularınla, birlikte olduğun kişinin yanında olamama beceriksizliği. Fakat Daniel'in görüntülerini kovalamak mümkün değil. Neredeyse hiç konuşmadan gittiğimiz uzun yol boyunca erotik parçacıklar arasına yavaş yavaş ilk karanlık sezgiler karışıyor. Ne yaptım ben? İyi olacak mı? Yine birbirimize acı vereceğimiz bir durum, ve ben şimdiye kadar o kadar çok yaralandım ki. Nasıl bir riske giriyorum, Martha ile ilişkimiz bunu kaldırır mı? Dorian öğrendiğinde neler olabilir? Dorian, sık sık başka kız arkadaşlar bulan bir Daniel'e alışmış olması gerçeğine karşın, aralarındaki bütün anlaşmalara karşın bunu hoş karşılamayacaktır. Eğer durumu onaylamazsa ne yapacağız? Yine mi bana yol görünecek?

Suskunluk içinde arabayı kullanan Martha'ya bakıyorum. Belli ki o da düşüncelere dalmış. Dışarıyı seyrediyorum. Çıplak, kayalık bir bölge. Gökyüzü gri. Ve yine gözümün önündeler, Daniel'in görüntüleri. Bütün giysilerini çıkarmış, toplantılardaki yüzü şimdi daha yabanıl, daha çıplak, ehlileşmemiş bir hal alan Daniel. Gözlüğünü burnunun üzerinden alıp yatağın yanına yere bırakışını, onun tenimi çizmemek için saatini çıkarışını hatırlıyorum, çıkara-

cak başka şey kaldı mı, bundan daha çıplak olabilir miyiz? Of Tanrım, bütün bir ayı böyle kızışmış bir şekilde nasıl geçireceğim? Ve Martha'nın sırt ağrıları daha da kötüleşiyor.

Çadırımızı nehir kenarına kurduğumuz Amarante'da kızgın kumların üzerinde uzanıyoruz, her birimiz kendi düşüncelerine gömülmüş. Yarı uyanık olduğum, yarı düş gördüğüm bir uyku halinden sıyrıldığımda melankolik görünüşlü iki Portekizli'nin biraz uzağımda oturup istekle beni seyrettiklerini görüyorum. Halimi görüyorlar, diye düşünüyorum, ne kadar kızışmış olduğum gözle görülüyor. Heteroseksüelliğin kokusunu alıyorlar. Martha'yla tatil yaptığım zamandan beri böyle bir şey başıma gelmemişti, daha güneydeki ülkelerde, İtalya ve Yunanistan'da bile, oysa kadın arkadaşlarım buralarda yanımda bir erkek olmadan fazla bir şey yapayamacağım konusunda beni uyarmışlardı. Artık kırkıma merdiven dayadım ve yarışta değilim, demiştim, artık toz yutmaya başlamış öğretmenlerle kimse ilgilenmez. Onlar genç, uzun bacaklı ve sarışın kadınlardan ya da yüksek ölçeli ayakkabıları ve en sıcak günlerde bile vazgeçmedikleri bir savaşçı maskesi gibi makyajlarıyla bizlerden daha gösterişli olan kendi karılarından hoşlanırlar. Eskimiş erkek gömleğim, makyajsız halim ve düzensiz bir atkuyruğu halinde toplanmış saçlarımla ben göze görünmez biriyim. Fakat benim unuttuğum, erkekler karşısında alıcılarımı tamamen devre dışı bırakmış, tüm erotizmimle kadınlara, Martha'ya yönelmiş olduğumdu.

Geze dolaşa bir restorana gittik. Orada başka Portekizli erkekler gördüm, bazıları bana Daniel'i hatırlattı, aynı kuvvetli yapı, kara saçlı yuvarlağımsı başlar. Boyu benim kadar. Bir seferinde Daniel'e, görüş hâkimiyetinden hoşlanıyorum, demiştim, yürürken bakışların aynı seviyede karşılaşmasından hoşlanıyorum. Bir Daniel'e daha rastlıyorum, ve bir tanesine daha.

Martha'yla nehrin üst tarafında taraçada yemek yiyoruz. Az konu-

şuyoruz. Martha'nın elini tutuyorum. Şarabı fazla kaçırdım. Güneş eflatun, turuncu, pembe renklerin şiddetiyle batarken burada Daniel'le böyle oturmak istediğim düşüncesini kovmaya çalışıyorum. Bir günbatımında zırlamaya başlayacak kadar da olmadım daha, diye düşünüyorum. Neyse ki sıcak kum Martha'nın sırt ağrısını hafifletti.

II

İtalyan rivyerasının geçmişte kalan parıltısı. Palmiyeler. Kan kırmızısı ve parlak mor çiçeklerle bezeli çitler. Rapallo'da güneş şemsiyeleri altında sağlıklı göğüs yapısına sahip yaşlıca bayanlar oturuyor, likör ve cappucino içiyorlar. Daniel ve ben bu insanlara kıyasla genciz. Koyu mavi su davetkâr bir şekilde parıldayıp ışıldıyor. Daniel suyun kıyısında sandalyesine gömülmüş hoşnutlukla iç çekiyor ve her zamanki şekerlemelerinden birine dalmaya hazır gözlerini yumuyor. Bunu gören David durduğu yerde kurtlanıyor, gitmek istiyor. Ben de huzursuzum. Daha bir kamp yeri aramamız gerekiyor. Rapallo'nun dışına çıkıyoruz ve bir yer buluyoruz. Ben sadece hayalimde bir serseri, bir maceracıyım. Bedenimse nerede uyuyacağını bilmek istiyor. Bol ve nemli yeşillik. Çadırı

kuruyorum, çarşafları yayıyorum, yastık kılıflarını geçiriyorum, kitapları düzenli bir sıra halinde çadırın bir köşesine diziyorum. Yerleştim. Artık çevre turlarına başlamaya hazırım.

Daniel, çadırını kurması için hâlâ David'e yardım ediyor. David on altısında ve keyifsiz. Aslında çadırda kalmak istemiyordu. Zaten bizimle birlikte İtalya'ya gelmek de istemiyordu, ama annesi evde yalnız kalmasına izin vermedi. Bu durumda, acı çekmeye kesin kararlı olarak, bizimle geldi. Haşerelerden yakınıyor. Fazla güneşten şikâyetçi. Ertesi gün küçük çadırını bir karınca yuvası üzerinde kurdukları, şişme yatağının gece hava kaçırdığı ve Daniel'in kedilerinden birinin işemiş olduğu örtüsünün çiş koktuğu ortaya çıkıyor. Bundan sonra arabada uyuyabileceği önerisi bile onu yumuşatmaya yetmiyor. Biz çoktan soyunup dökünüp tenimizin kışlık beyazlığını sergilerken o hâlâ lacivert giysileri içinde gölgede bir sandalyede oturuyor, daha önce beş kere okumuş olduğu çizgi romanları bir kere daha okuyor ve karanlık huzursuzluk bulutları yayıyor.

Patates kızartması ve dondurma önerilerinin de yararı olmayınca onu rahat bırakıyoruz. Kendimize yeni alışkanlıklar edinmekle fazlasıyla meşgulüz. Bir keresinde bir feminist, tatil ev düzeninin daha ilkel bir ortama kaydırılmasıdır, demişti ve biz ilk kez birlikte bir ev düzeni kuruyoruz. Daniel'in bedenini en küçük kırışıklığına kadar tanıyorum, alışkanlıklarının çoğunu tanıyorum, ama ikimiz de kendi evlerimizde oturuyoruz. İkimiz de başına buyruk insanlarız ve artık o kadar genç değiliz. Daniel on iki yıl önce boşanmış, ben on sekiz yıl. Onda kaldığım zamanlar Daniel'in düzen gereksinmesine uyum gösteriyorum, kirli çoraplarımı hemen çamaşır sepetine atıyorum ve kitaplarımı ayrı bir yerde topluyorum. O bende kaldığı zaman benim dağınıklığımı onu kızdırmıyor, hâlâ ortada duran geçen günden kalma bulaşıklara bir şey demiyor, bütün zemini kaplayan kitapların ve dergilerin arasından kendine yol açıyor ve faturayı ödemeyi unuttuğum için telefonun kesik olduğu anlaşılınca biraz olsun öfkelenmiyor. Son tatiller kısaydı ve otellerde kaldık. Ama şimdi bir ay boyunca birbirimizin yakasındayız ve dikkatle nasıl davranacağımızı bulmaya çalışıyoruz. Mutfak eşyalarını şeftali ağacının altına yerleştirirsek, yeme-

ğimizi çadırın arkasında gölgede yiyebiliriz. Sen de yemeği asmaların altında pişirmenin daha pratik olacağını düşünmüyor musun? Su getirmek için plastik bidonu kullanıyorum. Yanımızdaki çadırda iki kadının kaldığını anlıyoruz. Camlarına atom bombası karşıtı çıkartmalar yapıştırılmış, ezik içindeki Alman plakalı alternatif arabalarını daha önce keşfetmiştik. Az önce yanlarından geçip onları selamlayan Daniel, senin okuyucuların olduklarını tahmin ediyorum, diyor. Ve Allah kahretsin, elimde plastik bidonla su getirmek için yanlarından geçerken, çimenlere serdikleri örtünün üzerindeki diğer kitaplar arasında *De Tweede Zonde*'nin Almanca baskısının eflatun kapağını fark ediyorum. Kadınlar benden biraz daha genç, yukarı doğru bakıyorlar ve bakışlarını hemen kaçırıyorlar. Belki de Berlin'de lezbiyenler ve heteroseksüel kadınlar arasındaki ilişkiler üzerine bir konferans verdiğimde dinleyiciler arasında onlar da vardı, ama burada yanımda Daniel ve David'le bir ailenin parçası olarak görünmez biriyim. Aynı Martha ile yola çıktığımızda, seyahat eden iki öğretmen gibi giyinmişken, erkekler için görünmez olduğum gibi. Martha ile ikimiz bir restoranda boş bir masa ararken garson yalnız mısınız, diye sormuştu. Ya da: Bakışlarını arkamızda erkeklerimizin ortaya çıkacağını tahmin ettiği noktaya dikerek, dört kişi misiniz? Martha ile, heteroseksistlerin ikiye kadar sayamadıklarını tespit ettik. Kaldığımız kampingin müdürü, kardeş misiniz, diye sordu ve bunun gerçeğin sadece yarısı olduğunu ona açıklamayı denemedik bile.

Bir aile olarak algılanmaya alışkın değilim, fakat şimdi üç kişi aynı arabayla gelip de eşyalarımızı şeftali ağacının altında açtığımızda, otomatikman aile olarak görülüyoruz. Bir erkek, bir kadın, büyük bir oğlan. Ve durumu daha da berbatlaştıran, bu rollere tamamen sardırmış görünmemiz. Ben yemeği yapıyorum. Daniel kendi mutfağında elinde yemek tarifleri kitabıyla harika şeyler pişirebiliyor. Ben pazardan ya da kampingin bakkalından aldığım birkaç şeyle küçük bir ocağın arkasına tabureye oturup doğaçlamadan bir şeyler uydurmaya daha yatkınım. Yabancı balıklar ve taze reyhanla herhangi bir yemek uydurmayı seviyorum. Buna kar-

şılık Daniel araba kullanabiliyor. Artık benim de ehliyetim var, nihayet. Martha ile Portekiz'de geçirdiğimiz o korkunç yazdan sonra. Fakat Cenova'nın yoğun trafiği içinde debelenmek –sürekli yanlış taraftan ortaya çıkan ya da yolumu kesmeye çalışan durmadan korna çalan minicik Fiat'lar– benim için hâlâ büyük bir özveri. Bu durumda tatil için bir anlaşma yaptık. Yemekleri ben pişireceğim, arabayı Daniel kullanacak. Kendimi ezdirmeyeceğimi ve kendi başımın çaresine mükemmel biçimde bakabileceğimi günbegün kanıtlamam gereken dönemler çoktan geride kaldı. Böylece kaldığımız kampingde, eskiden o kadar nefret etmiş olduğum ailelerden pek farkımız yok ve komşumuz bayanlar da beni küçümser bakışlarla süzüyorlar.

Bu seni rahatsız ediyor mu, diye soruyor Daniel.

Hayır, ben de bir kere hareketin simgesi olarak görülme baskısından uzak tatil yapmak istiyorum. *De Tweede Zonde*'nin yayımlanmasından sonra gelen onca mektup, nasıl yaşamaları gerektiğini bana soran kadınlar. Sanki ben biliyormuşum gibi. Beklenti dolu bin tane yüz gördüğünde, seni görmek ve dinlemek isteyen yüzlercesinin de dışarıda bekleştiğini bildiğinde, olağanüstü bir duyguya kapılıyorsun elbette. Kendime mikrofona ulaşmak için zor yol açtım. Bunu öne geçmek için yaptığımı düşünen kadınlar kızdılar, ben ise, eğer öylece oturmaya ve benim ortaya çıkmam gereken yöne aynı şekilde beklenti içinde bakmaya devam edersem hiçbir şey olmayacağını düşünüyordum. Mikrofona ulaştığım ve elimi uzatarak salona baktığım an bekledikleri kişinin ben olduğumu kavradılar. Alkış patladığı anda benimle beni alkışlayan insanların arasına bir şeyler girdi. Hayalleri, yakıştırmaları, beklentileri. Paris'te bir kitapçıda yanımda Simone de Beauvoir'a benzeyen bir kadın gördüğümde ben de donup kalmamış mıydım sanki. Kadın gri saçlarına leylak rengi tülden bir bant takmıştı, üzerinde bir bluz ve leylak rengi bir etek vardı. Hay lanet, o Simone de Beauvoir'dı, bir kitabı paketlettirişini, parasını ödeyişini ve kapıya giderken merdivenlerden zahmetle adım adım inişini, bu arada tırabzanlara tutunuşunu büyük bir saygı içinde izledim. Artık öylesine yaşlı, öylesine narin ve kırılgan. Öncü olarak görülmek insanın egosunu okşuyor. Ama bazen de çok sinir bozucu.

Kadınlar bazen kendilerinin beni oturttukları mevkiden rahatsız oluyorlar. Bazen bir söyleşi yaptığımda ve yanı sıra bir resmim basıldığında eleştiriliyorum. İnsanların bende hareketin kişileştirilmesini göreceklerini söyleyerek beni suçlayan bir kadına odasında asılı olan Emma Goldman posterini göstererek, ya o, diye soruyorum. O başka. Çünkü Emma Goldman öldü. Ve ben hâlâ yaşıyorum.

Kendimi kısırlaştırmak için birkaç gün izin alacağımı söyleyince gruptaki kadınlardan biri öfke krizi geçiriyor. Niçin bu kadar kızdığını sorduğumda, Allah kahretsin, diyor. Allah kahretsin, insanların birbirleriyle başka türlü de yatabileceklerini söyleyen sendin. Ama başka türlü yatmak zorunda olduklarını söylemedim, diyorum. Tesadüf bu ya, düzüşmekten epeyce hoşlanıyorum. Tek başıma bunu asla akıl edemezdim, ama bence iyi bir buluş. Hem senin de bundan hoşlanmak *zorunda* olduğunu söylemiyorum ki. O zaman dayanamıyor ve gözyaşlarını koyveriyor. Aylardan beri, frijit olduğunu söyleyip terslenen erkek arkadaşıyla kavgalı ve o elinde benim kitabım erkek arkadaşını eğitmeye çalışıyor.

Bak görüyor musun, işte burada yazıyor, pek çok kadın erkeklerle yatmaktan hoşlanır, ama sokturmaktan hoşlanmaz, bu gayet normaldir. Beni örnek alarak ona karşı direnmiş ve ben şimdi, şimdi kalkmış anlatıyorum ki, bu arada..... Bana çılgınca öfkeleniyor.

Sonsuza kadar *De Tweede Zonde*'de tanıdıkları halimle kalacağımı sanan insanların beklentilerinin katılığıyla baş etmesini öğreniyorum. Sanki geçirdiğim her yeni gelişimle onları ortada bırakıyormuşum gibi, sanki kendi yaşamımdaki bir değişiklik bir ihanetmiş gibi. Bana telefon açıp eşcinseller ve lezbiyenler haftasında konuşmak isteyip istemediğimi soran kadına, beni istediğinden emin misin, diye soruyorum. Ben politik lezbiyenliğin normlarına uygun değilim. Elbette Martha yıllarca sevgilimdi, başka kadınları da sevdim ve bundan sonra ne olursa olsun önemli değil onları hâlâ seviyorum, bisiklet kullanmasını nasıl unutamazsanız, bir kadın bedeninden hoşlanmak da unutulmaz. Ama sadece ba-

yanlar toplantılarında dolaşmaya ve aşk hayatımı ataerkilliğe karşı mücadeleye bağımlı kılmaya hiç niyetim yok. Andreas Burnier, zekâ düzeyi 120 IQ'nun üzerinde olan her kadının zorunlu olarak lezbiyen olduğunu istediği kadar iddia etsin. 140 IQ'dan sonra buna kendimizin karar vermesine izin var mı? Bana telefon eden kadına, sizler için yeterince lezbiyen olmadığım kesin, diyorum, sana gerçekten bu çevreden kadınların adreslerini vereyim mi? Hayır, hayır diyor biz seni istiyoruz, *De Tweede Zonde*'nin yazarını istiyoruz. O halde kendileri bilir. Fakat toplantıya gittiğimde pek de işlerine yaramıyorum.

Bana kalacak yer sağlayan iki kadın arkadaşın benim için bol sevgi katarak hazırladıkları kahvaltı sırasında nihayet sorun ortaya çıkıyor. Biri, burada, Almanya'da senin hakkında söylentiler var, diyerek, temkinle söze başlıyor. Bir Alman lezbiyen seni Amsterdam'da bir lokantada bir erkekle görmüş. Uzun boylu, sarışın biriyle, diyor. Olabilir, diyorum, o oğlum olmalı, safkan bir Alman gibi görünür. Rahat bir nefes alıyorlar. Çünkü, diyorum, sevgilim esmer ve kısa boylu. Ağır bir sessizlik oluşuyor. Kadınlardan diğeri, kahve ister misin, diye soruyor.

Burada, Rapallo'da kendi imajımdan da izne çıkmış durumdayım. Daniel'in karısı, David'in annesi olarak kılık değiştirmiş, göze görünmüyorum. Bütün bu karmaşadan biraz olsun etkilenmeyen, aksine bunu benim işim olarak gören Daniel'in yanındayken aslında her zaman tatilde olduğum gibi. İlgi uyandırırsam güzel, insanlar, beklentilerini yerine getirmediğim ortaya çıkınca saldırganlaşırlarsa, tatsız olduğunu düşünüyor. Daniel, ünlü bir kadının sevgilisi olduğu ortaya çıkınca çevresi üzerinde bıraktığı etkiyi eğlenerek gözlemliyor. Erkeğin statüsünün parlaklığından yansıyan bir parça pırıltının tadını çıkarmak hep kadınların rolü olmuştur ve şimdi Daniel, bunun nasıl olduğunu düşünüyor. Bazı öğrencilerin gözünde değerinin arttığını fark ediyor, bazı erkekler yanına gelip soruyorlar, ah söylesene, aslında o nasıl biri? Eşsiz, diyor Daniel. Eşsiz biri.

III

Cenova'da Paganini'nin kemanının peşine düşüyoruz. Yani Daniel kemanın peşine düşüyor, ben de onunla birlikte gidiyorum. Kemanlar onun uzmanlık alanı. Belediye binasını buluyoruz. Yol gösteren tabelalar yok. Sorduğumuzda, evet, evet, diyorlar, Paganini'nin kemanı, bir kat yukarı gönderiliyoruz. Bu katta tam o sırada nikâh törenleri var, ancak törenler sona erince içeri girebiliyoruz. Parmaklığa yaslanıp büyük palmiye saksılarının durduğu mermer içavluya bakıyoruz. Burada kuşlar uçuşuyor, dam açık. Nikâh salonundan renksiz, duygusal bir müzik duyuluyor. Bu işin sonu gelmez, diye katı bir yargıda bulunuyorum. Konukların giysilerinden anlaşıldığı kadarıyla iyi bir aileden gelme genç bir kadınla evlenen yaşlıca, şık bir bey. Müstakbel damat daha şimdiden gelinin

kıkırdaşmaları ve öpücüklerinden rahatsız. Gelin daha sonra tadına bakılabilecek bir pasta kadar süslü. Bir yıl geçmeden ikinci bir kadın daha bulur, diye tahmin ediyorum. Karısı da sadece surat asmayı öğrenir, mücadele etmeyi ve kendi ayakları üzerinde durmayı değil.

Daniel kemanlardan bahsediyor. Ben bu konuda fazla bir şey bilmiyorum. Aileme yönelttiğim suçlamalardan biri, piyano dersleri ve binicilik kurslarına elveren bir yaşam tarzına yetecek paramız olmasına karşın hiçbir şeyi doğru dürüst öğrenmemiş olmamdır. Daniel'in durumuysa farklı, hiç paraları yokmuş, değil ki bir kemana ve keman dersine yetsin.

Evlenen bir çift daha. Konuklar geniş basamaklarda renkli bir kuş sürüsü gibi aşağı doğru salınıyorlar. Salona girebiliriz. Bir kapı açılıyor, kristal avizeler ve kalın halılarla bezeli bir salon, bir kapı daha. Bir dolap. Salon bekçisi yeni bir anahtar çıkarıyor, dolabı açıyor ve ışığı yakıyor. Keman camın ardında, kadifeler üzerinde. Daniel daha iyi görebilmek için sessizce dizlerinin üzerine çöküyor. Kemanı seyrediyor. Amsterdam'ın yoksul işçi mahallelerinde büyümüş bir çocuk için keman sevgisinin nasıl geliştiğini soruyorum. On bir-on iki yaşlarındayken sınıfından müzik okuluna giden çocukları, kendisi de okula başvurma izni alıncaya kadar bir yıl boyunca izlemiş. O zamanlar okuldaki enstrümanlar sadece kendi getirdikleri flütler ve öğretmenin kemanıymış. O sırada okulun bir piyanoya yetecek parası yokmuş. İyi notlar alınca bir enstrüman seçmesine izin verilmiş ve o keman istemiş. Evde annesi derhal onu işlemeye başlamış, onu çok beceriksiz buluyormuş, her şeyi bozduğunu, elinin yatkın olmadığını söylüyormuş. Babası ise parası olmadığını söylemiş. Yoksa babası izin verirmiş.

Savaştan önce babam eczacıydı. Fakat bütün parasını ortadan kaybolmak için kullandı. Savaştan sonra azıcık bir tazminattan başka bir şeyi yoktu. Gerçi yoksul bir mahalleden geliyorum, ama

babam işçilerin elit tabakasına dahil olduğumuza kesin bir biçimde inanıyordu. Büyükbabamı hatırlıyorum, çok esmer olduğu için ona kara dede derdim; bıyıklı, yakışıklı bir adamdı. Elmas ustasıydı, sosyalistti, ama biraz da serseriydi. Arkadaşları arasında pek çok sanatçı vardı. Ailenin elinde birkaç tablo bile vardı. Savaş sırasında bunlar çalındı. Hayır, Almanlar değil, Hollandalılar çaldı. Benim kara dedem 62 ya da 63 yaşındaydı ve artık saklanmak istemiyordu. Vaught'daki dağıtım kampına gönderildi, orada hemen gazlanarak öldürülmüş olmalı. Ailede müzisyenler de vardı. Birisi daha savaş başlamadan ülke dışına çıkmıştı, bir diğeri intihar etti. Zaman zaman babam da konserlere giderdi.

Daniel bir keman alınması için ısrarlarını sürdürmüş. Okul onaylamış ve müzik aletleri satan dükkândan okul fonundan ödenmek üzere küçük bir keman almasına izin çıkmış. Dükkâna vardığında kimsenin durumdan haberi yokmuş, okuldan telefon etmeyi unutmuşlar, ama Daniel artık geri gönderilmesine fırsat vermemiş, keman çalmayı mutlaka öğrenmek istiyormuş.

Bu, çevremin duvarları içinde keşfedebildiğim yegâne delikti, dedi, başka bir yaşam için tek açılım. Dükkândakilerin neler düşünmüş olabileceklerini gayet iyi tahmin edebiliyorum. Bir sokak çocuğu gibi konuşuyordum, görünüşüm bir sokak çocuğu gibiydi. Hintlilerin mahallesinden geliyordum, bir sokak çocuğuydum. Kemanımı aldım. Bana arşeyi yağlamam gerektiğini söylemeyi unutmuşlardı. Evde kemanı huşu içinde kutusundan çıkardığımda tek bir ses bile çıkaramadım. Ter içinde, bu çok zor olmalı diye düşündüm ve kemanı müzik okuluna götürdüm.

Çok okuduğum için müzik konusunda bazı şeyler biliyordum, notaları hiç okuyamıyordum. Aslında artık çok geçti, yaşım geçmişti, eğer gerçekten iyi olmak istiyorsan gerekli temele sahip olmalısın, daha on yaşındayken bir şeyler yapabilecek durumda olmalısın. Ama ben devam ettim, alıştırma kitaplarımı âdeta yuttum. Konservatuvara gitmek istiyordum, ama daha önce ortaokulu bitirmeliydim, bu bana daha mantıklı geliyordu. Başarabileceğime kimse gerçekten inanmıyordu. O zamanlar öğretmen bana,

eğer gerçekten biraz yeteneğin varsa keman çalmayı okulun yanı sıra da sürdürebilirsin dediğinde korkumu hâlâ hatırlıyorum. Gerçekten bir şeyler yapabileceğime inanmıyormuş gibiydiler.

Askerliğim sırasında günboyu tarlalarda sürünüyor, akşamları da benim için koşulları ayarlayan bir subayın odasında saatlerce gamları ve etütleri çalışıyordum. Fakat sonuçta yine de üniversiteye gittim. Hata yapma şansını kendime tanımayacağımı hissediyordum, müzikle kuru ekmek bile kazanılamayacağını herkes söylüyordu. Ve ben yeterince iyi olup olmadığımı bilmiyordum, ortalama bir kemancı olmaktansa, ortalama bir sosyolog olmak daha iyidir, diye düşündüm.

Daniel ellerine bakıyor, parmakları gergin. Güçlü parmaklar. Nikâh salonundan yine duygusal bir ezgi geliyor. Şimdi, geçtikten sonra belki de başarabilecek olduğumu düşünüyorum. Ama çok geç başlamıştım ve gereken temele sahip değildim. Bir Perlman ya da Zukerman olamazdım, ama pekâlâ da bir quartet'e kadar gelebilirdim.

İlk kemanını gördüm, odasında, daha sonra gelen viyolanın yanında asılı, epeyce kullanılmış. Benim küçük püro sandığım, diyor sevgiyle. Bunu biraz hüzünle anlatıyor, acılık yok gibi. Sınıf farkından doğan nefret geride kalmış. Ama bazen, yeteneğini bir yere getirmek için her şeyi elde etmiş birisini gördüğünde içi cız ediyor.

Önce suskun, neredeyse nefesini tutarak gözlerini dikmesini, yansımalar yapan camın ardını daha iyi görebilmek için oturmasını seyrediyorum. Sonra anlatmaya başlıyor ve elleriyle omurgayı, cilayı, kulakları gösteriyor, çok şık kulaklar, görüyor musun, diyor, biri diğerinden daha büyük.

Daniel'in ilk görüntülerinden biri, özel Daniel'in, kendisini tanıdığım toplantılardaki Daniel'in değil. Büyük, loş odasında, akşam geç vakit benim için viyola çalıyor. Saçlarından yanağına bir damla ter akıyor. Keman çalmanın böylesine zorlu bir iş olduğunu

bilmezdim. Giysilerini çıkardığı zamandan da çıplak, orada öyle duruşuna neredeyse bakamıyorum. Yazdıklarını birisi okuduğunda, diyor Daniel, o da senin içine bakıyor. Ama bu başka bir şey, o zaman ben çoktan o noktayı geçmiş oluyorum. Bir keresinde *De Tweede Zonde* yeni yayımlandığı sırada raflarda nerede durduğumu görmek için gizlice kitapçıya gittiğimde, sıcağı sıcağına kasanın yanındaydım, bir adamın elinden kitabı neredeyse çekip alacaktım. Hoşuma gitmemişti, elleri de hoşuma gitmemişti. O orada durup kitabı karıştırırken kendimi kirlenmiş hissettim; kitabı açıp sırt kısmını büküşündeki ben bu işleri bilirim tavrını midemde duyumsadım. Para çıkardığında satıldım. Beni satın aldı, yaşamımın bir parçasını satın aldı, tüm aşkları, çaresizlikleri, başarısızlıklarıyla. Parasının üstünü cüzdanına koyarken, hepsi bu mu, diye tıslayabilirdim, 25 gulden, bunun namuslu bir alış veriş olduğuna inanıyor musun?

Tanınmış bir kadın olmaya alıştım. Bu arada, *De Tweede Zonde*'yi okuyan insanların bana kederli bir yüz ifadesiyle, şimdi nasılsın, diye sormalarına alıştım, sanki o zamanlardaki dramların bir parçasını hâlâ yaşıyormuşum gibi. Ben kitaplarımdan daha hızlıyım. İnsanlar bir zamanki halimin derinliklerini gördükleri zaman ben çoktan başka bir yere varmış oluyorum. Ama viyola çalan Daniel çıplak. Ve Paganini'nin kemanını seyrederken de çıplak, hayaller, özlemler ve yapamadıklarından ve artık hiçbir zaman yapamayacaklarından duyduğu keder. Neredeyse ellisinde. İç çekiyor. Doygun. Gel diyor, küçük bir sokak kahvesinde oturmanın zamanıdır.

Yanımıza aldığımız yolculuk kılavuzlarını karıştırıyoruz. Kırmızı kaplı Michelin'e göre seyahat etmek için şu an paramız çok az, ama yanımıza almış olsak da, öğrenci kılavuzlarına göre yolculuk için de fazla yaşlıyız. Bu durumda ikisini birleştiriyoruz. Acelemiz yok, önümüzde koca bir ay var. Preggio'daki konserlerin, David'i annesine teslim etmemizin ve Daniel'in bir arkadaşı ile Verona'daki randevumuzun dışında belirli tarihlere bağımlı değiliz. Floransa ve Cremona'da başka kemanlar gördük, Stradivar-

yus'lar, Guanneri'ler, Amati'ler. Can sıkıcı bulmuyor musun, diye soruyor Daniel. Can sıkıcı değil. Yeter ki Daniel kemanlara bakarken onu seyredebileyim.

Daniel'in pek çok yüzü var; artık yüzlerinden çoğunu tanıyorum. Uyurkenki yüzü. Kahvaltı ederken ve artık iş düşünmeye başladığındaki yüzü. Keman çalarkenki yüzünden yine çok başka. Annesi toprağa verilirkenki yüzü. Oğullarına bakarkenki yüzü. Ve orgazma vardığındaki. Yorgun olduğundaki. Öylece oturup düşünceli düşünceli bana baktığında ve ben, ne görüyor, Tanrım ne görüyor, diye düşündüğümdeki yüzü.

İki yıl önce sadece toplantılardaki yüzünü ve toplantılardaki davranışını tanıyordum. Hemen hemen her şeyde farklı olduğumuz düşünülebilir. Akıl almaz bir çift. O bir erkek, ben bir kadınım. İyi bir ilişki için bu bile ciddi bir engel. O Amsterdam'ın bir işçi mahallesinde yetişmiş, benim çocukken dikkatle uzak tutulduğum bir mahallede. Ben her zaman yeterince yemek yiyebildim, ama tadını alamadım. O ise ender olarak yeterli besini alabildi ve askerlik döneminin, hayatında ilk kez istediği kadar yiyebildiği bir dönem olduğunu söyledi. Benden on yaş daha büyük, on belirleyici yıl. Savaş sonunda ben doğduğumda o çoktan Muiderpoort istasyonunda, büyük gaz konteynerlerinin hemen yanındaki alanda, tel örgülerin önündeki taşlara oturmuş yükleri ve bavullarıyla sürgüne gönderilmeyi bekleyen Yahudileri görmüştü. Daniel, evdeki baskıyı hissettiğini anlattı, bazıları her şeyin tekrar yoluna gireceğini düşünüyordu, ama insan bizim evde sanki bütün felaketlerin kendi üzerine çökeleneceği duygusuna kapılıyordu. Bilmek istiyordum. Durumu görmek için istasyona gittim. O küçük ve korkak halimle Alman askerlerinin peşinde koşturup ne tasarladıklarını görmeye çalıştım.

Daniel'in babası Yahudiydi. O da kendisini Yahudi olarak tanımlıyor. Hanuka ve Pesah bayramları hakkında en az benim kadar bilgisiz olsa da ve cuma akşamları şabbat'ını sadece tüm

sevdiklerini, dostlarını, çocuklarını, tüm aile efradını yemekte çevresine toplanmış görmek ihtiyacıyla yapsa da. Daniel, eğer baban aileyi savaş başlamadan önce Yahudi cemaatinden sildirmiş olsa da Yahudi olmaya devam ediyorsun, diyor. Olmak istemesen bile. Sana nereden çattım, diye soruyorum, onu akşam geç vakit bir deneysel müzik konserinden sonra Amstel kıyısında horoz gibi sesler çıkararak koşarken gördüğümde, dördüncü kez anlattığı bir espriye güldüğümde, Stalin üzerine çok doğru bazı şeyler yazan, ama Freud'da yanılan Karel van het Reve hakkında konuşur ve konuşurken gördüğümde. Sosyalist radyo istasyonuna gelince, belki de öğle yemeği giderlerinin bu kadar yüksek olmaması için çalışanlara o proleter yemek torbalarından dağıtmalılar. Ya Anibal, bütün o fillerle Anibal Alpler'i nasıl aştı, hem filleri nereden buldu?

Anibal mi? diye soruyorum, Anibal'e nereden geldin, ben daha radyo istasyonundayım. O, gözü kapalı pişirdiği elmalı kek için elmaların yarısını soymuş, öbür elinde bir kadeh beyaz şarap mutfak bıçağını sağa solla sallarken, Daniel, diyorum ben sana nereden çattım?

IV

Çadırda gün sıcak ve turuncu başlıyor. Herkesin kendi başına uyuduğu ve birbirine ancak sabah kalktıktan sonra rastladığı geceler oluyor. Beraber uyuduğumuz, nefesinin ensemi ısıttığı, ben döndüğümde bedeninin kendiliğinden benimkine uyduğu geceler oluyor. Senin en çıkıntılı yerin kalçalarıma yumuşak yumuşak vurarak uyanıyor. Gözlerimiz ve dudaklarımız daha uykuyla yumulu, elim seni buluyor –benim sağ elim ve senin bedeninin en dikbaşlı parçası arasında dolaysız, sade bir bağlantı var, bu bağlantı gerçekleştiğinde bedenimin diğer bölümleri buna içgüdüsel olarak katılıyor, ıslaklık istekle, şehvetle, dizginsiz yayılıyor. Ben sağ tarafta uyuyorum, sen solda, eğer ters yatarsak aşkımızın elyazısı bozuluyor. Sesimi senin ensene gömülerek boğuyorum, kula-

ğımda nefesinin sıklaştığını duyuyorum. Ancak bittikten sonra gerçekten uyanıyoruz ve gözlerimizi açıyoruz.

Çadırın turuncu renkli ışığında içerisi artık sıcak. El yordamıyla ıslak bedenlerimize geçirecek bir şeyler arıyoruz, çadırın fermuarını indiriyoruz. Dışarısı henüz mavi ve serin. David güneş şemsiyesinin altına oturmuş bile.

Suyu ocağa koydun mu David?

Günlerden pazar. Kilise çanları çaldı. Taze ekmek aldığım küçük dükkândan, heveslenip yüz gram da domuz jambonu alıyorum. Çadıra döndüğümde Daniel çayı yapmış, yumurtaları koymuş. Bugün pazar, diyor, yumurta ve jambon yemenin zamanı. Pazar günleri baban hep bunları pişirmez miydi?

Terapistim Hilde, babanla ilgili iyi anıların neler, diye soruyor. Yok, diyorum inatla. Hiç yok. Babamı düşündüğümde hep beni nasıl harçlığımı keserek cezalandırdığı aklıma geliyor. Harçlığımdan her seferinde çeyrek gulden keserdi, öyle ki iki haftadır rafta duran ve gözüme batan 1,25 guldenlik cep kitabını bir türlü alamazdım. Bunun için para biriktirmiştim. Şimdi bir hafta daha uzayacak. Şimdi yine tamamlamış olduğum bir guldene dokunmamak ve köşedeki şekerciden meyan kökü şekeri ve lolipoplar alma isteğine karşı direnmek zorunda kalacağım. Çocuk kütüphanesinin birindeki kitapların tümünü çoktan okumuştum, diğeri ise bisikletle yarım saatlik uzaklıktaydı. Evet, bir de sürekli yapılan bisiklet kavgaları. Koridoru işgal ettiği için gün boyu bisikletleri apartmanın içine almamıza izin vermezlerdi, ama yatağa girmeden önce bisikletlerimizi kendimiz içeri almak zorundaydık ve ben bunu hep unuturdum. O zaman babam beni ilk uykumdan uyandırır ve ben yorgunluktan titreyip üşüyerek bisikleti içeri almak için dışarı çıkmak zorunda kalırdım –sesimdeki teslimiyeti duyuyorum. Ben çocuğumu uyurken hiçbir zaman uyandırmadım, bunu yapmadım. Bazen annem fark ettiğinde bisikletimi o içeri alırdı. Ama eğer babama göstermeden yapabilecekse. Ona hiçbir zaman karşı çıkmadı. Annemden şu "Bir erkeğe asla açıkça karşı çıkma, yoksa başına daha fazla bela alırsın"ı öğrendim. Bazen yemek yemeden yatağa gönderildiğimde

annem bana tereyağlı ekmek getirirdi. Özür dilemek zorunda kaldığımda –ve sık sık bana üzüntü vermeyen şeylerden dolayı özür dilemek zorunda kalırdım– kendi kendime, hadi bırak artık böyle yapmayı, ne olacak sanki, akıllı davran, derdim. Annem...

Baban, diyor Hilde, anneni konuştuk, bunu dostça ama kesin bir ifadeyle söylüyor. Babanla hangi güzel anıların var? Uzaklardan bir yerden yağda yumurta ve kızarmış jambon kokusu geliyor. Pazar sabahı. Babam mutfakta, onu orada görebileceğiniz yegâne an. Yumurtayı nasıl pişirmek gerektiğini bilirdi, bol tereyağı, jambonun yağı çıtır çıtır, sarısı yayılmış. Bu arada da falsolu ama neşeyle Ella Fitzgerald ve Louis Armstrong'dan parçaları ıslıkla çalardı. Yavaş yavaş merdivenlerden yukarı süzülen koku, pazar sabahları beni, kütüphaneden aldığım bir yığın kitap ya da en son çıkan cep kitaplarıyla kendimi hayata karşı siper arkasına aldığım yataktan çıkarabilen tek şeydi. Yumurtayı annemin tadı hiç hoşuma gitmeyen yemeklerine tercih ederdim. Hazırladığı balçık gibi yeşil sebzeler beni dehşete düşürürdü, ve sadece en dibine birkaç parça doğradığını söylese de salataya her zaman soğan koyardı. Pazar sabahları, babamı bir kere olsun kaygısız ve sevgi dolu yaşayabildiğim anlardı. Bizimle pazar kahvaltısı yapması. Daha başka, diye soruyor Hilde.

Bazen, fırtınalı havalarda, Ijmuiden'deki dalgakıranda dolaşmak isterdi. Annem bundan pek hoşlanmazdı. Erkek kardeşim de öyle. Bu durumda babamla ben giderdim. Arabada konuşmazdık. Sonra fırtınaya karşı yürümek, bazalt kütlelere çarpan iri dalgalar, bizim gibi dışarı çıkma cesaretini göstermiş olan sarı yağmurluklar ve lastik çizmeler giymiş diğer ayrıksı insanlar. Suskun, karanlık tipler. Babam gibi suskun. Eve dönmeden önce küçük bir dükkânda lezzetli balıklar yerdik, dil balığı, isli ringa. Evde balık sevmezdim. Burada, uzun boylu suskun babamın yanındaysa hoşuma giderdi. Fakat her zaman, onun beni istediği için mi, yoksa başka gelen olmadığı için mi yanına aldığını düşünürdüm.

Babanı nasıl çağırırdın?

Baba diye, diyorum isteksizce.

Benim baban olduğumu hayal edip, baba benimle dalgakıranda yürüyüşe gelir misin, diye sorabilir misin?

Hayır diyorum inatla, sesim güçsüz. Ben babamı gözden çıkardım, artık ona ihtiyacım yok, ona ihtiyacım olduğunda hiçbir zaman yanımda değildi. Şimdi artık çok geç.

Baba, diyor Hilde, sabırlı ama kararlı biçimde, sanki benim için yararlı olan ama benim yutmak istemediğim bir kaşık ıspanağı burnumun ucunda tutarmış gibi, baba benimle dalgakıranda gezmeye gelir misin?

Yanaklarım ıslanıyor, tıpkı bir zamanlar babamın elini tutmuş parlak siyah taşların üzerinde dengemi bulmaya çalışırken dalga serpintilerinin yağmurluğuma çarptığında olduğu gibi.

Ellerimi yüzüme kapatmış. artık bunu istemiyorum, diyorum Hilde'ye, bu bitmez tükenmez yakınmaları. Önce bir sene annem için ağlayıp sızladım ve şimdi her şey babam için tekrarlanıyor. Bunun sonu gelmez mi hiç?

Hilde beni sıkı sıkı tutup bir mendil uzatırken, başa gelen çekilir, diyor, ama geçecek.

Duştan sonra benim bornozumla duvarın önünde durup fotoğrafa bakan Daniel'e, bu benim babam, diyorum. Daniel'in evime ilk gelişlerinden biri. Fotoğraf 1946'da çekilmiş, arkasında yazıyor. Ailem. Herkes biraz solgun ve zayıf, kimse gülümsemiyor. Ben babamın kucağında oturuyorum, bir buçuk veya iki yaşındayım, doğruca kameraya bakan yaramaz gözler, o kış aç kalındığı yalanlarına inat tombul yanaklar, ağzımın kenarları aşağı doğru kıvrık, bugün de olduğu gibi. Bir elim babamın iri elinin içinde, öbür elimi büyükanneme doğru azatmışım.

Onun baban olduğunu tahmin etmiştim zaten, diyor Daniel. Kime benziyor biliyor musun derken, sanki beni yasak bir şey yaparken yakalamış gibi sırıtıyor.

Evet, evet, diyorum, hele duştan yeni çıkmışsan ve saçlarım geriye doğru taramışsan. Hem senin de aynı onun gibi bir gözlüğün var. Çok doğru.

Sonradan, aslında her şeyi önceden görebilecek durumda olduğumu düşünüyorum. Daniel'de toplandığımızda ve benden daha uzakta oturanlar yola çıktıklarında gerginleşiyordum. Büyük bir titizlikle onunla yalnız kalmayıp son gidenlerle ayrılmak için gerekeni yapıyordum. Birkaç kez bana telefon edip onunla bir şeyler içmeye gitmek isteyip istemeyeceğimi sorduğunda da, hayır, dedim. Hayır artık erkek hikâyeleri yok, dolayısıyla yanlış anlamalara yol açabilecek birlikte çıkmak gibi durumlar da yok. Artık yok. Yaşantım öyle iyiydi, Martha ile ilişkim sağlam ve sakin. Kadın arkadaşlarım –benim kabul havzam– serbest zamanlarımı dolduruyordu. İşimde beni destekliyorlardı. Hayır, artık erkekler yok. Artık sinyalleri almıyordum, flörtler, beylerle büyük kente özgü alaycı sohbetler, çifte anlamlılıklar yok eskisi gibi.

Ayrıca, Daniel'in zaten iki hanımı var, diye düşünüyordum ve böyle bir şeyi artık yaşamam, gevşek bir ilişkiye girmekle kendime fazlasıyla yazık edeceğimi, eğer daha fazlası yaşanırsa da bunun kesinlikle bir dram olacağını düşünüyordum. Bildiğim bir şeydi bu. Bunu düşündüm mü? Eğer düşündüysem, demek ki onunla kavrayabileceğimden daha fazla ilgileniyormuşum.

Daniel benim sevgilim. Daniel benim arkadaşım –sözün klasik anlamında, Daniel benim tipim diyorum diğerlerine, eğer onun benim için ne kadar önemli olduğunu bilmelerini istemiyorsam. Daniel benim aşkım.

Ona ilk kez rastladığım toplantıyı hâlâ hatırlıyorum, onu ilk kez orada bilinçli olarak algılamıştım. O ise benimle daha önceden bir kere bir barda sohbet ettiğini iddia ediyor, ama bu benim erkeklere görmeden baktığım dönemde olmalı. O toplantıda hemen, beni çi-

leden çıkaracak bir tarzda konuşmaya başlamıştı. Kadın hareketi olarak ne yapmanız gerekir biliyor musun, demişti, bir kadınlar sendikası kurmalısınız. Mevcut sendikalardan biri içinde kadın gruplarıyla çalışmayı strateji olarak daha anlamlı bulduğumu, çünkü zaten bu gruplarla tartışmamız gerekeceğini ona açıklayamayacak kadar şaşırmıştım. Bunun yerine ne söylediğimi şimdi hatırlamıyorum. Yazı kurulundaki arkadaşlardan birine fısıldayarak, bu burada ne arıyor, onu kim davet etti, diye sormuştum. Ve, bu nasıl bir herif, diye düşünmüştüm, gelmiş bana, *bana* kadın hareketinin ne yapması gerektiğini açıklamaya çalışıyor.

İki yıl toplantılarda birbirimizi gördükten sonra benim için bir arkadaş olabileceğin sonucuna vardım. Öylesine bir arkadaş. Senden hoşlanıyordum. Getirdiğin önerilerin gerçek öneriler olduğunu, saklamadan aktardığın düşünceleri bir kural gibi görmediğini, hele örtülü bir eleştiri gibi kesinlikle düşünmediğini fark ettim. Diğer erkeklere olan tavrını, karşılarken onları öpmeni gördüm, doğal bir bedensel yakınlık, erkeklerle, kadınlarla. Fools Festivali'nde sana rastladım, ben Martha ile, sen oğulların ve Dorian'la. Bunlar benim çocuklarım, dedin, bu büyüğü, oradaki küçüğü. Ve bu Dorian. Tam o sırada trambolinin yüzeyindeki plastik canavarın üzerinde ordan oraya zıplıyorlardı. Oğullarının peşinden gidip neredeyse bu nesnenin üzerinden düşecek gibi olduğunda seni gözden yitirdim. Dorian bana karşı biraz tersti. O zamanlar bunu herhangi bir şeye yormadım. Ben niçin olduğunu bilmeden pek çok kadın bana ters davranır, yazdığım bir şey yüzünden, feminist olarak yaptığım bir şey yüzünden, buna alıştım. Ama Dorian benden kurnazmış, daha ben kendim kabul etmek istemezken o olan biteni görmüş.

Ondan hoşlanıyorum, dedim Martha'ya, anında seni yatağa atmak istemeyen, arkadaşlık edebileceğin erkeklerin de olması güzel değil mi?

Artık o kadar kuşkucu olmamaya karar verdim.

V

Bir keresinde yazı kurulundaki diğer arkadaşlarla birlikte İtalyan lokantasına giderken beni kenara çektin. Hollandse Schouwburg'un parmaklıkları önünde el ele duruyorduk, Yahudileri topladıkları alanda. İçeri doğru baktık, hoş alana, çimlere, çiçeklere. Ailenden, savaşla ilgili anılarından söz ettin. Bu, benden on yaş büyük olduğunu ve bunun ne anlama geldiğini kavradığım andı.

Savaşa dair bilinçli anılarım yok. Karabasanlar var ama. Daha gençken gördüğüm, beni almak üzere patırtıyla merdivenleri çıkan, üniformaları içinde başsız, düzgün adım yürüyen adamlarla

dolu pek çok karabasan. Moffen. Naziler. Ama ben aile tarihimi çok kısa zamandan beri ve bölük pörçük biliyorum.

Bak, diyorum Daniel'e, hâlâ el ele, şimdi sırtlarımız Hollandse Schouwburg'a dönük, orada karşıda diğer tarafta yetimhane vardı, ve savaş sırasında bir keresinde gözden kaçırıp geride bıraktıkları birkaç Yahudi çocuk oralarda dolaşıyordu. Bir üniversite öğrencisi onları yanına aldı ve Utrecht'te annesinin yanında sakladı. Amcam. Büyükannem. O zamanlar bu olaydan sonra bir örgüt oluştu. Çocukları bir adresten diğerine götüren kadınlardan biri de annemdi, bazen trenle gidiyorlardı. Amcamın evinde birkaç çocuk hep olurdu, bazen on çocuk, saklanan çocuklar. Ben bu evde doğdum. O sıralar babam kendisini zorunlu çalışmaya almak istedikleri için ortadan kaybolmuştu, annem de yüzü artık çok tanındığı ve kendisini aramaya başladıkları için çocukları nakletme işinden vazgeçmek zorunda kalmıştı. O sırada bana hamileydi. Bu hikâyeyi ilk kez duyduğumda ve daha fazla şey öğrenmek istediğimde, evin on üç defa arandığını söyledi. Siz savaş hakkında bir şey duymak istemezdiniz ki, dedi.

Daniel'e bakıyorum. Bunu terapistim Hilde dışında daha önce hiç kimseye anlatmadım. Savaştan bir şeylerin bana da ulaştığını iddia etmek biraz abartılı geliyor. Savaşın son kışı doğdum. Savaşı görmemiş olanlara bunu anlatmıyorum. Savaşı görüp de bizden çok daha kötü olanlara da. Anneleri, babaları bir daha geri dönmeyenlere, kardeşleri olup da hiç tanımamış olanlara anlatmıyorum. Benim ailemden ölen olmadı. Ama tuhaf değil mi? Moffe'lerin ne olduğunu bile bilmediğim zamanlarda eski karabasanlarımın hepsinde beni almaya gelen adamlar var. Onları hiç görmedim. Yine de merdivenlerde çizmelerinin takırtısını duyuyorum. Bir keresinde Hilde ile benim eski korkularım üzerinde dururken, onun karşısında oturduğum yerde gözyaşları yanaklarımdan yuvarlanmaya başlayınca, kendini bu kadar tutmak zorunda değilsin, demişti sezgisel olarak, bağır rahatça. Artık saklanmıyorsun.

Ve derinlerden, çok derinlerden kanımı donduran uzun bir çığlık koptu ve ben titremeye başladım. Sarsılarak Hilde'ye sarıldığımda, artık kimse seni almaya gelmeyecek, diyordu. Geçti. Bunları tuhaf bulmuyor musun, diye Daniel'e soruyorum. Ama Daniel pek çok şeyi delilik olarak görmüyor. Zaman zaman kendime eğer annemi ele geçirmiş olsalardı benim başıma neler gelmiş olabileceğini soruyorum, diyorum. O zamanlar hâlâ illegal yaşayan insanları öldürüyorlar mıydı? Ya da onu, bir yeraltı örgütüne üye olan erkeklere yaptıkları gibi Buchenwald'e mi götürürlerdi? Yoksa bir kadın ve hamile olduğu için bunu yapmazlar mıydı? Eğer orada dünyaya gelmiş olsaydım benim başıma neler gelirdi? Bu yüzden mi tesadüfen yaşadığım, yaşamımın kılpayı bir uçurumun kıyısında kurulduğu duygusundan kurtulamıyorum?

Daniel başını sallıyor. Diğer insanların kesinlikle sahipmiş gibi göründüğü yaşama hakkı duygusunun eksikliği hakkında ona bir şey anlatmama gerek yok. Kişinin hiçbir şeye güvenemeyeceğini o tarihten öğrenmiş. Yarın her şey bitmiş olabilir. Sonraları, Martha'yla, Dorian'la, benimle, onunla her şeyin ne kadar zahmetli olduğu üzerinde tartıştığımızda bu konuda daha da zorlanacaktık. Eğer senin için uygun değilse, diyor, hâlâ vazgeçebilirsin. Bunu yansızlık, öylesine bir değinme olarak alıyorum, ancak sonradan, onu daha iyi tanıdığımda, birine güvenebilmenin, ilk fırsatta pılıpırtımı toplayıp çekip gitmeyeceğime inanmanın onun için, benim için olduğundan daha çok zor olduğunu kavrıyorum.

Daniel'e ben küçükken yanında oturduğumuz amcamdan söz ediyorum. Üniversite öğrencisiydi, Yahudi çocukları ortalıkta koştururken görmüş, alıp anneme getirmişti. Ama çocukken bunları da bilmiyordum. O zamanlar yemek yememe sorunum vardı, tadından hoşlandığım hemen hemen hiçbir şey yoktu. Bir keresinde önümde fazla ekşimsi bulduğum bir bardak süt duruyordu ve amcam mızmızlanmadan sütü bitirmem gerektiğini söyledi. İnat ederek direndim, aniden öfkeden kıpkırmızı kesilerek bana bir

şaplak indirdi. Savaşta yiyecek hiçbir şey bulamayan insanlar için bir bardak sütün döküldüğünü görmenin ne anlama geldiğini bilebilir miydim. Fakat amcam özür dileyecek biri değildi. Başka türlü davrandı. Beni bisikletinin arkasına oturtarak ben hırçınlık ve inatla ağlamamak için direnirken kumullara doğru sürdü. Orada bana anlamadığım ve sadece bölük pörçük aklımda kalan bir hikâye anlattı. Hikâyeyi bana hiç bakmadan anlattı ve sanki ben bir çocuk değilmişim gibi davranarak kavrayamadığım şeyler söyledi. Nasıl yakalandığını, tek başına bir hücrede kaldığını ve artık öldürüleceğinden tamamen emin olduğunu. Ve birden sesini yükselterek Almanca konuşmaya başladı, gardiyanların ona nasıl bağırdığını duymak beni korkuttu. "Haydi! Marş! Marş!" Sonra sustu, başlamış olduğu gibi aniden ve gözlerini kumullara dikti, hâlâ bana bakmıyordu. Beni tekrar bisikletin arkasına oturttu ve aynı suskunluk içinde geri döndük. Süt konusu ise bir daha hiç açılmadı.

Yürümeye devam ederken Daniel'e, benim doğduğum sıralar sen neredeydin, diye soruyorum. Ellerimizi hâlâ ayırmamıştık.

Köyde çiftçilerin yanında kalıyordum, diye anlatıyor Daniel, yarı Yahudi olarak kolay kolay dışarıda oynayamazdım, 1946 için hazırlanan listeye geçmiştim. Ama babamı mutlaka ele geçirmek istiyorlardı. Köye gönderilmeden önce eve benim de katkım oluyordu, elimde bir kürek ve çuvalla manevra istasyonunun yakınlarında kömür topluyordum. Bir keresinde babam karşıma çıktı, üzerinde Yahudi yıldızı takmadığı siyah ceketi, bir trenden patates çalmak için. Buna cesaret edebildiği için onunla müthiş gururlanmıştım. O sıralar çok sık ateş açılıyordu.

Annem de onunla birlikte gizlenmeye başlayınca beni gönderdiler. O sıralar felaket kar yağmıştı, kar o kadar yüksekti ki, üzerinden bir şey görmek mümkün değildi. Obüs parçaları ve mermi kovanları toplamak hobilerimden biriydi. Nakliye gemilerinin durduğu Overijsel kanalının hemen yanında kalıyorduk. Üstümüzden uçan avcı uçakları gemilere ateş açmak için sık sık pike yapıyorlardı, okul ateş hattının çok yakınındaydı, artık okula gitmeme izin verilmiyordu. Ama çiftlik evi de buradan pek uzakta değildi.

Bazen burnumuzun dibinde ateş açıldığında duvara yapışmak zorunda kalıyordum. Oğullarıma ilk öğrettiğim şey ateş etmek. Savunmasız olmalarını, alıp götürdükleri bütün insanlar gibi savunmasız olmalarını istemiyorum.

Orada, Overjisel'de kendini terk edilmiş hissetmedin mi, diye soruyorum. –Babamı çok arıyordum. Ama onunla gurur da duyuyordum. Benim kaldığım bölge Amsterdam'dan daha önce kurtarıldı. Orada kaldım ve o beni almaya gelinceye kadar bekledim. O zamanlar komik bir ufaklık olsam gerek, Hint mahallesinin Amsterdam şivesiyle Overijsel diyalektini karıştırarak konuşuyordum. Sonra günün birinde yoldan babamın geldiğini gördüm. Yahudi yıldızı yoktu. Ona doğru koştum ve sordum, sen benim babam mısın? 30 yıl sonra bu sorunun onu korkunç yaraladığını öğrendim, ama ben gelenin ikiz kardeşi olup olmadığını anlamak istemiştim, ikisi de hep birbirine karıştırılırdı.

Onu koşarken görüyorum, küçük bir Daniel, tahta ayakkabılarıyla küçük bir Yahudi çocuğu.

Bütün bu hikâyenin buruk yanı ne biliyor musun, diyor, babam daha savaştan önce adını Yahudi cemaatinin üye listesinden sildirmişti. Sosyalistti, inançlı bir Yahudi değildi. Ama tutup cemaatten ayrılanların ayrı bir listesini yapmışlar ve bu liste de resmi listeyle birlikte Almanlara verilmiş. Böylece kimin Yahudi olduğunu kesin olarak biliyorlardı. Bizim şu lanet olası her şeyi kaydetmek alışkanlığımız yüzünden. Son nüfus sayımında Yahudiler için katılma zorunluluğu yoktu. Katılmamam sadece başka bir listeye geçirilmem anlamına gelecek, diye düşündüm. Gülüyor. Buruk. Bu yüzden listeler, kayıtlar bana göre değil, bu yüzden hiçbir zaman bir örgüte üye olmayacağım. Eğer babam kurallara uymuş olsaydı, ölmüştü. Daha sonra bir keresinde Paris'in Yahudi mahallesi Marais'de Rue des Rosiers'de yürürken aynalarla dolu bir dükkânda alış veriş sırasında, bir kavanoz bayırturpu ezmesi ve hamursuz pişirilen undan bir paket satın aldığımızda, ve Daniel tezgâhtan al-

dığı fişle bir adamın itinayla defter tuttuğu kasaya gidip sonra gerisin geri döndüğünde, paketini kapıp, fişi bırakıp, dönüp bana bile bakmadan dışarı fırladığını gördüm. Ancak caddenin sonunda ona yetişebildim. Renginin bembeyaz olduğunu ve alnındaki teri gördüm.

Fenalaştım, dedi. Her şeyi yine nasıl kaydettiklerini gördün mü?

Hollandse Schouwburg'un önünde el ele durmamızdan kısa bir süre sonra Daniel sevgilim oldu.

VI

Rapallo'da yavaş yavaş ev düzenimizi kuruyoruz. Kendimizi iklime uydurduk. Hâlâ çok mutlu olmayan David günü atlatabilmek için kendi stilini buldu. Ara sıra Daniel'le yalnız yola çıkıyor. Ara sıra iri etli domatesler aramaya ya da olgun olup olmadıklarını anlamak için kavunları koklamaya gittiğimde benimle geliyor, ölü mürekkep balıklarına gelince, hay şeytan çarpsın, diyor ve ben bir şişe şarap seçerken alkol tüketimi ve yaşam beklentileri arasındaki ilişki üzerine bir nutuk çekiyor. Ama alışveriş torbalarını taşıyor. Ve pişirdiklerimi yiyor. Hatta, ben mürekkep balıklarını gözleri ve dokunaçları olmayan ne olduğu belirsiz halkalar haline dönüştürdükten sonra, leziz, diyor. Üstelik Daniel'le ikimiz bir saatçik bir café'nin terasında oturup Akdeniz'i seyrettiğimizde buna

karşı çıkmıyor. Yaşlı insanlar arasında. Daniel'i seyrediyorum. Teninin olağanüstü bir rengi var, yüzü uzun süredir geldiğimizde olduğu gibi gri ve yıpranmış değil. Tuhaf olan ne biliyor musun, diyorum ona, yaşlılık günlerime sevinmeye başlamam. Daha önce hiç bu kavramlarla düşünmemiştim, birlikte yaşlanmayı güzel bulacağımı düşünmemiştim. Bu yaşam tarzı, uzun süre dayanmak bu. Seninle ne kadar mutlu olduğumu sana daha önce söylemiş miydim Daniel?

En son dün, diyor Daniel.

Nasıl başladığını hâlâ hatırlıyor musun sevgilim?

Çok olağan bir pazartesi akşamıydı, yazı kurulu toplantısı. Bana birkaç dakika daha zamanım olup olmadığını sordun. Ve bunun için harika bir bahanen de vardı, benim önerim üzerine gittiğin Yahudilerin düzenlediği buluşmadan bana henüz söz etmemiştin, annesi ya da babası Yahudi olan başka insanlarla karşılaşabileceğin bir haftasonu, Ortodoks Yahudilikle bir ilişkisi olmayan ve bu yüzden Yahudi olmanın kendileri için hâlâ nasıl bir anlamı olduğunu anlamak isteyen pek çok insan. Elbette anlatacaklarını dinlemek istiyordum. Elbette elini tuttum. Tabii ki birbirimizden uzağa değil, yan yana kanepenin üzerine oturduk. Bana tekrar şarap doldurdun. Sadece yarım bardak, dedim, uzun kalmamak niyetiyle. Ve sonra bir kere daha bir yarım. Ve konuşmamızı kesemedik.

O kadar yakınımda oturuyordun ki, kokunu alabiliyordum. Tehlikeli. çünkü ben ilk kokuda âşık olan biriyim. Senin bir bedenin olduğunun bilincine varmaya başladım. Gözlüklerinin ardındaki yeşil gözlerini elbette tanıyordum, kimi zaman alaycı, kimi zaman küstah, kimi zaman yorgun, hüzünlü ve içe dönük, ama çoğunlukla sıcak. Şakaklarındaki kır düşmüş saç kıvrımlarını, tependeki açıklığı tanıyorum. Yanımda yürüdüğün ve birbirimize, yemeğe karşı olan tutkumuzu ve bedenlerimizi makul sınırlar içinde tutabilmek için harcadığımız çabayı itiraf ettiğimiz zamanlardan beri boyunun benden pek uzun olmadığını biliyorum.

Yazın kıvrılan gömlek kollarıyla, açılan yakalarla ortaya çıkan her ten parçasında kıllar gördüm, kara kıllar, kır kıllar ve yıllardır kaygan kadın bedenine alışmış olmama rağmen bunu itici bulma-

dığımı fark ettim. Ve aman Allahım, şu anda bu kadar yakınımdayken o kadar güzel kokuyorsun ki, taptaze, ot ve pamukludan oluşan bir karışım, ardında bir parça kösnüllük var: Hafiften sıcak bir hayvan kokusu. Daha da yakınıma gelmene hiç karşı değilim, üçüncü yarım bardak şarabı da reddetmiyorum ve zevkle o anda söylediğini dinliyorum: Seni çok çekici buluyorum. Katıksız zevkin içimde patlayan ve beni güldüren baloncuklarıyla birlikte baştan çıkarıldığım düşüncesi beliriyor. Bir erkek bana böyle bir şey söylemeye en son ne zaman cesaret etmişti. Ben orada öyle oturur ve az önce söylediklerini değerlendirmeye çalışırken sen aramızdaki son santimetreleri de kapatmıştın. Ve ah, dudaklarının enfes tadı, tenin tene değişindeki muhteşem gerilim. Seni hangi harika malzemeden yapmışlar böyle, diye sonradan sana soruyorum, nesnel bakıldığında senin tenin de diğer bütün tenler gibi aynı maddeden, aynı ısı, aynı yağ ve su oranından oluşsa da.

Kurtuluşu olmayan bir kayboluş içindeyim. Bir kez daha zahmetle doğruluyorum ve beni hemen bırakıyorsun. Bir an daha, sadece bir an daha ne yaptığım üzerinde düşünmek istiyorum. Çünkü kararlı olduğum bir şey var, bir daha asla ertesi gün üzüleceğim durumlara girmeyeceğim ve daha sonra Martha'ya anlatmaktan hoşlanmayacağım bir şey de yapmak istemiyorum. Modası geçmiş belki, ama o kadar çok yalan, belirsizlik, çift anlamlılık gördüm ki, artık bunlar için hiç hevesim yok. Bugün yaptığım her şeyi bilerek yapmak istiyorum. Eğer şimdi vazgeçersem "hiçbir şey" olmamış sayılır. Cinsel birleşme olmadı. Hay Allah, ne saçmalık. Sadakatsizliğin eski tanımlamaları. Hollandse Schouwburg'un önünde el ele durup yetimhaneye baktığımızda çoktan olan olmamış mıydı? Ben istediğim için bu zaten çoktandır olmamış mıydı? Seni evine götürmemi ister misin, diye soruyorsun. Yüzümü inceleyerek duraksamamı yorumlamaya çalışıyorsun. Bunu düşünüyorsun ve bunu dostça söylüyorsun, insanı zorlayan biri değilsin, sonuçta durumu hazırlayan ben olduğum halde sonunu getirmek istemediğim için beni terslemeye başlayacak biri değilsin. Evet, bunu daha önce yaşamıştım.

Hayır. diyorum, eve gitmek istemiyorum, ama kısacası Martha'yı düşünüyorum. İstersen sadece uyuyabilirsin, yatmamız şart değil, diyorsun. Sana inanıyorum, ama sorun benim istemeyişim ya da sana güvenmeyişim değil ki. Sorun benim kendimi çok iyi tanımamda, karnımdaki tırmalanışta, şimdi içimde hızla yayılan güçlü duyguda. Ama duraksamam ve ne yaptığımı bilip bilmediğimi düşünmem sadece birkaç dakika sürüyor.

Gel, diyorum, gel, hangi düğme ve fermuarlarda kalmıştık, son düğmeni de el yordamıyla açtığımda ve daha fazla ten ortaya çıktığında zevk baloncukları yeniden yükselip patlamaya başlıyor, ten ve harika kokularla dolu devasa bir zevk bahçesi. Gel, diyorum, burada divanın üzerinde çok sıkışık ve yatağa geçiyoruz, son giysi parçaları ayak bileklerimizden sarkıyor, duman rengi kediler geldiğimizi görünce yataktan kaçıyorlar, yayılıyoruz ve sonra sen oradasın, tümüyle.

Düşünmekten vazgeçmeden önce aklıma son bir düşünce geliyor: Daniel, diyorum, benim yaşımda belki biraz komik, sevişmeyi çok istiyorum, ama hamile kalabileceğimi yıllardan beri düşünmedim. Biraz dikkatli olmamız lazım.

İyi, diyorsun.

Sonra düşünmeyi tamamen bırakıyorum, artık sadece sonsuz bir haz var. Kalbim deli gibi çarpıyor ve, evet, diyorum, evet istiyorum, evet.

Yanımda yatıyor ve uyuyorsun, uykuya dalarken hafifçe horladığını sevecenlikle izledim, şimdi sessizsin. Sırtına yatıyorum, kollarım sana dolalı, burnumu kaburgalarının arasında bir noktaya bastırmış, büyük, sevgili, uyuyan hayvan. Soluk alışını ve kanının atışını hissediyorum. Eğer burada uyumak istemezsen seni eve götürebilirim, demiştin sonradan, ama ben hiç gitmek istemiyorum, sana daha hiç doymadım, şimdi doymadım ve gelecek yıllarda da doymayacağım, ama gelecek yılların sırası değil şimdi. Sivrisinekler üzerimizde vızıldıyor. Sadece ara sıra, yeni bir saldırı başlattıklarında sessizleşiyorlar. Sevişirken onları unutmuştum, ama ortalık aydınlandıkça, her tarafımı, mahrem yerlerimi de soktukla-

rını göreceğim. Benim tadımı seninkinden daha fazla beğendikleri açık. Uyumuyorum. Senin tadını çıkarıyorum, seni kokluyorum, uyuyan bedeninden yayılan ısı iyi geliyor. Sabahın ilk gümüş rengi ışıkları çizgili perdelerin arkasından yükseliyor, sonra daha sıcak pembe ve sarı, güneş, haziranda bir yaz sabahı başlıyor.

Sana bakıyorum, yüzün rahatlamış, gözlükle olduğundan daha çıplak. Seni kaygılıyken gördüm ve daha da kaygılı halini yaşayacağım, ama şimdi alnın kırışık değil. Sana bakarken aklıma tuhaf düşünceler geliyor, eğer içinde bulunduğum bu erotizm patlaması ve uykusuzluk yüzünden tüm tutukluklarım silinip süprülmüş gibi olmasaydı hemen sansür edeceğim düşünceler. İçimde yükselen duyguların şifresini çözdüğüm anda, bunları asla kimseye anlatamam, diye düşünüyorum, birisiyle tek bir kerecik yattın diye böyle şeyler düşünülmez ki, sen herhalde delisin. Düşüncelerden biri, şimdi yanımda hissettiğim bu bedene hiç kimsenin acı vermesini istemediğimdi. Sanki çocuğumu tehlikeden korumak zorunda kalmışım gibi hayvansı bir duygu. Hayır, diyorum, ben olduğum sürece bu bedenin incitilmesini istemiyorum. Diğer düşünce de aynı tuhaflıkta, sen ölürken yanında olmak istiyorum.

Bunlar, sonuçları hakkında herhangi bir fikir yürütmediğim, bundan sonra gelecek olan sorunlar ve gerginlikleri düşünmeden hissettiklerim. Henüz kuralları tanımıyorum, bu düş ve gerçeklik arasındaki pratik engelleri bilmiyorum. Dorian'ı, Martha'yı aklıma getirmiyorum.

Bu geceden sonra beni hâlâ isteyip istemediğin de benim için bütünüyle önemsiz. Dönüyor ve gözlerini açıyorsun.

Günaydın, diyorsun, iyi uyudun mu?

Sınama ertesi sabahtır her zaman. Sıkıntılı mıyız, beceriksiz miyiz? Benden kurtulmak istiyor musun, en kısa zamanda ortadan kaybolmalı mıyım? Hayır, her şey sanki kendiliğinden oluyor. Banyoya birlikte giriyoruz, duşun altında seni sabunluyorum, ve

sen çişini yaparken eskiden oğluma yaptığım gibi son damlayı silkelerken sana yardım etmek için ilgiyle arkanda duruyorum. Yapma, diyorsun, böyle olmaz, hayır, böyle hiç olmaz, ve gülüyoruz, sanki yıllardan beri aynı banyoyu paylaşıyormuşuz gibi kaygısızca.

Birbirimizin alışkanlıklarını henüz bilmiyoruz. Bana kahvaltıda ne yemek istediğimi soruyorsun ve benim için bir yumurta pişirip portakal suyu sıkıyorsun. Şimdi değişik görünen odanda etrafa bakıyorum. Mekânı sadece güneş ışığında dans eden tozların olmadığı toplantı yeri olarak tanıdığım için değişik, duvarlar şimdi eskisinden farklı duyguları barındırdığı için değişik.

Karşımda oturup bana çay koyarken, ne zamandan beri beni baştan çıkarmayı aklına koymuştun, diye soruyorum. Biraz saf ve biraz da yakalanmış gibi bir ifadeyle bana bakıyorsun. Eh, diyorsun çekinerek, uzun bir zamandan beri senden hoşlanıyordum. Seni rahatsız ediyor mu bu, hiçbir şeyi zorlamadım ama. Hayır, diyorum, hiç rahatsız etmiyor, ama geriye dönüp düşündüğümde ve her şeyi, şarap doldurmak, kanepede bana biraz daha yaklaşmak gibi klasik jestlere tamamen uygun yaptığını görünce bunu esprili buluyorum. Bunları pek iyi bilmiyorum, çünkü hemen hemen her zaman inisiyatifi ele alan ben olmuşumdur ve bana böyle davranmaya yıllardır kimse cesaret etmemişti. Yoksa oldu da çekingence girişimleri ben mi algılamadım? İyi ki olmuş diyebilirim sadece, çünkü beni beklemiş olsaydın kıyamet gününe kadar sürebilirdi. Aklıma gelmezdi ki.

İşe gitmemiz gerekiyor. Merdivenlerden iniyoruz ve sen, bak, diyorsun, istersen sadece arkadaş olarak kalabiliriz. Peki, diyorum ve şimdi nasıl devam edecek, devam etmesinin bir gereği var mı ya da acaba devam eder mi gibi sorulara yer bırakmayan katıksız mutluluğun sarhoşluğu içinde henüz bunun üzerinde düşünmüyorum.

Peki, diyorum ve yollarımızın ayrıldığı köşede sana son öpücüğü verirken hiçbir şey kararlaştırmıyoruz. Ne söylemiş olduğunu, istersen sadece arkadaş olarak kalabilirizle ne kastettiğini ancak sonradan düşünüyorum, bu bana tanıdığın özgürlük mü, yoksa kaygı duyduğun kendi özgürlüğün mü, düşündüğün Dorian mı? Bu bir uyarı mı?

O gün ve sonraki günler sarhoşluk devam ediyor. Yerin on santimetre üzerinde dalgalanıyorum, yüzümde güneşi bir okşayış gibi hissediyorum, amım sıcak ve kedi gibi mırlıyor. Yanaklarımda tahriş olma duygusu var, tıraş olmak zorundaki yaratıklara uzun zamandır alışık değilim, uyluklarımdaki hafif ezilmişlik duygusu da hoşuma gidiyor, bana senin daha sert ve köşeli olan bedenini anımsatıyor. İşyerindeki bir toplantı sırasında da yüzümdeki hayalci gülümsemeyi silmek mümkün olmuyor ve iş arkadaşlarımın bana yadırgayarak bakıp öğrenciler için öngörülen program hakkında ne düşündüğümü sorduklarını fark ediyorum. Ne, evet, evet, diyorum, harika bir program gibi geliyor bana, ve ağzımın köşesini münasip görünecek bir duruma getirmeye çalışıyorum. O gün öğleden sonra, kanserden ölmüş olan kantin şefini toprağa verdik. Sıcakkanlı, çirkin bir adamdı, onu severdim, sevimli bir seksist, bana klişelere uygun davranmasına izin verdiğim yegâne kişi. Kahve almaya gittiğimde, ben güzel bir kadın için her şeyi yaparım, derdi. O toprağa verilirken ağlıyorum. Bütün duygularım uyarılmış, bir çocuk mezarı görünce ağlıyorum, Auschwitz anıtının kırık aynaları önünden geçerken aklıma yine Daniel'in bedeni geldiğinde ağlıyorum. Hayır, bu bedene zarar vermelerini istemiyorum. Ben yaşadığım sürece, hayır.

Birkaç gün sonra Daniel telefon ettiğinde, bu arada düşüncelerim tamamen onunla dolu olarak geçirdiğim zamanı unutmuş gibi onun gerçekten var olduğuna handiyse şaşırıyorum. Daniel, evet, merhaba, hayır, harika. Biraz şaşkın.

Aslında seni tekrar görmek istiyorum, diyor Daniel.

Buluşalım mı? Birkaç gün sonra ben Martha'dan döndüğümde buluşmak için sözleşiyoruz. Birlikte olma fırsatı çıkan her saati değerlendirme ve birlikte olduğumuz bütün zamanları da çok kısa ve değerli, Martha ve Dorian'a verdiğimiz sözlerle sınırlı çalınmış saatler olarak görme alışkanlığında değilim henüz. Artık ilk karanlık düşünceler beliriyor, korkulu önseziler.

Beni biraz solgun ve dengesiz, işime konsantre olamaz durumda gören akıllı oğlum, ne yaptığını biliyorsun değil mi, diye soruyor. Sanki çocuğum değil de müstakbel kayınpederimmiş gibi, senin için gerçekten iyi olacak mı, diyor. Ama o, mutsuz aşklardan sonraki bunalımlarımı benimle yaşadı, beni herhangi bir başka kişiden çok daha uzun süredir ve yakından tanıyor ve hemen anladı: Durum ciddi.

VII

David gelmek istemiyor. San Fruttuoso'ya giden tekneye binip öğle yemeğini orada yemeyi önerdiğimizde, siz gidin, diyor. Sıcak her yerde aynı değil mi. Siz de zaten hep aynı şeyi istiyorsunuz. Café'lerde oturmak. Okumak. Her müzeye girmek. İyisi mi siz beni burada bırakın.

Gidiyoruz. Tekne kayalık sahili takip ediyor, küçük kumsallar güneşin altında kızaran insanlarla dolu, kayalıkların üzerinde villalar, demirlemiş yatlar. San Fruttuoso kayaların arasına sıkıştırılmış ya da oraya kazınmış küçük bir köy. Karadan ulaşmak çok zor. Hiç cadde yok, kıyıdan köye giden yol bir manastırın önünden geçerek evlerin arasından dolanıyor, karanlık bir geçit, eski bir mezar tümseği, hoş bir şekilde üst üste yığılmış koyu renkli

ve beyaz taşlar. Burası büyüleyici bir yer. Turistlerin bozabileceği gibi değil. Gel şurada bir şeyler yiyelim, koyu turkuvaz rengi suyun yakınındaki birkaç küçük masayı gösteriyorum, üzerinde damalı örtüler, yanda ters çevrilmiş bir kayık, her şey tam olması gerektiği gibi. İyi, diyor Daniel, ama çok hoşnut görünmüyor. Kalçasını okşuyorum, ama o uzaklardaymış gibi. Masada önümüzde duran balıkların fiyatlarından, şarabın kalitesinden şikâyet ediyor, bu paraya iyi bir şarap içmemiz gerekirdi, diyor.

Ona bakıyorum, nesi var, ama o fiyatlar ve şarabın kalitesi üzerine uzun bir söyleve sığınıyor. Neşem azalıyor. Tabağımdaki son balığı etrafımıza üşüşen kedilerden birine yediriyorum.

Daniel servis hakkında, yaptığı diğer yolculuklar hakkında konuşmaya devam ediyor. Belki de ben çadır kurmak ve ayakları sallanan masalarda yemek yemek için fazla yaşlıyım, diyor, Dorian'dan nasıl seyahat edileceğini öğrendim. Dorian bunu ailesinden öğrenmiş.

İncinmiş ve suskunum. O halde niçin burada Dorian'la birlikte değilsin, demek istiyorum, ama çenemi tutuyorum. O halde bu geziyi birlikte niye böyle organize ettik, şu sırada fazla paramız olmadığı ve David yanımızda olduğu sürece otellerde kalamayacağımız ortadaydı. O halde ne istediğini niçin söylemedin. Fakat hiçbir şey söylemiyorum, bir kavgaya girişemeyecek kadar moralim bozuk.

Daniel'in karamsar ruh hallerini daha önce de yaşadım. Ama o zamanlar kendi üstüme alınmıyordum, geçmişimizin mayın tarlaları üzerinde yürüdüğümüz duygusunda değildim.

Depresyonların. Birbirimizi daha normal yazı kurulu üyeleri olarak tanırken depresyonlarını öğrendim. Toplantıdan sonra ikimiz mutfaktayız, diğerleri gitmiş. Artık neredeyse kapının önündeyiz. Arkandan kapıyı kapatmak için ben de seninle geliyorum. Başka konyağım olup olmadığını soruyorsun. Hâlâ elinde tuttuğun bardağa biraz daha dolduruyorum. Yazı kurulundaki diğer arkadaşların unuttuğu kâğıtlar ve kahve fincanları arasında duran kendi bardağımı alıyorum. Tezgâha yaslanıyorsun. Seni sonraları böyle daha

sık göreceğim, tezgâha yaslanmış elinde bardak, aklına gelen şeyler üzerinde, Jung'un sevgililerinden biri olan ve ondan, adını Siegfried koymak istediği ve aslında Freud'un da çocuğu sayılacak bir çocuk doğurmak isteyen Sabina Spielrein hakkında konuşur, konuşurken. Senin kadar geveze bir başka erkek görmedim diyorum. Ya da çaresizlik içinde üniversitedeki yapılanma değişikliklerinden, orada acaba daha ne kadar çalışabileceğini, senden önce başka meslektaşlarının da başına geldiği gibi seni de ne zaman kapı dışar iedeceklerini bilmediğinden bahsediyorsun. O sıralar, mutfakta, benim arkadaşım olma yolundaydın, henüz sevgilim değil ama.

Işığı yakmadım. Sokak lambasının ve karşıdaki kafenin pembe ve sarı neonlarının ışığı içeri vuruyor. Yorgun görünüyorsun. Kız arkadaşının seni bıraktığını anlatıyorsun. Bunu yapan kız arkadaşlarından sadece biri ve şu sıra diğerleriyle de iyi gitmiyor. Bir başka kadına âşık olmuş, eh, günümüzde bu işler böyle. Aslında o kadar da kötü değil, diyorsun, eskiden de sık sık benden başkaları olurdu, ama bu kez beni hemen sepetlemeyi kafasına koymuş. Hayır, bitirmek benim fikrim değildi, diyorsun, öfkeli olmaktan çok şaşkınsın. Benim fikrim değildi.

Sen nasıl yapıyorsun, diye soruyorsun, nereden dayanak buluyorsun? Sen de yalnız yaşıyorsun.

Kadın arkadaşlarım, diyorum, hayatımda sağlam bir nokta olan Martha, bir hafta sonu evliliği. Ve diğerleri, birlikte yazı yazdığım Heleen, çalışma arkadaşım Matti. Terapistim Hilde. Koca bir ağ, hemen hemen hepsi birbirleriyle de tanışıyor, eğer biri olmasa diğeri mutlaka vardır, herifin biri yatak odamın penceresine tırmanmaya çalıştığı için korkuya kapıldığımda ya da küçücük bir sebepten beklenmedik bir çaresizliğe düştüğümde, geceyarısı da olsa onlara telefon edebilirim. Ve onları arayabileceğimi bildiğim için de bunu yapma gereğini duymam. İş ve arkadaşlık bir arada, toplantılar ve çalışma gruplarına katılmaktan sevinç duyabiliyorum, çünkü gelenlerin hepsi beni yıllardan beri tanıyan, karşılarında görünüşü kurtarmak zorunda olmadığım, iyi olup olmadığımı

daha ben bir şey söylemeden anlayan kadınlar. Aralarından bazıları gidecek ya da yenileri gelecek, diyorum, ama onlar benim birlikte yaşlanacağım, sonraları, feministlerin kaldığı yaşlılar evinde üniversiteli kızlar bizimle söyleşi yapmaya geldiğinde eskiden kadın hareketinde gerçek durumun ne olduğu konusunda tartışabileceğim kadınlar. Senin için güzel bir şey, diyor Daniel ve sanki fıkra anlatır gibi geçen hafta arabasıyla bir direğe çarptığını, kendisine hiçbir şey olmadığını, arabanın hurdaya döndüğünü anlatıyor. Belki de tersi daha akıllıca olacaktı, diyor, daha ucuza gelirdi. Sonraları, sevgilim olduğunda arabayla yola çıktığın zamanlar kaygılanacağım ve yorgun ya da gergin olduğunda anlayacağım. Esprilerinle, enerjinle ve devam etmedeki becerinle dizginlediğin derinlere uzanan bir umutsuzluk tabakası. Keman çalmaktan, yemekten, New York'a, Kudüs'e ve Maputu'ya gitme planları yapmaktan duyduğun sevinçle dizginlenen. Mutfakta, elinde şimdi boş olan konyak bardağıyla dururken bu umutsuzluğu ancak bir an görmeme fırsat veriyorsun. Sonraları, sevgilim olduğunda, karamsar ruh halin beni de etkiliyor, istemeden bana da bulaşıyor, San Fruttuoso'da olduğu gibi, ve ikimiz de kendi geçmişine dönüyor, birbirimiz için ulaşılmaz oluyoruz. Ama şimdi, hadi, diyorsun, ben artık kaçayım ve bardağı tezgâhın üzerine bırakıyorsun. Eğer o zaman sana doğru bir adım atmış olsaydım, yanağına bir çalışma arkadaşının uçucu öpücüğünü kondurmak yerine seni evde alıkoymuş olsaydım, belki de başka türlü olurdu.

Çocukken, bisikletimi içeri alayım diye beni yatağımdan çıkaran aptal babama, buna izin veren aptal anneme ve bütün dünyaya kızdığım zamanlar, öfkeden bütün uykum açılmış, hâlâ sıcak olan yatağımda oturup, kendi cenaze törenimi hayal eder, kimlerin geleceğini ve acaba kimlerin ağlayacağını düşünürdüm. Yazık, ben orada olamayacağım. Gelen kız ve erkek arkadaşlarımı sayardım. Eğer ölürsem cenazeme çok kişi gelecekti. Bunu Hanna'nın cenazesinde yaşadım, o da en başından beri işin içinde olan bir feminist. Ama gerçekten haneye yazabileceğim kaç kişi, kaç arkadaş var, gecenin yarısında telefon açabileceğim kaç kişi?

Martha gitmişti ve hiç olmazsa arkadaş kalabileceğimize dair düşüncelerimin hemen uçup gitmesine yol açan upuzun bir eski suçlamalar listesi bırakmıştı. Gruptaki her çatışkı bana birkaç arkadaşıma mal olmuştur. Onca zamandır birlikte çalıştığım Heleen, şimdi her seferinde benim projelerimi engellemeye çalışıyor, getirdiği sözümona nesnel gerekçelerin ardında bir kez onsuz çalışmak istemem karşısında duyduğu hayal kırıklığı ve öfkeyi sakladığını tahmin edebiliyorum. Heleen'le yenilik üzerine konuşuyo-ruz, ifademiz dostça, ama hayır, artık aynı yaşlılar evine gidemeyiz. Lori ise benim Martha'dan ayrılmam yüzünden gruptan kopuyor. Her ayrılıkta, taraf tutmayı gerekli gören bazı kişiler kaybedilir. Ama ben Lori'yi ısrarla taraf tutmak istemediği için kaybettim, Martha'yla ilgili olarak benimle konuşmadı, benimle ilgili olarak da Martha'yla. Büyük bir dikkatle Martha'yı akşam yaşgününe davet ederken beni kahve içmeye çağırdı, sabahleyin de Daniel'i gördü ve bu arada bu çözümü bulmak için ne kadar zaman harcadığından hiç bahsetmeden çok rahatmış gibi davrandı, sonunda bunların onun için hiçbir anlamı olmadığına ve etkilemediğine inandım. Bir keresinde Daniel'in üstüne çok fazla düsmemem için beni uyarınca bir daha Lori'ye Daniel'le ilgili hiçbir şey anlatmadım. Ve arkadaşlığımız on yılı doldurunca ona yine de küçük bir hediye götürdüğümde o bunu unutmuştu.

Kadın hareketi sıcak bir yataktır. Ama aynı zamanda da biri kaçmak istediğinde hepsi birbirini aşağı doğru çeken yengeçlerle dolu bir kovadır. Artık tesadüfen yazan bir feminist değil, aynı zamanda tesadüfen feminist de olan bir yazar olma kararım da bana arkadaşlara mal olmuştu. Ben hareketin malı değilim. Kimseye hesap vermek gibi bir yükümlülüğüm yok. Onay görmek için dilenmek ihtiyacını duymuyorum. Yoksa ben kendimi bir evlilikten ve ataerkil gelenekten, nasıl davranmam gerektiğini bana yeni baştan dikte etsinler diye mi kurtardım?

Şimdi roller değişti. Ayrılıklarla dolu bir yıldan sonra şimdi ben Daniel'e arkadaşlarıyla durumun nasıl olduğunu sorabilirim. Aralarında yıllardan beri benimsedikleri var. Dostlar, diyor, bir yıldır görüşmesen de akşamın geç saatinde habersiz gidebileceğin insanlardır ve kapıyı açtıklarında da, bu kadar zamandır nerdeydin, değil, içeri gir, seni görmek ne güzel, derler.

Daniel, sessizleştiğimi ve şu anda umutsuzluğa düşenin ben olduğumu fark etti. Beni neşelendirmeye çalışıyor, dondurma alıyor, boynumu öpüyor. Ama canavarı o kadar çabuk yatıştırmak mümkün değil. Benim verdiklerim ona yetmiyor, diye düşünüyorum. Görülen o ki, otel rezervasyonları yaptırmasını bilen, harika araba kullanan Dorian'la daha iyi. Ama bunları ona söylemiyorum, bu tür sığ düşüncelerden çok utanıyorum.

İkimiz de karmakarışığız. Tekneden indikten sonra, Rapallo'da değil de Santa Margharita'da indiğimizi anlayıncaya kadar, arabamızı ararken, daracık sokaklardan, pizzacı dükkânla-rının önünden geçerek limanda yarım saat ordan oraya dolanıyoruz. Rapallo'ya giden otobüsü arıyoruz ve otobüste yan yana sallanarak kıyı boyunca giderken donukluğumuz çözülmeye başlıyor.

Gerçekten o kadar keyifsiz miyim, diye soruyor Daniel. Bunun seninle bir ilgisi yok ki. Gereken parayı kazanabilmek için yaptığım onca işin stresini duyuyorum, ölü gibi yorgunum. Bu halim çok normal. Şu anda tüm giderleri senin karşılamak zorunda olman sinirlerimi bozuyor. David için kaygılanıyorum, fazla depresif, okulda da durumu pek iyi değil. Benden daha genç bir iş arkadaşım aklıma geliyor, çalışmaktan öldü. Kalp krizi. Sorunlarımla sürekli sana yük olmak istemiyorum, zaten yeterince şey yapıyorsun. Zaman zaman ne yapacağımı şaşırdığımda bunu kendi üzerine çekmene gerek yok. Ama, diyorum Dorian'la yaptığın tatillerden söz ederken ne söylediğini kulağın duymuyor mu? Bunu benimle çadırda kalmaya tercih ettiğini düşünebileceğimi aklına getirmiyor musun? Son yılın benim için ne kadar zorlu olduğunu biliyor musun, sen zaten Dorian'ın sorunlarıyla, aşırı hassaslığıyla bütün gücünü harcadığın için sana yük etmek istemediğim onca gerilim. Bu kadar sorunu ben yaratsam beni bırakacağını düşünüyorum, hep Dorian'ı dikkate almak zorundayım, hep senin artık dayanamayacağın ve benden ayrılacağın korkusu.

Seni bırakmadım ki, diyor Daniel.

VIII

Dorian. Dorian Daniel'den benimle ilişki kurduğunu öğrendiğinde, bu hiç hoşuna gitmedi. Bunu çok iyi anlayabiliyorum. Elbette Daniel'in başka kız arkadaşları olmasına alışkındı, hiçbir zaman başka türlüsünü yaşamamıştı. Bu hiçbir zaman hoşuna gitmemişti, ama anlaşmaları böyleydi ve bu gerçeği değiştiremezdi, ayrıca bu durum kendisi için de istediği özgürlüğü ve hareket serbestliğini sağlamıyor muydu?

Fakat benimle bir ilişki? Daniel'in son kız arkadaşı evli idi, bu zaten sınırları belirliyordu, yatıyorlar, ama geceyi birlikte geçirmiyorlardı ve kadın hiçbir zaman onunla tatile çıkmıyordu. Gerçi başka kadınlar da olmuştu ve bazen Daniel bunlardan bahsetmemişti bile. Bu haberi başkalarından duymasındansa kendisinin

söylemesinin daha iyi olacağını anlayıncaya kadar Daniel Dorian'a benden bahsetmek için de beklemişti. Ben kolay kolay saklı tutulabilecek bir kadın değilim ve yolda birlikte yürürken Daniel'den uzaklaşmaya ya da ona dokunmamak için kasıtlı bir çaba göstermeye de niyetim yok.

Dorian'ı hayal meyal tanıyordum. Adını biliyordum, bilinçaltımda bir yerlerde yüzü de beliriyordu, bir keresinde feminist bir seminerde onunla aynı çalışma grubunda değil miydik? Ona karşı özel bir şey hissetmedim, ne onu sevimsiz buldum ne de daha yakından tanımak için bir sebep gördüm. Gerçi, Daniel'le daha sevgili değil arkadaş olduğumuz sıralarda Fools Festivali'nde çocuklarla ortalıkta hoplayıp zıplarken onu bana gösterdiğinde Dorian'ı tanımıştım.

Dorian'ın Daniel'den benimle bir ilişkiye girdiğini öğrenmesinden ve, bu bana hiç de iyi bir fikir gibi görünmüyor, diye yanıt vermesinden sonra onu ilk kez gördüğümde Hanna'nın cenaze törenindeydik.

Hanna, bu kadar kadının bir arada olmasından gerçekten hoşlanıp hoşlanmayacağımı henüz bilmediğim ilk günlerden beri tanıdığım önemli bir feministti. Cenaze töreninin bir yıl öncesinden öleceğini biliyordum. Artık başında bir perukla yatarken onu son bir kez ziyaret ettim. Birbirimize hiçbir zaman çok yakın olmamıştık, politik açıdan da çoğu konuda aynı görüşte değildik, çevrelerimiz arasındaki temas da şu ya da bu şekilde hep yüzeyde kaldı. Ve ikimiz de çok aktif olmamıza, sürekli akla gelebilecek her türlü çalışma grubu, gösteri ve eylem arasında gidip gelmemize rağmen hiçbir zaman aynı grupta olmadık. Hanna'nın öleceğini duymak benim için bir şok oldu, onunla daha uzun yıllar kavga edebileceğimizi sanıyordum.

Onu ziyarete gittiğimde artık veda için gerekli olan şeyleri organize ediyordu. Daha yazmak istediği bir makale, giderken kadınlardan isteyeceği son şeyler vardı.

Onu ziyarete etmekten ürküyordum ve giderken ona ne götürebilirim diye kafa patlattım. Çiçek? Şimdi çevresi büyük olasılıkla mezarlığa dönmüştür. Yiyecek bir şeyler? Artık hemen hemen hiçbir şey yemiyordu ve artık hangi yiyecek sağlıklı diye düşünmem de gerekmiyordu. Bir kitap? Sonuna kadar okuyabilecek mi acaba? Bu yılın sonunu getiremeyecek de olsa yeni kadın ajandası?

Benim için durumu kolaylaştıran Hanna oldu, hemen hastalığından, ölümünden, daha yapmak istediği şeylerden, annesine durumun zor geldiğinden söz etmeye başladı, hatta benim nasıl olduğumla ilgilendi. Hiçbir zaman fazla kilolu olmamıştı, ama şimdi artık gerçekten bir deri bir kemikti. Ölümünden birkaç gün önce, aylarca önce yazıldığı belli olan bir mektup aldım, daktilo edilmiş, altında titrek imzası. Cenaze töreni için bir planı vardı. Değişik politik çizgilerdeki bütün kadınları bir örgütte toplamayı her zaman düşünmüştü. Ben bu fikre pek yakın değildim ve o da bunu biliyordu, fakat son nefesine kadar bir politika neferi olarak kalan Hanna, kendi cenaze töreninden bile isteklerini gerçekleştirmek için faydalanıyordu. Mektupta, tabutunu mezara taşıyacak çeşitli akımları temsil eden altı kadından biri olup olamayacağımı soruyordu. Artık pek ağır olmadığını biliyordu, ama tabut ağırdı, ve o bunu da düşünmüştü. Artık altına küçük tekerlekler takıyorlar, diye yazmıştı. Onun için bunu yapıp yapmayacağımı telefonla bildirebilir miydim.

Öfkeden köpürdüm, bana nasıl böyle baskı yapabilirdi, böylesi bir oyun daha oynayabilirdi, artık onunla kavga edemeyeceğim için ağladım. Fakat kabul etmeye karar verdim ve cenaze törenini organize edecek olan arkadaşına telefon ederek, Hanna'ya, tabutunu taşıyacağımı, onu sevdiğimi ve çok cesur bulduğumu söylemesini rica ettim.

Senin için anlam taşıyan biri öldüğünde bir şeyler yapmak iyi olu-

yor. Bir taşıyıcı üzerine yerleştirilen tabutu taşıdık. Yüzlerce kişi gelmişti. Arabayı kullanan kadına kadar her şey Hanna tarafından mükemmel şekilde organize edilmişti. Seremoniyi yöneten kadını da kendisi seçmişti. Sonra tabutu arabadan mezara aldık, bu basit bir jestti, ve bedensel olarak zorlanmak, eğilmek, ağır tabutu mezara indirmek iyi geldi. Tabut aşağı bırakıldığında herkes sessizdi. Pek çok kişi ağlıyordu.

Her şey bittiğinde yakınlarda bir yerde olması gereken Martha'yı aramak için etrafıma bakıyorum ve Dorian'ı fark ediyorum. Elbette o da burada. Fakat sonra Hanna'nın hareketi, ailesi olarak kabul ettiği kadınlar ve ailesiyle kahve içerken Dorian'ı yine gözden kaybediyorum. Ben Martha'yı bulduğumda Dorian çoktan ortadan kaybolmuş.

Kendisi de Dorian'ı görmüş olan Martha'ya, ona hemen telefon edeceğim, diyorum, ona bir selam bile verememek komik geliyor bana. Sanki ondan kaçmak istiyormuşum gibi.

Aşırı sıcağa rağmen, birinin ardında bıraktığı boşluğun soğukluğuyla üşürmüş gibi görünen diğer kadınlarla biraz daha beraber olabilmek için Amstel kıyısında bir sokak kahvesine oturduğumuzda Dorian'ı diğer tarafta kadın arkadaşlarıyla otururken görüyorum. Ona doğru yürüyorum, ama bu arada o da ayağa kalkıyor ve ikimiz de biraz çekingen, yarı yolda buluşuyoruz. Dorian'ı gördüğümde ondan nefret etmek elimden gelmiyor.

Aynı erkeği seven iki kadın arasında tuhaf bir ilişki oluşur, çok çiftanlamlı bir ilişki. Eskiden birbirimize pek bakmazdık, ama şimdi, karşılaştıklarında anlam dolu olan bakışlarımız nerede? Bu yüz onun yıllardan beri tanıdığı yüz, bu beden onun sık sık yatağını paylaştığı beden. Dorian benden biraz daha genç, daha ince. Ona baktığımda yaşımın bilincine varıyorum. Martha'yla yalnız olduğum sürece buna dikkat etmeyi unutmuştum.

Dorian'ın ince yüzü yorgun görünüyor, kaygılı. Belki de cenazeden dolayı. Ama belki de benim yüzümden. Yan yana duruyoruz. İlk jesti yapan Dorian mıydı, ben miydim artık hatırlamıyorum, bununla birlikte bir anda birbirimizi sıkıca tuttuğumuzu fark ediyorum, onun soğuk eli benimkinin içinde. Bir şeyler konuşuyoruz, ama sözcükler neredeyse anlamsız. Bir kere buluşmalıyız gerçekten. Seni mutlaka ararım. Sonra ikimiz de mutlu, kaçıyoruz, ben Martha'ya, o kendi arkadaşlarına. Hepsi bizi gözlüyor, çünkü elbette hepsi uzun süredir durumu biliyor ve herkesin bir kanaati var. Biz bu köyün, feminist hareketin tavuk kümesinin yenilikleriyiz.

IX

Evimizi tekrar arabaya yığıp yola devam ediyoruz, Volterra'ya gidiyoruz. Yeni bir kamping, kayalık bölgede yüksek bir yerde. Üzerinde fazla tartışmak zorunda kalmadan tekrar eşyalarımızı çıkarıyoruz, çadır için uygun bir yer arıyoruz, giriş rüzgârsız tarafta, Volterra'nın uzandığı vadiyi görecek bir noktada. Çekici ve takozları birbirimize uzatıyoruz. Güneş şemsiyesini David'in istediği yere açıyoruz. Mutfak eşyaları zeytin ağacının altına. Kitaplar bir sıra halinde çadıra. Yarım saat içinde tekrar yerleşik durumdayız. Sonra bir koşu, ekmek, mozarella, domates, şeftali ve bir şişe soğutulmuş Spumanti almak için kampingin marketine.

Uykum var. Oyunda David'e yenildiğimde, nihayet yatmaya gidebileceğim için müteşekkirim. Bir çekicin takozları sert toprağa

çakan bildik sesi. Sonradan gelenler. İnsanlar dişlerini fırçalamak. ya da çocuklarını bir kere daha işetmek için karanlıkta tuvalete giderken fermuarlar açılıp kapanıyor. Hoşnut bir şekilde Daniel'in sırtına doğru yuvarlanıyorum. Burası geceleri birbirine sıkı sıkı yapışarak uyuyabilecek kadar serin. Komşu çadırda genç bir adam gitar çalıyor ve ince bir sesle Bob Dylan'ın şarkılarını söylüyor. Ne kadar modası geçmiş. Tanrım, neredeyse yirmi yıl geçmiş. Belki ben de artık çadırda kalmak için fazla yaşlıyım. Geceleri Daniel'in çocuklarını doğurduğumu hayal ediyorum. Uykumda yaklaşan aylık kanamaların kasılmalarını hissettiğimde hep rüyamda doğum sancısı çektiğimi görüyorum. Rüyalarım kendimi kısırlaştırmış olduğum gerçeğini görmemezliğe geliyor. Martha, yıllar önce kendisini de kısırlaştırdığı aynı hastaneye benimle birlikte geliyor. Narkozdan kendime gelirken elimi tutuyor. Kendileri de kısırlaştırılmış olan odadaki diğer kadınların neredeyse gözleri yuvalarından fırlayacak. Eğer bir başka kadınla eleleyse bu kadın kendisini niçin kısırlaştırıyor ki, diye düşündüklerini duyar gibi oluyorum. Neyse ki, öğleden sonra ziyaret saatinde Daniel elinde çiçeklerle ortaya çıktığında her şey yine bilinen şemaya uygun hale geliyor.

Kısırlaştırıldığımda Daniel kaygılandı. Karnımı açacakları düşüncesi hoşuna gitmiyordu, her şeyin iyi gitmesi onu rahatlattı. Eğer biraz daha beklersen, demişti, ben kendimi kısırlaştırırım, o zaman senin bunu yapmana gerek kalmaz. Ama kendi bedenimin sorumluluğumu kendim taşıyorum, ve bu olasılığın tümüyle ortadan kalkmasını istiyorum. Daniel'den bir çocuk sahibi olmanın nasıl bir şey olacağını hayal etmek güzeldi. Yeter ki gerçeğe dönmesin. Yirmi iki yaşında bir oğlanın annesi olarak ben sınavımı verdim, sıramı savdım. Hiç de hiç pişman değilim, bir kez daha bu konuda karar vermem gerekseydi, yine aynı şekilde davranırdım. Ama hayır, bir tane daha istemiyorum. Özgürlüğümün tadını çıkarıyorum. Ve bu zorlu yılda, Dorian'la Daniel'in, benimle Martha'nın, Danile'le benim aramdaki onca karmaşıklık ve kimseyi mutsuz etmemek için gösterdiğimiz bütün o çabaların yanı

sıra en azından bir de ev eşyası ve çocukları paylaşmak zorunda kalmamak ne mutluluktu.

Benim oğlum ve Daniel'in iki oğlu duruma önce belli bir mesafeden baktılar, ara sıra bizi çok az uyku ve aşırı duygudan yıpranmış ve solgun bir yüzle yemeğe oturmuş gördüklerinde kibarca neler olduğunu sordular. Kimin hangi yatakta yattığını ilgiyle izlediler, ama bir yorumda bulunmaktan kaçındılar. Ve David, ben Daniel'deyken Dorian telefon ettiğinde durumu sessizce idare etmekte tam bir ustalık gösteriyordu. Ama çocukların neler düşündüklerini hallerinden anlayabiliyordunuz, ihtiyarların yarattığı bunca sıkıntıya bulaşmak istemiyorlardı.

Karnımda ağrı var ve kanamam başlıyor. Bugün için yaptığımız programdan vazgeçiyoruz. Daniel David'le dolaşmaya gidiyor, ben içimdekilerin rahatça boşalması için çadırda kalıyorum. Uzaklaşan arabanın sesini duyduktan sonra ortalık sessiz ve sıcak.

Kendime bir espresso yapıyorum, bir sigarillo arıyorum ve kitabımı alıyorum, *Freud and his Followers*. Freud da işlerini gayet iyi düzene koymuş. Kendisini sadece karısına değil, kız kardeşine, daha sonra da kızına baktırmış, tabii diğer hizmetçiler, aşçılar da cabası. Hatta diş macununu bile her sabah diş fırçasının üzerine hazır sıkılmış buluyormuş. Bu durumda eseri olan çocuk psikolojisini sadece yetişkin hastalarının anlattıklarından geliştirmesi şaşılacak bir durum değil. Kendi çocuklarıyla da ancak yürümeyi öğrenmelerinden sonra ilgilenirmiş. Bu koşullarda bir *Toplu Eserler*'e ulaşmak zor olmasa gerek.

Niçin bir daha evlenmedin, diye soruyorum Daniel'e, çünkü pek çok kadının bir daha evlenmek istememesini anlıyorum, ama belki de Daniel için arkasında gündelik hayatın sıradan gerekliliklerini halledecek bir kadının bulunması daha iyiydi. Bunu yapan kadınlar hâlâ var, değil mi? Fakat Daniel yakınında bağımlı yaratıklar

görmek istemiyor, bir hedefi olan kadınlardan hoşlanıyor. En katıksız lüksüm zorlu bir işgününden sonra Daniel'e gittiğimde yemeği hazır bulmak. Günümüzde LAT-ilişkiler *(living apart together)* denen en kolay yolu seçmedik biz. Kendi evini kendi çekip çeviren o kadar fazla erkek yok, en azından böyle bir şeyi uzun süre yapmıyorlar. Hem Daniel evcimen bir adam. Daha evli olduğu zamanki fotoğraflarını gördüm, etrafı çocuklarla çevrili, kendi çocukları, komşularının ve arkadaşlarının çocukları. Eve dağlar gibi yiyecek taşıyordum, diyor Daniel, karınları yine acıktığı için sabahın yedisinde yatağımın başında biterlerdi ve sonra bu bütün gün böyle devam ederdi. Koca tencereler dolusu makarna, yağlı ekmekler ve ekmekler. Ev işlerini yapmayı hiç de sıkıcı bulmuyorum. Ama hayır, tekrar evlenmek için bir denemeye bir daha hiç eğilim göstermedim. Boşandıktan sonra çatlayıncaya kadar flört ettim ve bundan çok da zevk aldım. Hem Ite ile de evlenemezdim, o zaten evliydi, kocasını bırakmasını da beklemiyordum. Bu pek de iyi bir fikir olmazdı, diye düşünüyorum.

Hayır, bir şeylerden yoksun kaldığım duygusunda değilim. Yalnızlık, evet zaman zaman yaşadım, bazen kışın ortasında yeni kurulan mahallelerden birinde henüz taşınılmamış bir blokta boş bir dairenin içinde betonda uğuldayan rüzgâr –bu pek tavsiye edilecek bir şey değil, eğer tek başına yaşamayı öğrenmek istiyorsan. Ama bu mazoşizmden vazgeçtim ben. Artık asla zevk için acı çekmiyorum.

On sekiz yıl yalnız yaşadım, diye hesaplıyorum, eğer biriyle birlikte oturduğum bir buçuk yıllık süreyi saymazsak. Evli sevgililer, yabancı sevgililer, bunlardan bir şey olacağı yoktu. Oğlumla birlikte yalnız yaşamak için bir karar aldığımı hatırlamıyorum, ama bu giderek hoşuma gitmeye başladı ve yalnız yaşamayı bir kaderden çok bir seçim olarak algıladım.

Eğer istemiş olsaydın bir kez daha evlenirdin, diyor Daniel. Ama seni tanıdığım kadarıyla istemiyorsun. Ona hayretle bakıyorum.

Mümkün değildi, diyorum, Maurits zaten evliydi, Maurits benim büyük aşklarımdan biriydi ve Richard'ın işi Londra'daydı. İsteseydin Maurits senin olabilirdi, eğer hayatında karısının yerini almak istemiş olsaydın Maurits senin için muhakkak boşanırdı. Bence sen bunu istemedin.

Bu dönemi biraz sıkıntıyla düşünüyorum. Bu dönem anılarımda, söyleyecek sözümün olmadığı, hiçbir konuda karar alamadığım bir trajedi olarak yerleşmiş. Rakibem olması ve Maurits'i benden vazgeçirmek için mücadele etmesi gerçeğine rağmen hoşlanmaktan kendimi alamadığım Marja'yı düşünüyorum. Marja para kazanıp Maurits'in eğitimini desteklemek için kendi eğitiminden vazgeçmiş, sonraları da ona avukatlık bürosunda destek vermiş. Maurits, artık neyle uğraştığını bile anlamıyor, diye bana yakınırdı, peşim sıra sendeleyip duruyor, ona eğitimini tamamlayabilmesi için daha az çalışmasını önerdim. Marja'nın aptallaşma sürecinde kendisinin de suçlu olduğunu göstermek için, ne kadar da büyük bir dayanışma, diyorum, kırkından sonra. Beni niçin çekici ve ilginç bulduğunu çok iyi biliyorum, ben öyle sürekli bir başkası için kaygı duymaktan, bir başkasını desteklemekten, babaları çalıştığı için çocukları sessiz tutmaktan yıpranmış değilim. Belki de kendime bir oda tutmalıyım, demişti Maurits, yarı dürüst, yarı içten pazarlıklı, bu Marja için de daha iyi. Fakat bunu hiçbir zaman yapmadı. Sonradan, en küçükleri de ortaokula başladığında, dedi. Marja yeniden eğitimine başladığında, dedi. Ama en küçük oğlan on üçüne geldi, on dördüne geldi ve Maurits olduğu yerde kaldı. Marja, onun benimle olan ilişkisine hiçbir zaman alışamadı. İşte olduğun zamanlar çocuklara seve seve bakarım, ama ille de sevgiline gitmek istediğin zamanlar değil. Ve buna ben de alışamadım, hafta sonlarının ve tatillerin hep ailesi için ayrılmış olması. Hiçbir zaman ona telefon edememem, hiçbir şeye güvenememem, çalınmış bir hafta sonu için bahane edilen bir konferansın tam o sırada büyük oğlan kabakulak olduğu için iptal edilmesi. Bir keresinde yine günlerce ortadan kaybolduğunda tek başıma yolculuğa çıktım, Terschelling'e gidip bir hafta boyunca kederle kummullarda dolaştım, akşamları şarabı fazla kaçırıp iki kişilik yatağıma hıçkırarak tek başıma sığındım. Geri döndüğümde oğlu-

ma Maurits'in arayıp aramadığını sordum. Ama ondan da hiç ses seda çıkmamıştı. Şimdi boşanmış ve yeniden evlenmişti.

Görüyor musun, diyor Daniel, eğer istemiş olsaydın onunla sen evlenebilirdin, ama istemedin. Bu benim hikâyemin bir başka açısı. Maurits ayrılmanın kendisine neye mal olacağını çok iyi biliyordu, diyor Daniel, avukatlık bürosunda karısının yardımı olmadan, bir odanın içinde nasıl bir yaşam süreceğini biliyordu. Onun için randevularını ayarlayıp, telefon konuşmalarını halledip, çocukları sessiz tutar mıydın? Hayır, diyorum, benim kendi işim vardı. Hayır, Marja'nın yerini almak istemezdim. Marja benden daha aptal değildi, sadece kendisi için daha az şey yaptığından zamanla coşkusunu yitirdi.

Erkek olarak iş hayatının yanı sıra kendi işini de kendi görmenin ne kadar gayrete mal olduğunu biliyorum, diyor Daniel. Eğer klasik bir evliliğim, evde bir evkadını olsaydı nelere ulaşmış olabileceğimi düşünebiliyor musun? Sen kendi yazarlık uğraşından Maurits için vazgeçmek ister miydin?

Hayır, diyorum, istemezdim elbet. Onun için ne kadar deli olsam da fark etmezdi. Ya Martha?

Martha ile birlikte oturabilirdim, ama bunu ikimiz de istemedik. O, Paul'le olan evliliğinden sonra nihayet yalnız kalmak istiyordu. Ve ben de kendi bencil yaşamıma fazla alışmıştım, eve istediğim kadar geç dönme, canım istemediği sürece bulaşıkları yığma lüksüne. Hayır, evlilik istemiyordum, Martha'yla da.

Böylece Daniel ve ben kendi LAT-ilişkimizi yaşıyoruz. O kendi evinde, ben kendi evimde. Bunun bize neye mal olduğunu gayet iyi biliyoruz. Para olarak ifade edildiğinde mi? İki tane bulundurulan tüm eşyalar, onda kaldığım geceler benim dolabımda ağırlaşan yemekler. Tramvaya, taksiye, benzine verilen paralar. Bunun nasıl bir zaman ve enerjiye mal olduğunu biliyoruz. Yanına ne alacağını, üstüne ne giyeceğini hep önceden düşünmek zorundasın, lazım olan kitaplar hep başka bir yerde, ortalıkta elinde hep nay-

lon torbalarla dolaşmalar. Bir yıl sonra Daniel benim için temiz çoraplarımı ve külotlarımı koyabileceğim, kendisinin de ortalıkta bıraktığım bana ait eşyaları toplayabileceği bir çekmece boşalttı. Birkaç ay sonra birbirimize evlerimizin anahtarını verdik, birbirine altın yüzük takmakla kıyaslanabilecek modern bir jest. O tıraş bıçağını bende bıraktı, ben de kullandıkları eskidikçe yenisini aldım. En sevdiğim sabunu onda, banyodaki lavabonun kenarında onunkinin yanında bıraktım. Dorian buna bozulmuyor mu, diye soruyorum. Dorian haftalardır buraya gelmek istemiyor artık, diyor, burada senin kokun olduğunu söylüyor, şu sırada ben ona gidiyorum.

Benim için çekmeceyi boşalttığında, yıllardan beri daha fazla evli olmamıştım, diyorum Daniel'e.

Sen de iyice düşündün mü?

İki ayrı ev kolay değil, zorlayıcı. Ben Daniel'de kaldığımda kedilerim bundan hoşlanmıyor, Daniel'in kedileri de kendilerine evdeki bu yeni insanın bakmasını onur kırıcı buluyorlar, mama kutularını açıyor, ama yeterince okşamıyor.

Bekârlığa yeminli insanlar olarak kuşku yaratacak kadar evciliz. Ya ben öylesine takılıp kalıyorum sende, ya da sen bende. Birbirimize telefon etmek, birlikte yemeğe çıkmak, yeterince çalıştık artık birbirimize gidebiliriz demek için bahanelere ihtiyacımız yok.

Evime birkaç gün uğramadığım zamanlar, evime yeniden alışmam gerekiyor, ev soğuk ve sevgisizleşmiş oluyor, yemekler ağırlaşmış, çiçekler bozulmaya başlamış. Kediler gazeteleri didiklemiş ve kanepelere işemiş. Evden hemen kaçmak yerine ortalığı toplayabilmek için kendimi zorlamam gerekiyor, evde tekrar oturmaya başlayıncaya kadar müziği açıyorum.

Ve her seferinde yeniden vedalaşma, kendimi çözmek. Bazen kendiliğinden oluyor ve kendi kendime ıslık çalarak işe gidiyorum ya da yalnız geçireceğim bir gece için seviniyorum. Ama bazen de eski terk edilme anıları yeniden canlanıyor, seni görmediğim, tekrar ne zaman geleceğini bilmediğim zamanlar sen gerçekten var

mısın emin olamıyorum, ve sana telefon edip bulamadığımda içimde eski, bildik ve çocukluk acısı yükseliyor. Arkadaşım, neredesin?

Ama sana gelirken merdivenleri tırmandığımda, başlangıçtaki gibi, daha seni görmeden sesini, kokunu duyduğumda aynı şekilde çocuk gibi seviniyorum, aynı coşkuyu duyuyorum.

Aynı eskiden yaptığım gibi kendimi olmayacak bir herifin kucağına mı attığımı anlamak için kuruntuyla bekleyen kadınlara, son kız arkadaşı onu harikulade hazırlamış, diye haberi veriyorum.

Bu yaşta biriyle beraber olmanın çok rahat olduğunu anlatıyorum, artık eğitilmeye ihtiyacı yok, bütün önemli noktaları tanıyor ve ortayaş krizini de atlatmış. İştah açıcı hanımlar üstüne düştüğünde fırsat kaçırdığı pek olmamış ve kırklarında, ellilerindeki pek çok erkekte olduğu gibi, şimdi yirmi yaş küçük bir kadınla kaybolarak ya da karısının bütün arkadaşlarına el atarak bir şeyleri telafi etmek zorunda olduğu duygusunu yaşamıyor. Rahat, gerçekten çok rahat.

Kendisinden çok daha genç bir sevgilisi olan bir kadın arkadaşım, buna karşın, diyor, benimki o kadar pahalıya gelmiyor, son ailesinin bakımını üstlenmek zorunda değil. Bu doğru, diye kabul ediyorum, çünkü bütün sorumluluklarını yerine getirdikten sonra Daniel'e bir şey kalmıyor, henüz okula giden oğullarının masrafları, geçim paraları. Tüm geçimi üstlenen ender babalardan biri Daniel, sonra ayrıca ipotek ve binlerce guldene varan inşaat gideri faizleri. Resmi yazışmaların uzun, pencereli zarflarını açarken her seferinde nasıl alnının terlediğini ve bunun için ne kadar sıkı çalışmak zorunda olduğunu görüyorum. O zaman büyük oğlunun direksiyon derslerinin parasını ve onca zorlu çalışmadan sonra dinlenebilsin diye yaptığımız hafta sonu Paris gezisinin giderlerini ve arabanın tamir masraflarını ben ödüyorum. Olayları bir kere de diğer açıdan yaşamak ilginç, çünkü çocuk geçim ödeneği olarak verilen minimum paranın kâğıt üzerinde sürekli artmakla birlikte, asla yüzünü göremeyeceğini umutsuzlukla saptayan kadınlardan biri de ben

değil miydim? Şimdi diğer tarafta bulunuyorum, çocuklarının geçimini üstlenen ve ödediği para hiç de sembolik olmayan bir adamla yaşıyorum. Nasıl oluyor da erkeklerin çoğuna olduğu gibi sana da sinir bozucu gelmiyor bu durum, diye Daniel'e soruyorum. Daniel, kendisi gibi fazla parası olmayan ve annesinden boşandıktan sonra da zor durumda bulunan babasının, gerçekten ihtiyaçları olduğunda nasıl her zaman para verdiğini anlatıyor. Kendimizi güvende hissetmemizi istiyordu, diyor, ve aynı şeyi ben de çocuklarım için istiyorum. Böylece ben de, ödemesi gereken bütün parayı sağlayabilmek için ekstradan bir de yarım günlük işte çalışan Daniel'e yardım etmek için kendime ek bir iş buluyorum. Bu sana fazla gelmeyecek mi, diye soruyor Daniel, altından kalkabilecek misin? Daniel, diyorum, bu senin için yine de gülünesi bir bedel.

X

Elbette sorunsuz yürümedi. Teorik olarak durum dengedeydi: Daniel'in de sağlam bir ilişkisi vardı, benim de. İkimiz de yalnız oturuyorduk, yeterince alanımız vardı, niçin yürümeyecekti? Sana ters geldiği anda her zaman bitirebilirsin, diyordu, Daniel. Eğer yürümezse. O zaman rengim soluyor ve geri çekiliyordum. Sonra aramızın düzelmesi bir saat sürüyordu.

Kendimize ayırdığımız saatlerde dünyayı dışarıda bırakmaya çalışıyordum. Gece saatleri; bazen seni bir hafta boyunca gün ışığında görmediğim oluyordu. Ara sıra sıyrılmayı başarıyorduk. Dorian'dan. Martha'dan. Karışmak isteyen ya da çok şey söyler-

cesine sessiz kalan herkesten sıyrılmak. Seni soymak çok hoşuma gittiği için üzerinde hiçbir zaman uzun süre kalmayan tavus mavisi bir kimono aldım sana. Çok fazla para harcadığımı söyledin, ama gerekçem hazırdı: Nişan hediyesi düşünmemiz gerekmeyecekti. Bir hafta sonu için Venedik'e kaçtık, orada senin lavabonun önünde çıplak fotoğraflarını çektim. Antwerpen'de pazar günü Pelikanstraat'da yürüyüp, Yidiş konuşan pastacıdan pastalar aldık. Orada oturan insanların kapılarındaki isimleri okuduk. Ouderkerk'deki Yahudi mezarlığında artık yaşamayan insanların isimlerini okuduğumuz gibi. Arabada duran siyah bir yağmurluğu kesip Kipal yapmana yardım ettim. Ve bir keresinde Bergen'de birkaç gün rahatsız edilmeden çalışmak için kiraladığım odaya gecenin bir vaktinde habersizce taksiyle geldin. Araban arızalanmıştı ve sen ertesi sabaha kadar beklemek istememiştin. Bu ilk aylardan sonra, istediğimiz zaman bitirebileceğimizi ikimiz de bir daha söylemedik.

O yıl boyunca Hilde'nin benimle çok uğraşması gerekti. Coşku dolu dönemler yerini sık sık çöküntüye, korkulu önsezilere ve kıskançlık krizlerine bırakmaya başlayınca tekrar terapi için başvurdum. Şimdi yine neler yumurtlayacağımı asla tahmin edemezsin, diyorum Hilde'ye. Ama Hilde çoktan biliyor tabii. Bir erkek.

Tekrar terk edilme korkusu, yine yaralanma korkusu, ortada bırakılma korkusu. Yeni baştan. Üzerinde çalışmak için tam da doğru nokta, diyor Hilde enerjik bir tavırla.

Ben herhalde aptalım, diyorum, tekrar bütün bu durumlara yakamı kaptırdığıma, Martha ile ilişkimi riske attığıma, her şeyin her an bitebileceği bir durumda bulunduğuma göre, yakında tekrar bir başıma kalırım, neredeyse kırkına geldim, artık akıllanmanın zamanı değil mi?

Kendine bütün eski duyguları canlandıracak heyecanda bir ilişki aradın, diyor Hilde, bunları ayıklamaya da yetecektir mutlaka.

Aramışım, diye, homurdanıyorum. Öylesine oldu işte.

Evet, evet, tabii, diyor Hilde ve, sanki o benim daha bilmediğim bir şeyi görüyormuşçasına beni öfkelendirebilen bir tarzda sı-

rıtıyor. Daniel hakkında bir şeyler anlatsana.

Onunla kavga ediyorum. Geç kalırsa ve ben de bir saat onu beklemişsem. Ya da sohbetin ortasında uyuyup kalırsa. Karanlık bir suratla oturup durduğu ve ona yaklaşamadığım günler oluyor. Ve en kötüsü kavga etmeye hakkımız olmadığı duygusunda olmam, çünkü her zaman gitmesi gerekiyor. O zaman geceleri uykusuz uzanıyorum ve o benim yanımda yatıp horlarken kendi kendime eziyet edip daha da öfkeleniyorum. Sonra yarın sabah formunda olması gerekir, diye düşünüyorum, çünkü Dorian'a gidecek. Eskiden kızdığım zaman kendimi geri çekerdim, odama kapanır ve kapımı tıklatarak dışarı çıkmak isteyip istemediğimi sormalarına kadar içeride kalırdım. Ama Daniel'le bunun faydası yok. Çünkü eğer Dorian'la sözleşmişse, nasılsa gidiyor. Dorian yanındayken ona telefon edemiyorum. Hem sorunlu olan ben olmak istemiyorum. Dorian zaten yeterince zorluk çıkarıyor. Hilde tekrar gülüyor. Sen kızgın olduğun zaman Daniel ne yapıyor, diye soruyor.

Olduğu yerde kalıyor, diyorum. Ya da gayet rahat yine geri geliyor.

Bunu hesaba katmamıştın, değil mi, diye soruyor Hilde.

Martha ile hemen hemen hiç kavga etmeyiz. Bir keresinde, o ilk yıl içinde ona Daniel'den bahsettiğimde kendimi fazla bıraktığımı söyleyerek üstüme geldi. Bundan sonra ben de ona fazla bir şey anlatmadım, o da sormadı zaten.

Bu işin çabuk biteceğini umuyor muydu Martha? Bu eskiden Paul'le beraberken de benimsediği davranış biçimi miydi, diğer ilişkiyi kendisine fazla bir şey yansımadığı sürece olumsuzlamak? Paul'ü ara sıra görüyor, ama o kadar uzun süre evli kalmışlarki, benim Daniel'le olan ilişkimdeki şiddetle alakası yok. Yoksa Martha anlatmıyor mu?

Dorian farklı davranıyor. Bana yazıyor ve konuşmak istiyor. Randevulaşıyoruz. Kalabalık bir café'de sinirli bir şekilde boş masa arıyoruz. Biraz onun işinden, biraz benim işimden söz ediyoruz, kadın hareketiyle ilgili deneyimlerimizi birbirimize anlatıyoruz,

birbirimize rastladığımız zamanları anımsıyoruz. Tarafsız bölge. Onun çay ve pasta ısmarlamasını, sonra pastanın kremasını çayına karıştırmasını izliyorum. O, benim konyağımı fazlaca hızlı içip yenisini ısmarlayışımı gözlüyor.

Dorian, bir suskunluktan sonra, Daniel'le bir ilişkin olmasını korkunç buluyorum, diyor ve doğruca yüzüme bakıyor. Ama görünüşe bakılırsa yapılacak bir şey yok. Hayır, diyorum. Bitirmeye niyetim olduğunu sanmıyorum. Ve mutlaka senin de yoktur. Başını sallıyor.

Belki de birbirimizin yoluna nasıl en az çıkabileceğimizi konuşabiliriz, diye öneriyorum. Ve Dorian'ın kendisi için düşündüğü belli noktalar üzerinde duruyoruz. Cumartesi akşamı, pazar günü. Ben, ara sıra bütün bir hafta sonu bir yerlere gitmekten hoşlanacağımı söylüyorum, bunu onun da isteyip istemediğini soruyorum.

Dorian bana kötü kötü bakıyor. Onu bu kadar uzun değil, ama daha sık görmek benim için daha önemli, diyor, ama önceden haberim olursa...

Onunla bir haftalığına kayağa gideceksin ama, diyorum. Ben aslında iki haftalığına istiyordum, diyor ve bana yine donuk ve buz gibi bakıyor.

Bir konyak daha ısmarlıyorum. Dorian bir şey istemiyor. Konuşmayı sürdürüyoruz, mantıklı, akıllı, yetişkin insanlar. Ama ne kadar gerginleştiğimi ancak dışarı çıktığımızda fark ediyorum, beceriksizce öpüşüp her birimiz aksi yönde kaybolurken dizlerimin nasıl titrediğini fark ediyorum. Daniel nerede, Daniel'i nerede bulurum.

Dördümüz, Daniel'in, Dorian'ın, Martha'nın ve benim hayatımızın içiçe geçtiği bu yıl en büyük kriz Daniel'in kendisini kısırlaştırdığı ve hastalandığı zamandı. Dorian ve benim aramda kendisini kanıtlayabilmek Daniel için tam bir ustalık gerektiriyordu. Verilen sözlere katı bir şekilde uyarak bunu başarır gibiydi. Cuma akşamı bana aitti. Ama cumartesi beşten itibaren Dorian'a aitti, o zaman ben Martha'ya gidiyordum. Ortam ne olursa olsun fark etmiyordu. Canımız tam öpüşüp koklaşmak da istese, üzgün ya da

kötü önseziler içinde de olsak saat beşte Dorian'a gidiyordu. Bazen bu geçişi incelikle geçiştirmeyi, yine mutsuz ya da gözlerimde yaşlarla ondan ayrılmamak için bir an göz attığım saatine bakmasını beklememeyi başarıyordum. Vedalaşırken hiçbir zaman güçlü olmadım, ama şimdi, artık sonsuza kadar kurtulduğumu sandığım eski canavar aniden tekrar köşeden görünüveriyor. Kıskançlık. Ve Dorian gerçekten silahını Daniel'e doğrultursa ne olacak, eskiden sık sık yaşadığım gibi yine bana mı yol görünecek? Bazen Dorian onu pazar akşamı sözleşilenden erken bırakırsa ve ben de Martha'dan erken dönmüşsem Daniel telefon ediyor. Daniel'e giderken son tramvaya binecek kadar yumuşak değilim kendime karşı, ne bulursam onunla gidiyorum. Ama onu nasıl bulacağımdan hiçbir zaman emin olamıyorum, neşeli ve talepkâr ya da düşünceli ve içine dönük, aynı şekilde benim nasıl olacağımı da o bilmiyor, keyfim yerinde ve düğmeleriyle fermuarlarına karşı bir saldırı mı başlatacağım yoksa bastırılmış bir güvensizlik içinde, küskün ve tamamen kapalı mı olacağım. Ve hep yakınmak için bir nedenim olmadığını düşünüyorum, sonuçta durumu başından beri bilmiyor muyum.

Ama Daniel, diyorum, bana ait olan zamanın dolmasına kısa bir süre kala arabayla gittiğimiz su kıyısındaki kahvelerin birinde, Daniel, bazen büyük bir sevgiyi küçük bir kafese hapsetmek zorunda kaldığım duygusuna kapılıyorum. Her yandan dışarı sızıyor, sığması için bazı parçaları budamak zorunda kalıyorum, bu acı veriyor. Daniel çok iyi anlıyor, o her şeyi anlıyor, kaybetme korkularını ve kıskançlığı. Elimi tutuyor, bana bakıyor ve beni dinliyor. Ama zamanı gelince beni tramvay durağına bırakıyor ve Dorian'a gidiyor. Eğer Daniel anlaşmalara bu kadar katı bir şekilde uymamış olsaydı, bu kadar uzun süre dayanamazdık. Benim için Dorian'dan vazgeçmedi, ama Dorian için de beni bırakmadı. Fakat bu direnci gösterebilmek Daniel'e de büyük enerjiye mal oldu.

Daniel kendisini kısırlaştırdı. Dorian için, benim için değil, çünkü ben aynı şeyi yapmıştım zaten; ya da daha doğrusu, kendisinin de söylediği gibi bunu kendisi için yaptı. Bu fikre hiç de karşı değ-

lim. Dorian'ın hamile kaldığını hiç mi hayal etmedim?

Daniel, yine de harika bir baba olabilecekken bundan vazgeçiyor. Bence bu yeterince çeftrefil zaten.

Cerrahla görüştükten sonra ona Dorian arkadaşlık etti ve alışverişlerini yaptı. Ertesi gün sıra bende. Daniel biraz bacaklarını açarak yürüyor, üzerinde bir kaftan var ve onu selamlarken sık sık yaptığım gibi fazla düşünmeden ön tarafına el atacağımdan korkarak bana isakınarak yaklaşıyor. Onun için aldığım şeyleri çıkarıyorum, bu kadar kısıtlama altında olduğumuz şu anda ortamı kendimiz için biraz güzelleştirmek gerek. Ona daha soğuk şeyleri düşünmesi için kâğıttan bir penguen getirmiştim. Dorian geldiğinde ortadan kaybolabilmesi için katlanır bir penguen aldım, çünkü Dorian'ı fazla üzmemek ve durumu daha da kritikleştirmemek için hâlâ dikkatle izlerimi ortadan kaldırıyorum. Düşündüğümden de kötüymüş, diyor Daniel, ama neyse ki iyi geçti.

Fakat birkaç gün sonra bende olduğu bir cumartesi üşümeye başlıyor, titreyerek örtünün altına giriyor. Belki de hafif bir grip. Benim zamanım dolup da Dorian'ınki başladığında, haftanın diğer yarısını Martha'da geçirmek üzere eşyalarımı toplarken onu her zamankinden fazla bir üzüntüyle gönderiyorum. Çünkü Daniel hastalandığında içimde kadın sosyalizasyonu olarak ne varsa yükseliyor, onu yatağa sokmak, sıcak süt hazırlamak, portakal suyu sıkmak ve sıcak sıcak ona yumulmak istiyorum.

Pazar akşamı, hâlâ Martha'dayım, telefon çalıyor. Senin için, diyor Martha biraz soğuk, Dorian. Hiçbir şey bilmek istemezmiş gibi davransa da, aslında çok çetrefil duygu durumlarına dolaştığımızı anlıyor ve bunu hoş karşılamıyor. Martha'nın Paul'le ilişkisi ise çok daha sakin bir düzeyde seyrediyor. Ben Dorian, diyor Dorian. Dinle, yarın Daniel'le randevun vardı değil mi, ama olmayacak. Canavar derhal uyanıyor ve pençelerini ruhuma geçiriyor. Bak şu işe, diyorum, işte tiyatro başlıyor. Dorian ona bir ultimatom verdi ve şimdi benimle olan randevusuna boşverdiğini söylemeye kendisi cesaret edemiyor. Ama Daniel'i yanlış değerlendirmişim, Dorian'ı da. Daniel'de enfeksiyon ortaya çıktı, diyor Dorian, yüksek

ateşi var ve burada benim yatağımda yatıyor. Kısırlaştırma sırasında hastanede aldığı bir enfeksiyon. Şimdi penisilin alıyor, ama oldukça kötü görünüyor, durumu hâlâ kritik. Hiçbir şekilde yer değiştiremez ve kendisi telefona gelemeyecek kadar da halsiz. Sana bunları söylememi benden rica etti. Yarın buraya gelebilirsin belki. Benim işe gitmem gerek, yani eğer Daniel'e bakabilirsen benim için de iyi olur.

Peki, diyorum ve sanki ikimizden birinin ilgilenmesi gereken bir köpekten ya da okuldan alınması gereken bir çocuktan söz ediyormuşuz gibi nesnel tonda konuşuyoruz. Ne zaman gelmemi istiyorsun? Dokuzu çeyrek geçe evden çıkıyorum, sen geldiğinde çıkmış olursam kapıyı açık bırakırım. Ve beşi çeyrek geçe tekrar eve dönüyorum. Nerede oturduğumu biliyor musun?

Başım uğulduyor. Daniel hasta, durum kritik, ateşi var, ona gitmeliyim, o belki de ölürken ben burada Martha'nın yanında sakin sakin kanepede oturup kalamam. Ey Tanrım niçin onun evinde devrilip kaldı, niçin benim yatağımda değil, ya da hiç olmazsa kendi evinde, tarafsız bölgede. Ve, Allahım, yarın Dorian'ın evine gitmek zorundayım. Martha'ya kısaca olanları anlatıyorum, ama kafamın içindeki uğultudan bahsetmemeyi tercih ediyorum.

Senin için hoş değil bu, değil mi, diyor Martha, daha kahve ister misin? Tekrar telefon edip, hemen uğramak istediğimi söylemeyi düşünüyorum, ama kendimi toparlıyorum, bu Martha'ya karşı doğru olmaz, Dorian'a karşı da. Ara sıra Dorian'ın öldüğünü ve bizi bu durumdan kurtardığını hayal etsem de, çok aklıbaşında davrandığını hayretle itiraf etmem gerekir, soğuk ve hatasız.

Gözümü kucağımda duran trafik işaretleri ve kurallarıyla dolu kitaba dikiyorum. Ertesi gün bir de ehliyet sınavına gireceğim, beşinci kez, Martha'nın zorlaması üzerine. Ehliyet almak için ciddi bir girişimde bulunmadığım sürece benimle bir daha tatile çıkmayacağını söylüyor, Portekiz'deki gibi bir felaketi bir daha yaşamak istemiyor.

Dorian benim için kapıya bir kâğıt iliştirmiş, çıktığını, kapının kilitli olmadığını, itip girebileceğimi yazıyor. Ensemdeki saçlar dikilmiş, burun kanatlarım gergin, bir yerlerde onun yatağında yatıyor olması gereken sevgilimi arayarak bir kedi gibi onun alanında süzülüyorum. Boğazım kuru, ellerim buz gibi. Bir koridor, bir kapı, geldiğimi duyan ve kısık sesle merhaba diyen Daniel aradaki bir odada yatıyor. Tanrım, Daniel. Bu halin ne? Gözleri yarı kapalı, ağzı yarı açık, tamamen bitik bir şekilde beyaz çarşafların arasında yatıyor. Konuşması çaba gerektiriyor ve ona dokunamıyorum bile, her şey canını yakıyor. Üzerine eğildiğimde, Daniel'den sağlıksız bir ısı dalgası yükseliyor, ona özgü olan normal hayvansı sıcaklık değil bu. Ve kokusu da değişik. Ekşimsi, hasta.

Gözleri yeniden kapanmadan önce, boktan bir durum, diyor. Daha sonra sadece bir şey içmek, yastığını düzeltmek istediğinde ya da alnındaki ıslak havluyu tazelemem gerektiğinde konuşuyor. Yanında oturuyorum, yatağın kenarında, bu yabancı alanda, gerginliğimi atacak durumda değilim. Buradaki kokular değişik ve Dorian'ın kedileri de benden hoşlanmıyor –mesafeli kalıyorlar. Ama yavaş yavaş, saatler geçtikçe artık sadece Daniel'in çarşafın üzerindeki hasta başına bakmıyorum, çevreyi de gözden geçiriyorum. Yatağın karşısındaki büyük antika aynada kendimi otururken görüyorum, yatakta Daniel'in yanında. Korkmuş bir tavşancağız gibi. Bakışlarımı tekrar çeviriyorum. Aynada başka nelerin yansımış olabileceği düşüncesini bastırıyorum. Elma ezmesi aramak için onun mutfağına giriyorum, Daniel'e yediriyorum, bir kaşık, bir kaşık daha. Kitaplarına bakıyorum, çoğu benim kitaplığımda da var. Hatta *De Elfde These* ve *De Tweede Zonde*'nin de orada olduğunu görüyorum.

Sonra Dorian eve dönüyor, kapının açıldığını duyuyorum, yarım saattir saatime bakıyordum. Benim de sevgilim olan sevgilisinin yattığı kendi yatağının kenarında oturduğumu görünce ne hissedecek? Köşeden bakıyor, yavaşça merhaba diyor ve mutfakta kayboluyor. Yanına gidiyorum. Alışveriş paketlerini açıyor. Belki bazı şeyleri kararlaştırabiliriz, diyorum. Önümüzdeki günler için.

Yine çalışmak zorunda mısın?

Hayır, diyor, önümüzdeki günler evde çalışacağım, ama rahatlıkla uğrayabilirsin. İkimizi birden Daniel'in hasta yatağına eğilmiş otururken düşünmek bana pek iyi bir fikir gibi gelmiyor. Dorian'ın ince, solgun yüzüne bakıyorum. Daniel'le kimin ilgileneceğini sadece teknik bir sorunmuş gibi konuşuyor, yalnızca cesur görünmeye mi çalışıyor?

Yarın hiç çıkman gereken bir an olmayacak mı, o zaman ben gelebilirim, diyorum. O kedilerin mama kutularını açmakla meşgul.

Yarın öğleden önce bir saatliğine kütüphaneye gitmem gerekiyor, belki o zaman gelebilirsin, diyor. İyi, diyorum, o halde saat on birde gelirim, on ikide de giderim, çünkü ehliyet sınavına girmem gerekiyor. Senin için uygun mu? Evet, elbette, diyor. Bizimle yemek ister misin, fazla bir şey yok, ama istersen kal. Hayır, teşekkür ederim, diyorum, ve kendi evime kaçıyorum, tramvayda ağlıyorum, birinin görmesi hiç umurumda değil.

Ertesi sabah gittiğimde kapı kapalı. Zili çaldığımda Dorian açıyor. Daniel'in durumu daha iyi, diyor, ateşi daha fazla yükselmedi. Daniel'in yanına gidiyorum, Dorian bu kadar yakınımda ensemin dibindeyken onu öpmekte tereddüt ediyorum. Dorian onun yanına oturuyor ve telefon açtığı hastanedekilerle kavga ettiğini, Daniel'in enfeksiyon kapmasından onların sorumlu olduğunu anlatıyor. Gelmeyi reddeden doktordan bahsediyor. Biz, diyor, biz. Biz doktorla konuştuk, biz karar verdik. Biz. Evli çiftlerin bizi, kötü oluyorum. Dorian sürekli yakınımızda kalıyor, bana çay ikram ediyor, Daniel'in yanına oturduğumda gölgesi üzerimde, yandaki odada herhangi bir şeyi yerleştirirken ya da yerini değiştirirken yatağın yanındaki büyük aynadan bizi görebiliyor. Buna rağmen Daniel'in elini tutuyorum. Daniel çaresizlik içinde yatıyor, basit sorulara basit yanıtlar vermekten başka bir şey yapamayacak kadar güçsüz. Çay istemem. Evet portakal. Durmadan Daniel'e uzanmak isteyen ellerimle bir iş yapmak için kabuğunu soymak üzere bir portakal alıyorum.

Bana ver, diyor Dorian, hemen sıkarım.

Gerek yok, diyorum, ben yapıyorum işte. Of Tanrım, ortak

sevgilimizin hasta yatağının başında, altındaki bütün duyguları gizlemeye çalışan hanım hanımcık seslerimizle bir portakal için kavga etmeyeceğiz herhalde, diye düşünüyorum. Bu tür gerilimlere karşı çok duyarlı olan Daniel, sadece gözlerini kapatıyor ve orada olmamaya çalışıyor. Saat on ikiye kadar kalıyorum, Dorian'a anlaşmamızı hatırlatmaya çalışıyorum, kütüphaneye gitmen gerekmiyor muydu? Kütüphane kapalı, diyor, sanki mesele buymuş gibi. Ve yakınımızda kalıyor, yatağın yanındaki hap kutularına bakıyor, birazdan doktoru yine arayalım mı, diye Daniel'e soruyor. Biz. Niçin bır saat ortadan kaybolmuyorsun ki, diye düşününüyorum ve düşüncenin gücüyle onun gitmesini sağlamaya çalışıyorum. Ama yüksek sesle söylemiyorum, çünkü beni evine almış olması bile zaten fazlasıyla hoşgörülü ve müthiş değil mi? Nihayet, biraz dışarı çıkıp alışveriş yapmam gerekiyor, deyince rahatlıyorum. Saatime baktım gitme zamanıma daha yirmi dakika var. Yiyecek güzel bir şeyler alacağım, sen de bir pasta ister misin? Hayır, teşekkür ederim, diyorum, ve daha sonra, belki de bunu kabul etmeliydim, belki de bir barış önerisiydi, diye düşünüyorum, ama hayır, kaçıp gitmek ve ona haddini bildirmek arasında gidip gelen bütün bu çelişik duygulardan içim kupkuru olmuş, tek bir lokma bile boğazımdan geçmeyecek. Gidiyor ve ben rahatlamış olarak biraz Daniel'in yanına uzanabiliyorum, başım onunkine çok yakın. Artık tekrar kendisi gibi kokmaya başlamış, şükürler olsun. Kolay olmuyor böyle değil mi, diye kısık sesle soruyor. Hayır, diyorum, kolay değil. Ve ağlamamaya, kendimi bu durumda ne kadar boktan hissettiğim duygusuyla Daniel'e yük olmamaya çalışıyorum. Dorian'la bunu konuşacağım, diyorum, ama sen burada yattığın sürece buraya bir daha gelmemin pek akıllıca olacağını sanmıyorum. Umarım yakında evime gidebilirim, diyor Daniel. Yeter ki pes etme.

Dorian dönüyor ve pastasını yiyor, onu aynanın karşısında otururken görüyorum. Ayağa kalkıyorum, hemen gidiyor musun, diyor Dorian, istersen daha kalabilirsin, ben birazdan kütüphaneye gideceğim.

Ehliyet sınavına girmem gerekiyor, diyorum.

Koridorda, ne yapacağımızı kararlaştırmaya çalışıyoruz. Eğer

benim de evde bulunmam sana ters gelmiyorsa yarın yine gelebilirsin, diyor Dorian.

Böyle iyi olduğu kanısında değilim, diyorum. Bence durum bu haliyle yeterince zor, senin kütüphaneye gideceğini kararlaştırdığımızı sanıyordum. Benim niyetim de buydu, diyor Dorian, ama sonra Daniel sen gelmeden önce onu yıkamamı istedi ve yatağının çarşaflarının değiştirilmesi gerekiyordu, sen geldiğinde daha işim bitmemişti ve kütüphane de daha açılmamıştı, bunun için ekstra telefon ettim.

Dudaklarımı ısırıyorum, ama, bir saatliğine bir café'ye gidemez miydin, bütün zamanı çevremizde dolanarak geçirmen şart mıydı, demiyorum. Bunu söylemiyorum. Bu onun evi. Onu evinden gönderecek değilim ya.

Tekrar telefonlaşalım, diyor, belki ertesi gün işe gitmem gerekir o zaman sen gelebilirsin.

İyi, diyorum, Daniel'in yanına şöyle bir uğruyorum ve bir daha ne zaman gelebilirim bakalım, diyorum, bu şekilde olmaması daha iyi.

Tamam, diyor, görüşmek üzere.

O öğlen ehliyet sınavını neredeyse hatasız ve hiçbir sinirlilik belirtisi göstermeden veriyorum. Büyük aşkımın ölüm döşeğinde hem de yanlış yatakta yattığı felaketiyle karşılaştırılırsa bu ciddiye alınacak bir şey değil.

Dorian sorunu kendi tarzında çözdü. Daniel'i bütün eşyalarıyla birlikte bir taksiye bindirerek evine götürdü.

Onu kendi evinde görebilecek olmam beni rahatlattı. Onda kalabilecek olmam, onun için yemek pişirmem. Meydanı tekrar ne zaman boş bırakmam gerektiğini anlamak için, Dorian ne zaman gelecek, diye soruyorum. Büyük ihtimalle şimdilik pek gelmeyecek, diyor Daniel. Dorian kızgın. Büyük çaba gösterdiğini, ama benim bunu takdir etmediğimi ve senin de suçlamalarda bulunduğunu düşünüyor.

Birkaç gün sonra Daniel biraz daha kendisine geldiğinde, Martha ile birlikte gittiğimiz Amsterdam direnişini anma toplantısından sonra ona telefon ettiğim zaman, Dorian'ın ilişkiyi bitirdiğini söylüyor.

Ah, diyorum ve yüreğimin nasıl atmaya başladığını fark ediyorum. Sen nasılsın şimdi? Daha bilmiyorum, diyor, biraz karmaşık, biraz kederli.

Ama bir saat sonra Daniel'e gittiğimde masasının üzerinde koca bir demet lale duruyor ve Daniel, Dorian'ın tekrar geldiğini söylüyor. Yeniden başladık, diyor. Tam bir saat sürdü. Bensiz olmayı benimle olmaktan daha acı verici buluyor.

Şimdilik ne olacağını beklemeliyiz.

Hasta olmamaya çalışmalıyım. Ve eğer hasta olursam, ne olursa olsun kendi yatağımda olmalıyım.

XI

Bazen senden nefret ediyorum. Yaşamımın derinliklerine işlediğin ve hiçbir ruh halimi senden saklayamadığım için, çocukluklarımı, arabayı senin kullanman için sürekli bahaneler aramama yol açan trafikten duyduğum beceriksizce korkuyu. Hayır, diyorsun, arabayı bir kere de senin kullanman bana daha iyi bir fikir gibi geliyor. Söz dinleyerek, ama bisikletini içeri alması istenen bir çocuk gibi aksi, öbür koltuğa geçiyorum. Çünkü haklısın. Sen çoğunlukla haklısın. Kendi düzeyimin altında bulunduğum için beni utandıran küçük kıskançlık nöbetleri, öylesine zorlukla elde ettiğim bağımsızlığıma uygun görmediğim büyük terk edilmişlik korkuları, sanki beni kendi ayaklarımın üzerinde durabildiğim için sevmiyormuşsun gibi. Beni en kırılgan noktalarımdan yakalıyorsun, bir

saat geç kaldığında ve ben artık gelmeyeceğini düşündüğümdeki çözülmüşlüğüm. Telefon eden birine hayır diyemediğin, daha kedilere yiyecek bir şeyler vermen gerektiği, bankadan para çekmen ve daha bir iş arkadaşına bazı belgeleri bırakman gerektiği için geç kaldığında bunun önemi olmadığına alışmalıyım.

Senin için kaygılanmaktan vazgeçemediğim için bazen senden nefret ediyorum. Uğursuzluk tabloları çizmeye eğilim gösteren üretken bir düşgücüne sahibim. Senin öldüğünü görüyorum. Bazen fazla çalışmaktan ve ödediğin faizlerin yüksekliğiyle yorgun ve biraz kararmış uykuya daldığında o zaman nasıl görüneceğini tahayyül edebiliyorum. Ben hiçbir zaman böyle saplantılı olmamıştım, seni kaybetmek istemiyorum. Bazen senden ne kadar hoşlandığımı ve yerimi başkasının alabileceğinden ne kadar korktuğumu fark edince senden nefret ediyorum. Senin gönül listen, diye şaka yapıyorum, hâlâ senin için deli olan eski kız arkadaşların, sana sahip olmayı benim kadar isteyen kadınlar. Ve bazen de senin kaygıların için ne kadar kaygılandığımı, senin depresyonlarına benim de girdiğimi görünce senden nefret ediyorum. Bu benim yaşamım değil, onun yaşamı, diye düşünüyorum o zaman. Ama bu arada kaderim seninkiyle birleşti. Aşırı hızlı bir tempoyla. Bu, yaşamımda bir zemin yaratıyor. Ama huzursuzluk dolu düşler, terk edilme korkuları da var. Artık hiç hesaba katmadığım eski çocukluk endişeleri. Daniel, benimle biraz deniz kıyısında dolaşır mısın, güneş batana kadar daha bir saatimiz var.

Basit kaybetme korkuları, diyor Daniel. Gayet normal. Utanmayı gerektirecek bir şey değil. Giden bensem o kadar kötü değil, ama ben tek başıma geride kalıyorsam, o an canavar yeniden saldırıya geçiyor, hele yine dikkatsiz davranmışsam. Onlara baktığın sürece sakin duran yırtıcı hayvanlar gibi, seni görüyorum, ama ben senden daha güçlüyüm, o zaman canavar sakin kalıyor, eğer gözümün önünden ayırmazsam. Ama er ya da geç tehlikeyi unutuyorum, dikkatsiz davrandığım bir an oluyor. Ve baskına uğruyorum.

Bir hafta sonu Venedik'e gittik. Dönüşte düşüncelerinle benden nasıl uzaklaşıp aklının işine gittiğini gördüm, öyle ki gözlerin

geçit vermez oldu. Ama kafanda yazmaya başladın mı sen çok daha betersin, diyor Daniel, o halin tahammül edilir gibi değil. İnsanı dinlemiyorsun, aslında bir başka yerde oluyorsun. Bu doğru. Kendimi uzaklaştırmam, ortak yaşamın tatlı sıcaklığında tembellik etmekten, o sıcacık suyun içinde yayılmaktan vazgeçmem gereken zaman hep geliyor. Yazmak bir şeylerden vazgeçmek. Bunu değiştirmek olası değil. Veda etmek, çok kısa bir an için bile olsa, birkaç gün, bir gün, bir saat için. Bu o kadar dramatik mi? İşe gitmemiz gerektiğinde bu kendiliğinden oluyor. Eğer senin önce çıkman gerekiyorsa ben pencerede ardından bakıyorum. Kedinin yanında bekliyorum, ne zaman merdivenlerden aşağı ineceğini, kapının çarpışını duyacağımı, ne kadar zaman sonra seni köprünün üzerinde göreceğimi biliyorum. Kışın, ağaçlar çıplaklaştığında seni daha uzun süre görüyorum, aceleyle metroya yürüyen yağmurluklu bir adam. Bazen dönüp bakıyorsun, bazen bakmıyorsun, ama düşüncelerinde çoktan gitmiş oluyorsun. Bazen arabayla yola çıkıyorsun. Bazen bisikletle gidiyorsun. Vedalaşma alıştırmaları yapıyorum, daha çok vedalaşmam gerekecek. Tekrar geri döneceğine güvenme alıştırmaları yapıyorum. Bu kadar mı çok terk edildim, bu kadar mı yalnız kaldım? Kaybetme korkusu, diyor Hilde. Kaybetme korkusu, diyor Daniel. Normal. Ve göreceksin ki, tekrar geri geleceğim.

Çoğunlukla büyük bir özenle vedalaşıyoruz. Beni geçiriyorsun ya da artık birbirimizi göremeyinceye kadar el sallıyorsun. Bunların hepsini anlıyorum, diyorsun, ancak bunları değerlendirmek için senden on yıl daha fazla zamanım oldu.

Geri döndüğümüzde canavarı gözümün önünde tutabilmiştim. Birkaç günü bu kadar güzel, bu kadar sorunsuz geçirdikten sonra ayrılmak her zaman zor. Benim yatağımda uyuduk. Sabah sen küçük bavulunu alıp evine gittin. Birlikte yemek yemek için sözleştik. Evime tekrar yerleştim, mektupları topladım, gazeteleri okudum, kedileri sevdim, bavulumu açtım, kitapları istifledim. Sen tekrar yemeğe geldin. Birlikte dışarıda yedik. İkimizin de aklı biraz başka yerlerde. Senin aklın, bej ve mavi zarflar şeklinde kanıtları-

nı bulduğun kendi yaşantında, benim aklım benimkinde, artık yazmak zorunda olduğum kitapta, ertelemek olmaz artık. Yeniden ayrılışımız handiyse acısızdı.

Ama birdenbire ne oldu yine? Biraz dikkat etmedim. Senin evinde uyanıyorum, fazla uyumuşuz. Sen kahvaltı hazırlıyorsun. Geriniyoruz. kahve suyunu koyuyoruz. Bir sigarillo. Pencere açık. Yaz kokuyor, bir sinek vızıldıyor, uzaktan bir tur teknesinin metalik sesi geliyor. Şimdi kendi kendimi sürgüne göndermek zorunda olduğum kendi güneşsiz evimdeki daktiloyu düşünüyorum. Çantamda kitaplar ve not defterleri, Daniel'le Amstel kıyısında dolaşmayı tercih ederdim. Ama düşünme dönemi artık bitti, şimdi daktilonun başına geçme zamanı. Ertelemek yok artık.

Hadi, öbür gün için bir şeyler kararlaştıralım, diyor Daniel.

Önce düzenli çalışmaya başlamam lazım bir kere. Mızıklanıyorum. Bu akşam birkaç saat çalıştıktan sonra seninle sahile gitmeyi, hiç konuşmadan suyu, gökyüzünde renklerin değişmesini seyretmeyi hayal ediyorum. Dinle, diyorum, eğer yarın da hava bugünkü kadar güzel olursa öğleden sonra geç bir saate deniz kıyısına giderim herhalde. Belki sen de gelmek istersin?

Hayır, diyor Daniel, yeterince güneş gördüm. Bir şey kararlaştırmamayı yeğlerim, biraz da kendi işlerimle ilgilenmek istiyorum artık. Yarın bir başka randevusu var, diye denetimsiz bir düşünce geçiyor aklımdan. Bastırmaya çalışıyorum, ama canavar kurtuldu bile. Bunu istemiyorum, dün akşam neredeydin, nereye gidiyorsun, kiminle, diye soran biri olmak istemiyorum. Sana geldiğimde, bu çiçekleri kim gönderdi, diye sormak istemiyorum, ortalıkta gördüğüm zarfların üzerindeki gönderen adlarına bakmak istemiyorum. Bu ben değilim. Bu bir canavar, eskinin yaratıklarından biri. İyi, diyor aklıbaşındaki benim, yetişkin olan benim, önce çalışalım hadi. Sonra seni cuma günü tekrar görürüm. Eşyalarımı toplarken Daniel, seninle biraz yürüyeceğim, diyor. Vedalaşmanın ertelenmesi. Venedik'te gece San Marco meydanında ve dar sokaklarda dolaşırken yaptığımız gibi el ele yürüyoruz. Kafanı yoran ne, diye soruyor Daniel. Yarın akşam nereye gideceğini, bir randevusu olup olmadığını sormak istemiyorum, bunu istemiyorum, bunu istemiyorum. Sözcükleri arıyorum. Duyguları ben de

paylaşmak istiyorum, soruları değil. Ayrılmak, diyorum. Kendimi çözmek. Zor geliyor.

Bu tarz yaşamı kendimiz seçtiğimiz için vedalaşmak daha zor. Evli bir çift gibi birbirimizin içinde büzülebilir, hiçbir mesafe hissetmek zorunda kalmayabilirdik, tembel hayvanlar gibi güneşte yatıp kalabilir ya da beraberce kış uykusuna dalabilirdik. Birbirimize garantiler verebilirdik. Bir tek sen varsın. Birinci çoğul şahısta konuşabilirdik, birbirimiz için kararlar alabilirdik. Birbirimize karşı mülkiyetçi davranabilirdik. Bunu istemiyorum, diyorum, ama bu canavarların her zaman uyduğu bir karar değil.

Solgunsun, diyor Daniel, gel bir kahve içmeye gidelim. Daha önceleri nasıl yapıyordun, diye soruyor, Martha ile nasıl yapıyorsun? Ama kendimi Martha'dan böyle koparıp alır gibi ayrılmama gerek yok, onda yara almıyorum, sinirlerim bu kadar korunmasız değil. Martha ile asla yarın ne yapacak, kiminle diye düşünmedim, akşam saat on ikide ya da sabah sekizde telefon ettiğimde açmayınca nerede olduğu üzerinde hiçbir zaman düşünmedim. Canavarı artık dönmemecesine kaçırdığımı düşünüyordum. Nihayet büyüdüğümü düşünüyordum. Ama belki de ne yaptığı benim için fark etmiyordu. Ve şimdi burada café'de, Daniel'in karşısında çocukluk acıları içinde oturuyorum. Beni yalnız bırakıyorsun. Yaşamındaki tek kişi ben değilim. Bütün bu eski duyguların saçmalığına kendim de gülüyorum, bir yıldır beraberiz artık ve her ayrılıkta tekrar birbirimize koştuk, evliliğimden beri hiç kimseyle yatağımı bu kadar sık paylaşmadım. Kimse hakkımda bu kadar çok şey bilmiyor. Rengimin solduğunu, savunmaya geçtiğimi, şeytanlarla boğuştuğumu hiç kimse bu kadar çabuk görmüyor. Ve hiç kimse senin hakkında bu kadar çok şey bilmiyor, şakaklarından süzülen korku terlerini görmüyor, bedenini bu kadar iyi tanımıyor. Beni bırakman için aklını kaçırmış olman gerekir, bunu biliyorum. Ama gel bunu bir de canavara anlat.

Bir keresinde senin bir başka sevgilin daha olduğunu düşünmüştüm, hatırlıyor musun, diyor Daniel.

Bu kez sen yeni yayımlanmış bir yazımı okuyordun. Yazıda bir

adama teşekkür etmiştim. Ben, gelen postayı gözden geçirerek, karmaşık bir mektubu okurken, yine onun yeni sevgilim olduğunu söyleyecekler, diyorum. Yeni sevgilin mi, diyor Daniel incecik bir sesle. Evet, diyorum, bir erkeğin adını her verişimde bunu söylerler. Mektubun üzerinden ona bakıyorum ve donmuş gibi bana baktığını görüyorum. Bir sevgilin daha mı var, diye soruyor Daniel düz bir ses tonuyla.

Ona bakıyorum, ne söylediğinin bana ulaşması zaman alıyor. Hayır, hayır, hayır, tabii ki yok, diye patlıyorum şaşkınlıkla. Bunu nasıl düşünürsün, hem de bunu sen nasıl düşünürsün? Olmaz böyle şey. Daniel gülüyor. Gerçekten de olduğunu sanmıştım, diyor. Eh, olabilirdi de, öyle değil mi?

Olamazdı. Sana böyle bir söz vermiş olduğumdan değil, sana hiçbir şey vaat etmedim. Buna zamanım olmazdı, böyle karmaşıklıklara istek duymazdım, bunları yeterince iyi tanıyorum artık. Yazabilmek istiyorum ve bütün zamanımı ilişkilerle uğraşarak geçirmek istemiyorum, ama bu kadar da değil. Bedenim istemediği için de yapamazdım, bedenim seni istiyor, bir başkası için bunu yapamaz. Bu kadar basit.

O zaman, sanki ayaklarımın altındaki toprak çekilmiş gibi olmuştu, diyor Daniel. Kahvesini karıştırıyor. Gözlerimin ardındaki nem yine kayboluyor. Canavar bir ev hayvanına dönüşüyor, sırnaşık, ama yabancı değil, bunun da hayatımızda yeri var. Ertesi gün kartı buluyorum; Jakob Israel de Haan: Hep ayrılık, hep yeniden merhaba, ihtiyaç ve kayıpla sürüklenen.

XII

Volterra'da kendimi evimde hissediyorum. Kuru sıcağı, Toscana'nın kuru manzarasını, sürülmüş tarlalarda ve bağlardaki sarı toprağı seviyorum, saban izleri ve servi dizileri sürekli değişen grafik desenler çiziyorlar. Çektiğimiz hiçbir fotoğraf gerçeğe yaklaşamıyor, atmış renklerdeki ısı, solgun pembe gelincik, uzaklara çökmüş açık tonlardaki sis, günün ortasında neredeyse beyaz görünen gökyüzü, her hareket ağırlaşmış, her gürültü bastırılmış gibi olduğunda sessizlik. Ama zihnim açık, sahildeki nemli sıcakta olduğundan daha açık. Sabahları, çadırımızın bulunduğu tepeden Volterra'ya bakıyorum, kum rengi ve akşamları diğer yöne eski etrüsk duvarının üzerinden derin vadiye, sedefe dönen nefes kesici renk değişimine. Günün son ışığında martılar alçaktan uçuyor,

yarasalar ortaya çıkıyor, şimdi ışık hızla koyu maviye dönüyor, diğer yanda Volterra'nın üzerinde ince, soluk bir ay beliriyor ve orada ışıkların yandığını görüyoruz.

David gündüzleri yanına yaklaşılmaz bir edayla güneş şemsiyesinin altında oturuyor ve Daniel'le ikimizin gezintilerimiz sırasında onun için bulup çıkardığımız bilimkurgu kitaplarını okuyor. Zaman zaman, Daniel'le yalnız dolaştıklarında bir an güneşten hoşlanmadığını unutuyor, ama onu sandalyesinden koparmayı, öğlenleri daha da ufalan küçücük gölgelikten dışarı çıkarmayı babası da her zaman başaramıyor.

Güneş battığında Daniel canlanıyor ve bir yarasa ya da Kont Drakula'nın kendisi gibi kollarını açıp kapayarak çadırın etrafında koşmaya başlıyor, badminton ve akla gelen her oyunu oynamak istiyor. Kamp masasının üzerindeki küçük lambanın ışığında yaptığımız sürekli satranç partisinde ona yarı uykulu arkadaşlık etmeye çalışıyorum, yemekten ağırlaşmış, şaraptan çakırkeyif, günün sıcaklığıyla, yüzme havuzunun serin suyuna güneş yanığı bir tenle gömülmekten doygun, bütün o görüntülerle doygun.

Seyahat rehberinden yarın gideceğimiz Massa Maritima üzerine bir şeyler okuyorum, eskiden insanların malaryadan öldüğü tehlikeli bir bölge olan Maremma üzerine, "Tutti la chiaman maremma amara, herkes ona acımasız Maremma der, orada sevgilimi yitirdim ben ve titrerim oraya her gidişinde, bir daha hiç dönmeyebileceğin korkusuyla."

Massa Maritima'ya girdiğimizde bir şenlik yapılmakta olduğunu görüyoruz. Sokaklar ve café'ler insan dolu, uzun tahta masalarda yemekler hazırlanıyor. Birkaç adam bebek gibi kucaklarında taşıdıkları tahta yaylarla geliyorlar. Biraz daha yukarıda yayları önlerine koymuş, tahta taburelerde oturan adamlar görüyoruz: Nişangâhlardan oklarının çelik ucunu saplamaları gereken tahtaların üzerindeki siyah dairelere bakıyorlar. Tam bir atıcılık şenliğinin ortasına düşmüşüz, bölgedeki çeşitli küçük kentler arasında bir yarışmış.

Aletlerini temizleyen adamlar arasından kendimize yol açıyo-

ruz, neredeyse ortaçağdan kalma biçimlerdeki eski yaylar, her yay bir diğerinden farklı, ince ağaç kakma işleriyle süslenmiş.

Yaylar sıvazlanıyor, okşanıyor, temizleniyor ve yağlanıyor, nişangâhlar takılıyor, kendini vererek, ağır ağır ve sabırla oklar yerleştiriliyor ve yay geriliyor ve sonra kollar gerili desteklere yerleştiriliyor. Eğer karılarına ve çocuklarına da böyle davranıyorlarsa onların da şikâyet etmesine gerek yok, diyorum Daniel'e.

Okun ağır demir ucu öldürücü bir patlamayla tahtayı delmeden hemen önce, görüyor musun, erkekler de sevecen olabiliyor, diyor Daniel alaycı.

Şimdi katedralin basamaklarında toplanmış olan kalabalığın arasından kendimize yol açıyoruz. Şeref kürsüsünde ortaçağ giysileri içinde bölgenin ileri gelenleri oturuyor. Trombonlar falsolu bir çıkış yapıyor. Bahçesinde ağaçların sık yapraklarının gölgesine sığınabileceğimiz bir restoran arıyoruz. İngiliz bir çift, yaşlıca bir İtalyan çift. Bir yığın İtalyanın hedefi bulan ya da şaşıran her oktan sonra çıkardığı patırtı olmayınca ortalık bir anda sessizleşiyor. Sinekler vızıldıyor, ağustosböceklerinin cızırtısı uyku verici bir etki yapıyor. Suskun bir garson bize şarap getiriyor. Ne yiyebileceğimizi söylüyor. Yaşlıca çift yanımızda sandalyelerinde biraz kaykılmış oturuyor, sıcaktan, yorgunluktan ve şaraptan. Kocası litrelik sürahinin içindeki son yudumu biraz zahmetle kendi bardağına kaydırıp daha da büyük bir zahmetle gövdeye indirince, kadın mırıldanarak yumuşak bir protestoda bulunuyor, ama zorlukla ayağa kalktıklarında bahçeden mümkün olduğunca dik bir vaziyette ayrılabilmek için o da duvara tutunmak zorunda kalıyor. Siestalarını yapmak üzere yola düşüyorlar.

Nasıl olduysa işimize, yazmaya ilişkin bir sohbete dalıyoruz. Daniel de yazıyor, uzmanlık konularında, çalışırken nasıl benim de tanıdığım aşamalardan geçtiğini görüyorum. Önce motor ısınırken duyulan somurtkan huzursuzluk, içsel karşı çıkışlara, boş kâğıttan ve bekleyen daktilodan kaçmak için faydalanılan her ba-

haneye karşı mücadele. Sonra çalışma başladığındaki belirsizlik, trans hali, bir konuşmanın ortasındayken içe döndüğü izlenimi veren bakışlar ya da birdenbire bana doğru değil de bana karşı yönelen durmak bilmez bir konuşma seli. Sonra zaman zaman iş olgunlaştığında ve bu sadece bir cümle ya da düşünce de olsa, insanın kendisinden daha büyük bir şey yarattığı duygusuna kapıldığında gelen coşku. İkimiz de yaratıcı insanlarız, çalışabilmek için kendimizi dünyadan yalıttığımızda da biraz asosyal. Bunun nasıl bir şey olduğunu ikimizin de bilmesi ne güzel. Ama farklılıklar da var. Ben senin yarın kadar bile hırslı ve hevesli değilim, diyor Daniel. Bir ürün çıkarmam için beni her zaman biraz zorlamaları gerekiyor, yoksa öncesinde başlamak bile istemiyorum. Tüm yaşantımdan bir sanat eseri yaratmayı tercih ederim. Ve bana sorarsan bunu yaptığımı kimsenin görmesi gerekmez. Bunu yeğlemem aslında. Kraliçenin gayet normal olduğunu kanıtlamak için düzenli olarak bisiklete binmek zorunda olduğu, üretilen her müzik parçasının, her filmin, her kitabın kuşkuyla karşılandığı bu ülkede sık sık karşılaştığım reddetmenin aşağılayıcı tonuyla değil, ilgiyle, seni bu kadar iten ne aslında, diye soruyor. Kendini beğenmiş keçi yine kendi egosunda dolaşıyor, başkalarından daha iyi bir şeyler yaptığını sanıyordur mutlaka. Söyleşileri ve talkshow'ları neredeyse yutan insanlar, muhakkak gazeteye çıkması şart mıydı, diyorlar. Ama beni neyin harekete geçirdiğini ben de tam olarak bilmiyorum. Tezahürat değil, bundan kaçınmayı yeğlerim, çünkü bugün biliyorum ki, hayranlık saldırganlığın üzerindeki ince bir tabaka sadece. Ve insanların hakkımda ne düşündüğü de benim için hiç fark etmiyor. Fakat evet, yazmakta zevk veren bir yan var, sanki yaşamımı yükseltiyormuş gibi, ancak bir şeyler yazıp çekmeceye atmak yetersizdi, hayır. Yeni bir çalışmaya başladığım için ilgimi yitirmeden önce yazdıklarımı taze matbaa mürekkebi kokan dört köşe yığınlar halinde görmeliyim. Müzikle uğraşan ya da resim yapan insanlar için farklı mıdır bu?

Sanırım günün birinde senin hakkında bir kitap yazacağım, diyorum Daniel'e. Yediği mozarella neredeyse boğazında kalıyor, ve elini Chianti bardağına atıyor.

Aman Tanrım, diyor, ciddi olduğuna inanacaktım neredeyse

Böyle bir şey hoşuna gitmez miydi, diye soruyorum.

Bu büyük bir armağan biliyor musun, diyorum ve istemeden, elim kolum kaygıyla bağlandığında Hilde'nin bana hep yaptırdığı jesti yaparak avuçlarımı yukarı getirerek ellerimi iki yana açıyorum, bak sana verebileceğim en iyi şey bu, bu senin için. Bu jest beni gözyaşlarına boğmaktaki etkisini pek az şaşırır, elimde olan en iyi şeyle insanların karşısına çıktığımda, annemin, babamın, daha sonra hoşlandığım, beni terk eden ve onlara ne sunduğumu görmeyen insanların. İçine bütün çocuksu sevgimi koyduğum topraktan yapılma ilk çirkin kültablaları, daha sonraları büyük sevgi ve bağlılık sunmalar. İnsanların arkadaşlık hizmeti olarak seks değiş tokuş ettiği ve gözlerini bile kırpmadan sevgi sözcüğünü telaffuz edebildikleri bir zaman için bütünüyle çağdışı. Böyle bir şey nereden aklına geldi? Harika, diyor, harika. Beni bilirsin, hiçbir yerde kayıtlı olmak istemem, göze batmak istemem, göze batmaktan öncelikle kaçınırım, kâğıda geçen her şey beni ele verebilir. Ve sen bu fikri güzel bulup bulmadığımı soruyorsun. Evet, elbette okşayıcı bir duygu, ve şimdi Daniel'in yüzüne değişik bir ifade yerleşiyor, evet, elbette bir kitaba malzeme olmak farklı bir şey, bir tür ölümsüzleşme bu. Ama benim bu konuda ne düşündüğüm bir şeyi değiştirir mi? Bana kalırsa artık seni durdurmak mümkün değil. Ne istediğimi ona ballandırarak anlatıyorum. Küçük bir kitap, tutkulu bir kitap. *De Elfde These*'de olduğu gibi baskı üzerine bir yakınma değil, *De Tweede Zonde*'deki gibi dert dökmek değil, tersine büyük bir aşkın küçük bir hikâyesi. Bir Alba, diyorum, ne olduğunu biliyor musun? Yasak aşk üzerine yapılan şarkılar. Âşıklar birbirine sarılmış yatarken günün doğmamasını istiyorlar, çünkü o zaman dünya tekrar müdahale edecek ve bu aşkın olamayacağı görülecek.

Tutku ve hüzün dolu bir kitap. Sedeften bir kitap.

Sırıtıyorum, kafamda ilk cümleler mırıldanmaya başlıyor. Bu kendiliğinden oluyor Daniel, diyorum, benim yapabileceğim bir şey yok.

Görüyorum, diyor Daniel, saygı ve bulantı karışımı bir ifadeyle. Senin için tipik bir durum: Başkalarının burunlarını sokmasını istememek, ama üzerine bir kitap yazmak. Belki hemen sinema

uyarlamasını da yaptırabilirsin.

Dönüş yolunda arabada notlarımı tuttuğum siyah defteri çantamın içinden bulup çıkarıyorum. Bak, diyorum, dinle, Achterberg. Böylesi bir kadın düşmanı olması yazık, bir feminist olarak yazdıklarını kullanamam, ama ne kadar güzel:

Gün, beni geceye bırak.
Gün ışığında her göz kırpışa
kendimi satmak zorundayım
ve başka biriyim düşündüğümden.

Elim apışarasında duruyor, uykusunda dönen bir çocuk gibi bir şeyler hareket ediyor avucumda.

XIII

Yine pazar. Çan sesleriyle uyanıyoruz. Yanımda geriniyorsun, sevgili beden. Göğsündeki ve sırtındaki yumuşak kıllar, kılsız bölgeler, kıllardan bir yuvanın içinde dost ve çıplak bir sürüngen gibi cinselliğin. Hayvancığı okşamak ve ne istediğini anlamak için elimi uzatıyorum. Gözlerine bakıyorum. Bu sabah nasıl görünüyorlar? Hüzün buluyorum. Annen öleli bir yıl olmuyor mu, diye soruyorum.

Sanırım, diyorsun.

Garip bir yazdı o, Portekiz'deki yazdan sonra, seninle ve David'le İtalya'ya gittiğim yazdan önce, annenin öldüğü yaz. Daha altı ay öncesinden tartışmalar başlamıştı. Kim kiminle tatile çıkacak ve

ne zaman. Tabii ben de Daniel'le yolculuk etmek istiyordum. Birlikte bir yere gitmeyi başarabildiğimiz yegâne hafta sonu daha fazla bir şeylerin tadını barındırıyordu. Belki bir kere de on günlüğüne falan yola çıkarız, diyor Daniel, hep Loire'dan aşağı doğru inmeyi istemişimdir. Ama Daniel Dorian'la da tatile çıkıyor hem iki de oğlu var: David ve Elias. Annelerinin yeni bir erkek arkadaşı var ve onlar da çocuksuz yola çıkmayı istiyorlar. Ve sonra bütün bu örgünün içinde bir de benim cephem var. Benim oğlum artık olayın dışında, o büyüdü. Martha ve ben, Martha ve Paul; Paul'ün de evli ve çocuklu bir sevgilisi var. Takip edebildiğim kadarıyla durum sanırım buydu. En iyisi bütün bu karmaşayı bir bilgisayara verelim, diyorum, çünkü daha kedilere kimin bakacağını konuşmadık. Ama Martha tatilin başlamasından kısa bir süre önce ilişkimizi bitirerek olayın sadeleşmesine epey katkıda bulunuyor. Üzerinde bir kere daha konuşmamız gerekip gerekmediği sorusunu önemsiz kılan, eski suçlamalar, söze dökülmeyen kırıklıklar ve öfkeli eleştirilerle dolu bir karmaşayla bitiyor. Martha öfkeyle karşımda oturuyor, bütün bunlardan etkilenmiyormuş gibi davrandığı bütün o yılları düşününce ben de öfkeliyim. Son yıl boyunca bütün pazar sabahları sohbeti kıvamında tutmak ya da kıvamına getirmek için onca özen göstermem, her şeyin yolunda olup olmadığını her zaman sormam ne işe yaradı o halde. Omuzlarını silkiyor. Daniel'in Paul'ün sevgililerine yaptığı gibi kendisine fazla bir şey yansımadığı sürece gururlu ve sessizce taşıyabileceği, bir gün geçip gidecek bir dert olduğunu mu ummuştu yoksa? Martha susuyor. Ve gidiyor.

Rahatlama. Ve ne olursa olsun, diğer bütün ilişkilerin dışında arkadaş kalacağımıza dair eski hayalimizi düşününce biraz keder. Olmadı. Arkadaşlarımı, ayrıldığımızı bilmesi gereken ortak arkadaşlarımızı gözden geçiriyorum. Elbette içlerinden hiçbiri gerçek anlamda şaşırmadı. En iyisi hemen ayrılmanızdı, hemen Portekiz dönüşü, diyor birisi. O zaman her şey bu kadar yığılmış olmazdı ve bugün birbirinizi hâlâ görüyor olurdunuz.

Bir diğeri, aslında her şey bir yıl kadar önce bitmişti, diyor.

Yoksa sen Daniel'le hiç başlamazdın, o yine Paul'e el atmazdı değil mi? Ve ikimizin arasında dikkatle ordan oraya sallanıyorlar, çünkü insanların ayrılıklarda taraf tutmadığı bir zamanda yaşıyoruz ve ayrıca aynı hareketin içindeyiz. Mobilyaları paylaşabilirsiniz, bir ev için kavga edebilirsiniz, ama bir hareket için mal kavgası pek iyi olmuyor, bunu biliyorum.

Daniel'le Loire'a gidiyoruz. Dorian'ın Daniel'le yalnız mı, yoksa hep birlikte çocuklarla mı tatile çıkmayı yeğlediğine karar verme imkânı vardı. Seninle ve çocuklarla birlikte ben de seve seve kamp yaparım, demiştim, ama tam da Daniel'in çocuklarıyla bir ilişki kurmaya çalışırken benim bunu bozabileceğim düşüncesi Dorian'ın hiç hoşuna gitmemişti. Pek hoşuna gitmemekle birlikte Daniel'le Fransa'ya yalnız gitmemiz düşüncesini de o kadar kötü bulmamıştı. Bunu gayet iyi anlayabiliyorum, çünkü sonuçta onun Daniel'le beraber tatile çıktığı zamanlar beni de pek sevindirmiyor. Ve Martha'nın bütün bu karmaşadan kendini çekmiş olması da Dorian'ı en küçük bir şekilde rahatlatmıyor.

Daniel oldukça zorlanıyor ve kafasını sakin tutmaya çalışıyor. Kendisinin aslında ne istediğini sorduğumda çileden çıkıyor. Niçin, benim ne istediğim. Başımda mızmızlanıp duran insanların istediklerini yerine getirmekten başka bir şey yaptığım yok. David, Elias, Dorian ve sen, ayrıca annemi de düşünmek zorundayım, bütün bunları dengede tutabilmek için insanüstü güç harcıyorum. Hiç bu kadar koşturmak zorunda kalmamıştım şimdiye kadar. Bir de, ben ne istiyorum, diye düşünmek zorunda kalırsam bundan hiçbir şey çıkmaz.

Loire'a gidiyoruz. Çocuksuz. Daniel özenle belirlediği rotamız boyunca otellerde yer ayırttı. Olivet, Amboise, Chinon. On günlük zamanımız boyunca Loire kıyısındaki bahçeli kahvelerde yaşlıca insanlar arasında oturuyoruz, uyandığımızda balkon kapılarını açıp suya yakın uçan kuşları seyrediyoruz. Şarapların tadına bakıyoruz ve şatoları geziyoruz. Öğle yemeğinden sonra küçük bir şe-

kerleme için uzandığımız buğday tarlasında tembelce sevişiyoruz. Eski otellerin geçmiş pırıltısı, suyun üzerinde yayılan ağaçların yeşile boyadığı ışık. Ve hepsinin üzerinde bunların çok kısa süreceği bilinci. Akşam Omboise'da bir meydanda oturup son kahvemizle konyağımızı içerken, Daniel Dorian'ı aramak üzere telefona gidiyor. Orada durup konuşurken ben sırtını seyrediyorum, beyaz ceketini.

Ee, nasılmış, diye soruyorum geri döndüğünde. Daha iyi olabilirdi, ama sanırım fena değil, diyor. Artık sandalyelerin toplanıp, yerlerin süpürüldüğü alana bakıyoruz susarak. Geç gelen, hafif çakırkeyif bir grup yanımızdan geçiyor, fazlaca yüksek sesleri evlerde yankılanıyor, bütün dükkânlar artık kapanmış. Gel gidip yatalım, diyorum, çünkü üşüdüm ve onun ceketini çıkarmak istiyorum, gömleğini, pantolonunu ve sıcak teninde ısınmak, bedenlerimizin üzerine pembe renkli gölgeler düşüren gece lambasının ışığında onu doyasıya seyretmek istiyorum. Nerede olduğumuzu kimse bilmiyor, bizi kimse bulamaz.

Fransa'dan dönüşümüzle, Daniel'in Dorian, David, Elias ve onlar sıkılmasın diye birlikte gidecek olan iki tane daha yeniyetmeyle beraber İsviçre'ye hareket etmesinin arasında birkaç gün zaman var. Neredeyse yola çıkacaklar. Daniel'in evine geldiğimizde, annesinin hastalandığını ve hastaneye kaldırılması gerektiğini bildiren bir not buluyoruz. Hareketinden önceki günlerde bir şey beklemiyordum, çünkü Dorian onu on gündür görmemişti ve Daniel'e el koymasına hazırdım. Ama Dorian da benim gibi, Daniel'de benim kokum olduğu sürece onu tamamen kendine almak istemiyor, böylece birkaç saat de bana kalıyor.

Hastaneye annemi ziyarete gideceğim, diyor Daniel, sen de gelmek ister misin?

İstiyorum.

Arkadaşlarının da çok azını tanıdığım gibi Daniel'in annesini daha önce hiç görmedim. Bu konularda dikkatli. Çünkü bunca yıl sonra arkadaşlarının bazıları artık Dorian'ın da arkadaşları. Daniel'in annesi bir yatakta yatıyor. Yeni alınmış olan bir gözünün

üzerinde bandaj var. Zor bir karardı, diyor doktor. Aslında bir ameliyatı kaldıracak güçte değildi, ama gözü almadan bırakamazdık da. Kendisini tekrar toparlayacağını umuyoruz, ama durum çok da iyi görünmüyor. Kalbi zayıf, ciğerleri tam işlev görmüyor, gençliğinde geçirdiği bir tüberkülozun tekrar nüksetmiş olması mümkün.

Merhaba genç kız, diyor Daniel annesine ve hafifçe yanaklarını okşuyor. Tek mavi gözüyle Daniel'e doğru bakıyor ve anlaşılmaz kelimelerle bir şeyler mırıldanıyor. Gözünü Daniel'in üzerinden bana çevirdiğinde, bu kız arkadaşım, diyor Daniel. Hayır, Dorian değil, bir başkası. Dorian da mutlaka uğrayacaktır. Yatağın kenarına oturuyoruz. Daniel yüzündeki beyaz saçları okşayarak kenara çekiyor, sargıların ve serum hortumlarının olmadığı yerlerde ulaşabildiği kadar kollarını okşuyor ve bir kediyle konuşur gibi yumuşak bir şekilde onunla konuşmaya devam ediyor. Sanki sözlerin önemi yokmuş da sadece ses tonu önemliymiş gibi. Kolay değil, değil mi, diyor, ama annesi yanıtlamıyor, sakinleşip yarı baygın bir uykuya dalıyor.

Korkunç bir insandı, diye anlatıyor Daniel sonradan. Felaketti. Küçüklüğümde onunla müthiş sorunlarım oldu. Ama son yıllarda çok yumuşadı, yatıştı. Onu bu haliyle de yaşayabildiğim için hoşnutum. Ben babama çok benziyordum, bu boşanmalarından sonraki iktidar mücadelelerinde de her zaman bir rol oynadı. Senden adam olmaz, derdi bana. Ama kolay bir yaşamı olmadı. Yahudi olmayan bir Alman kökenli olarak savaşta Hollandalı bir Yahudi ile evliydi. Bir yandakiler için bir Alman şıllığıydı, diğer yandakiler için bir Yahudi orospusu. Kendisi ise yerini çok iyi biliyordu, Alman işgaliyle bir ilişkisi olsun istemiyordu kesinlikle. Hatta babamla aralarının en kötü olduğu zamanlarda bile ağzından Yahudi karşıtı bir söz çıktığını duymadım, dünyada kimileri çelikten, kimileri sıradan iki tür insan olduğu şeklindeki anlayışıyla ne kadar Alman olsa da.

Savaş sırasında yeğenlerinden birinin bizi ziyaret edişini hâlâ hatırlarım. Üniformasıyla içeri girdi, silahını gürültüyle bir köşe-

ye yerleştirdi. Sadece bir ordu mensubuydu, SA ya da SS'den değildi ve buralara kadar gelmişken teyzeme de kısa bir ziyarette bulunabilirim diye düşünmüştü. Annem kıpkırmızı olmuştu, herif teyzesinin bir Yahudiyle evli olduğunu biliyor olmalıydı. Annem onu evden nasıl en kısa sürede çıkaracağını bilemedi.

Bu onu çok yalnızlaştırdı, savaştan sonra da. Aşırı içine dönük, dostsuz. Bir keresinde ne yaptı biliyor musun, diyor Daniel ve aniden bir anıyla kahkahayı patlatıyor, artık kendi kendine bakamaz hale gelince onu bir huzurevine götürmek istediğimizde? Onun bir Yahudi huzurevi olan Henri-Polakhius'da kendisini evindeymiş gibi hissedeceğini düşünmüştük. Ama onun hiç mi hiç hoşuna gitmedi. Ama artık, neyin hoşuna gitmediğini de söyleyemiyordu. Evet, ne yaptı biliyor musun? Huzurevinin ortak mekânında "Deutschland, Deutschland, über alles"i söylemeye başladı. O zaman onu alelacele başka bir huzurevine götürmeyi yeğledik.

Artık fazla ömrü kalmadı. Çok zor bir yaşamı oldu. Savaş. Boşanmak. Para her zaman azdı. Biraz daha kazanabilmek için yıllarca temizliğe gitmek zorunda kaldı. Daha birkaç yıl yaşayacağını düşünüyordum, ama artık zamanı kaldığını sanmıyorum. Hem artık veda etmeye başladı. Onunla bir kez daha birlikte şehir dışına çıktık, ağaçların yeşili en güzel olduğu zaman, Amstel boyunca arabayla gezdik. Ona baktığımda ağladığını gördüm. Sanırım bunun son kez olduğunu biliyordu. Takılarını da geri verdi. Ona sık sık bir şeyler götürürdüm, kolyeler, gümüş bilezikler, onu ziyarete gittiğimde bunların hepsini birden takardı. Ama artık onlardan da ayrılmıştı.

Hastane doktoru durumunda bir değişiklik olmadığını söyledi. Bir yığın hortum ve kalp cihazının yavaş bip bipleri arasında yoğun bakımda yatıyor. Yapacağımız daha fazla bir şey yok, diyor doktor. Haftalarca sürebilir, kendisini tekrar toparlaması da mümkün. Bilemiyoruz. Daniel oradan oraya savruluyor. Tatil için yapılan onca zorlayıcı hazırlıktan sonra bu durumda gitmekten vaz mı geçmeli? Temmuzun ortasında, canı sıkılan ve tatile çıkmaya

kesin gözüyle bakan dört delikanlı ve o benimle bir tatil yapmışken daha hiçbir yere gitmemiş olan Dorian ile birlikte? Yola çıkmaya ve her gün hastaneye telefon etmeye karar veriyor.

Yola çıkmadan önceki son gün ona hazırlanırken yardım ediyorum. Yolluk olarak on kutu elma suyu, kedinin tuvaleti için kum ve kedi maması, o yokken kedilere bakacak olan kadına bırakılacak. Ayrılmadan bir kez daha sevişmek için yatağa koşuyoruz. Sonra ona el sallıyorum, bisikleti kedi kumu ve elma suyu kutularıyla tepeleme yüklü. Arkasına bakıp bana el sallarken dengesini kaybediyor ve neredeyse bir direğe çarpacak gibi oluyor.

Birdenbire yazın ortasında önümde hiçbir plan yapmadığım üç hafta uzanıyor. Normalde Martha ile geçirmiş olacağım haftalar. Amsterdam'da olduğumu kimse bilmiyor, herkes tatilde. Ne yapacağım?

Televizyonu yanıma çekip erkenden yatağa girebilirim. Sahile gidebilirim, yine dağlarda bildiğim yollarda dolaşabilirim. Dolapları toplayabilirim, kitaplarımı nihayet düzeltebilirim, kâğıt yığınlarını düzene sokabilirim. Badana yapabilirim. Yığınların içinden en sürükleyici kitabı seçebilir ve hiç rahatsız edilmeden bir solukta okuyabilirim. Baskı altında ertesi gün için plan yapmaktan vazgeçebilirim ve uyandığım zaman canım ne istiyorsa onu yapabilirim. Önümde plana bağlı olmayan, sorumluluk altında kalmadığım bunca zaman olması tuhaf bir duygu. Böyle bir şeye hiç alışkın değilim. Normalde hep çok çalışıyorum, sık sık arkadaşlarımla buluşuyorum ve hep önümde Daniel'le bir sonraki randevu oluyor. Böylesi hoşuma gidecek mi acaba?

Yalnız olmaktan her zaman hoşlanmışımdır, küçük bir antrkot, etrafımda yere saçılmış gazeteler ve üç kere üst üste çaldığım bir plak. Ama tatil başka bir şey. Eskiden pazar günleriyle birlikte tatiller de büyük depresyon zamanlarıydı. Ve sebepsiz de değil. Çünkü ben geç ataerkillik döneminin geçiş aşamasındaki özgür kadının tipik bir örneği değil miydim? Sevgililer, elbette. Ama

beni özgürlüğüm nedeniyle o kadar göklere çıkaran sevgililerimin hepsinin bir ailesi vardı. Benimki gibi yarım değil, tam bir aile. Bu durumda yaz aylarım tabii ki aileleriyle birlikte bir kampingde ya da Güney Fransa'da kiraladıkları bir evde geçiriyorlardı ve bu arada oğlum bir yaz kampına gitmiş, bütün arkadaşlarım da seyahatte oluyordu. Sevgililerim beni özlediklerini, orada benimle olmayı tercih edeceklerini söyledikleri mektuplar yazıyorlardı. Ama asla değiştirdikleri bir şey olmuyordu. Döndüğümde belki bir hafta sonu Londra'ya (ya da Paris, ya da Texel) gideriz diyorlardı. Anlıyorsun değil mi? Durumu uç noktaya vardırmamalıyız. Emmy (Therese ya da Gesine) için de hiç kolay değil. Ve ben dişlerimi gıcırdatarak da olsa anlıyordum.

Talepler öne sürmek benim rolüm değildi, bunu Emmy, Therese ya da Gesine yapıyordu zaten. Eğer taleplerde bulunursam hemen ilişki bitiyordu. O dönem yalnız demek daha gerçek anlamda yalnız demekti, henüz tek anlamına gelmiyordu. Henüz moda değildi, bir alternatif olarak keşfedilmemişti. Belki de bana öyle geliyordu ama, çevremde herkes ikili olarak hareket ediyordu, çocuklu veya çocuksuz. Pazar günleri ellerinde çiçeklerle kayınvalide ziyaretine giden özenli çiftler ya da süsleyip püsledikleri çocuklarıyla iki dirhem bir çekirdek çiftler. Çiftler. Ataerkil kapitalizmin temel taşı olarak burjuva aile üzerine tezimin (*De Elfde Theese,* altıncı bölüm) o kadar acımasız olması boşuna değil. Onlardan nefret ediyordum.

Depresyonun gelmesini bekledim, ama bir şey olmadı. Çoğunlukla uyudum. Geç uyanıyordum, uyku beni azat etmeden önce içine çekip duruyordu. Uykum daha tam açılmadan çayımı içiyor, birkaç parça eşyamı toplayıp Zandvoort'a giden trene biniyordum. Sahilin Daniel yola çıkmadan önce, benimle yapacağı iki haftalık tatilin on güne indiği, Dorian ve çocuklarla yapacağı iki haftalık tatilin ise üç tam haftaya uzadığı ortaya çıkınca kavga ettiğimiz sol tarafına gitmiyorum. Ne fark eder ki, diyor Daniel çaresizlikle, başka türlü olmuyor, alt tarafı birkaç gün sadece.

Üç hafta yirmi bir gün eder, on günün iki katı, tesadüf bu ya

hesap yapmasını gayet iyi biliyorum, diyorum terslenerek, çocukça, bir tepki gösterdiğim için kendimden nefret ediyorum. Kaçıp gidiyorum, önce gözyaşlarımı boşaltmak için sahilin sol tarafına doğru koşuyorum. Daniel peşimden koşuyor, beni gözden kaçırmamak için çıkarmadığı ayakkabıları kum dolu. Bir süre somurttuktan sonra bundan vazgeçiyorum, çünkü Daniel bu akşam yine Dorian'a gidecek ve bu durumda ben tamamlanmamış bir kavgayla kendi kendime işkence edip duracağım. Bu sefer sahilin sağ tarafında gidiyorum, kendime bir şezlong kiralayıp gazetelere gömülmeyi başaramadan tekrar uyuyakalıyorum.

Daniel'in bana yazacağını beklemiyordum. Eğer Dorian'la yolculuktaysa, Dorian'ladır. Ve ikimizden her zaman yazanı benim, onu bir gün görmeyecek olsam mektuplar yazan benim, yastığına notlar bırakan, tek bir hafta sonu için bile gitmiş olsam konferanslara katıldığım kentlerden kartlar atan benim. Telefon edebileceği ihtimaline karşı evde kalmamaya kesin kararlıyım. Telefon konuşmalarının her zaman tatmin etmeyen bir yanı var, gözlerini görmeyince ve ona dokunamayınca sözleri basit ve boş geliyor. Hem Daniel büyük laflar eden biri de değil, büyük laflar etmek bana ait.

Daniel gitti. Dorian'la, ama sanki ağırlıktan yoksun bu haftalar boyunca bu benim için fark etmiyor gibi. Serbestim, gerilimlerden, ruh durumlarındaki değişimlerden, her zaman vedalaşmak zorunda olmaktan uzağım. Uyuyorum.

Bir sabah telefon ediyor. Telefonun sesini pek çok insanın bulunduğu, karmaşık, mantıksız ve bitmek bilmeyen bir rüyanın içine yerleştiriyorum. Rüyamda, tanımadığım birisi telefon edenin Daniel olduğunu söylüyor, burada olduğumu başka kim biliyor ki. Ve hâlâ rüyadayken, yoksa uyanık mıyım, ahizeye uzanıyorum. Merhaba, diyor Daniel, sanki köşebaşından telefon ediyormuş gibi. İyi misin? Mırıldanarak güneşten, sahilden ve fazla uyumaktan bahsediyorum. Anlatacağım fazla bir şey yok, bir şey olduğu yok

ki, kimseyi görmüyorum, banka dekontları ve arkadaşların Yunanistan'dan –yoksa Curaçao muydu?– gönderdikleri tek bir karttan başka posta da gelmiyor, gazetelerde de bir şey yok ve aslında ben de hiçbir şey düşünmüyorum. Ve Daniel'in telefon etmesinden hoşlanıp hoşlanmadığımı da bilmiyorum. Şimdi onu tekrar gözümün önünde görüyorum, İsviçre'de Dorian'la. Hayatın ayrıntılarının uzakta kaldığı o hafif esriklik içinde kalmış olmayı tercih ederdim.

Ama onun sesini duyduğumda içimde her şey yeniden uyanıyor. Bence artık tekrar geri dönebilirsin, diyorum. Gel, beni sahilde öperek uyandır en iyisi. Yine dilbalığı yemeye, şarap içmeye ve güneşin batışını seyretmeye gidelim. Mmm, diyor Daniel bunları çok istiyormuşçasına. Ben ona sormadan, Dorian ve oğlanlar alışverişe gitti, diyor. Boy atmakta olan bu dört sırığın ilk mide gurultularını kesebilmek için çuval çuval yiyecek almak gerekiyor. Ağır iş. Ama bazen de çok güzel, diyor Daniel ve ben sözcüklerin arasından şu sıra her şeyin çok da pürüzsüz yürümediğini anlayarak bir şey sormamayı yeğliyorum.

Benim için bir iyilik yapar mısın, diye soruyor Daniel. Hastaneye telefon ettim. Annemin durumu hâlâ iyi değilmiş. Ben dönene kadar onu ara sıra ziyaret eder misin?

Bu kez tek başıma hastaneye gittiğimde Daniel'in annesinin hâlâ yoğun bakımda olduğunu öğreniyorum. Bayan Lieberman'ı ziyaret etmek istediğimi söylediğimde kim olduğumu soruyorlar. Hangi dereceden akraba. Ama ben oğlunun ikinci sevgilisi olduğumu anlatmadan beni içeri bırakıyorlar.

İçeri girdiğimde çığlık atmamasını temenni ediyorum: Bu ne arıyor burada, onu tanımıyorum, ama tek gözünü bana çeviriyor ve hemşire beni kızı olarak haber verdiğinde bir an şaşırıyor, ama sonra bunu yerinde bulmuş gibi davranıyor. Huzursuz. Örtünün üzerinde bir şeyler aranan elini tutuyorum. Hollandaca mı, Almanca mı? Oturun, dediğini anlıyorum, ama bedenine bağlı bunca hortum ve kontol aygıtı arasında oturmanın sözü bile edilemez. Daniel'den gördüğüm gibi yanaklarını okşuyorum, hoşnutlukla iç çekiyor. Konuşuyorum. Daniel'den, Elias'dan, David'den bahsediyorum. Tanıdık isimler onu rahatlatıyor gibi. İsviçre'ye gittiklerini

anlatıyorum, sonra ikinci kez ve sonra bir kez daha anlatıyorum. Bu acayip, bomboş yaz haftalarında Daniel'den söz etmek, adını söylemek, onun annesi olan bu yaşlı kadının karşısında adını yüksek sesle tekrarlamak iyi geliyor. Ona iğne yapmak üzere içeriye bir hemşire giriyor. Hemşire Daniel'in annesinin yaz sıcağında sarındığı örtüyü çekiyor. Döndürülmesini protesto ediyor Daniel'in annesi, yüksek sesle şikâyet etmeye başlıyor ve yüzüne kızgın bir ifade yerleşiyor.

Ama personel onu hayatta tutmakla görevlendirilmiş ve bunu yapıyorlar da.

Bedeni sarı, mavi lekelerle dolu bir savaş alanı, cildi bir iğnedenlik gibi delik deşik, bir türlü iyileşmeyen iğne delikleriyle dolu. Hemşire başını sallıyor, bu sefer iğneyi nereye batıracak. Bakın, diyor bana, ve ödemleri gösteriyor, iğnenin battığı yerden hemen sıvı sızıyor.

Daniel'in annesi tekrar sakin uzanıyor ve sonra birdenbire zihni tamamen açık hortumları çekmeye başlıyor. Hemen engelliyorlar. İyisi mi bırak, diyorum, yapmasan daha iyi, ve elini tutuyorum, dudaklarını ıslatmak ve salyasını silmek için bir mendil alıyorum. Ah, diyor ve gözünü yumuyor. Sakinlik içinde yanında oturuyorum.

Sahilde yine bir şezlong arıyorum, tek başına dolaşan erkeklerin mümkün olduğunca az olduğu bir köşede. Daniel'le birlikteyken genellikle daha pahalı bir bölüme gidiyoruz, ama birbirlerinin yaşını ve statüsünü tahmin etmeye çalışan insanların seksistliği karşısında kendimi yalnızken neredeyse 40 yıllık bedenimle, kullanılmış karnım ve göğüslerimle, cildi artık eskisi kadar gergin değil de fazla sıcak suyla yıkanmış sentetik bir kazak gibi kırışmalara uğramış baldırlarımla pek rahat hissetmiyorum. Daha şık köşelere belli ki cilası daha bozulmamış insanlar gidiyor. bütün gün kendilerini yağlayıp, tam zamanında diğer yana dönmekten başka bir şey yapmayan kadınlar. Değerlendirmeye tabi tutulmak için değil, benim gibi rüzgârı ve güneşi teninde hissetmek için sahilde çıplak yatmayı yeğleyen kırkının üzerinde, bedeni kırkın

üzerinde Amsterdamlı kadınların arasına saklanmayı tercih ediyorum.

Yanında elmalı pasta ve kremayla kahvelerini içmeye başlamış bir grup insanın yakınında bir şezlong buluyorum. İkinci şezlongu biraz uzağa itiyorum ve araya bir sehpa yerleştiriyorum. Bunu yapmayı son unuttuğumda yanımdan gelen ağır soluk alışlarla uyanmış ve hiç tanımadığım bir adamla neredeyse çift kişilik bir yatakta yatar gibi olduğumu görmüştüm.

Fakat bu kez huzursuzluktan kurtulamıyorum, konuşma seslerini uzaklaştıran hafif esinti ve normalde beni bir trans haline sokan dalgaların sesi şimdi içimde bir şeyleri uyandırıyor. Beni bu kadar gerginleştiren nedir, bu hafif huzursuzluk ve özlem karışımı mı? Eşyalarımı toplayıp dönüş trenine binmeyi ve yeni arkadaşımı ziyaret etmeyi kararlaştırıyorum. Daniel'in annesi.

Hâlâ yoğun bakımda. Hava sıcak geliyor. Hafifçe inliyor. Tek gözünde panik görülüyor. Beni gördüğüne sevindiğini düşünüyorum. Kendi kendine bir şeyler mırıldanıyor, tekrar uykuya dalacakmış gibi görünüyor, sonra bir anda açılıyor, inliyor, korkulu. İnce kollarını bana doğru uzatıyor; beyaz cildin üzerinde çiller ve yara yerleriyle dolu yaşlı kollar. Onu tutup konuşuyorum, iyisin, iyisin, onu rahatlatır gibi olan isimleri tekrarlıyorum: Daniel, David, Elias. Aklıma ne gelirse anlatıyorum. İyisin, endişelenmene gerek yok, her şey yolunda. Daniel iyi. Ben onunla ilgileniyorum. Rahatla, rahatla artık, yeterince çektin, şimdi kaygılanmana gerek yok. Yine kendinden geçiyor. Yanakları kızarmış, alnındaki teri siliyorum. Elimi bırakmıyor.

Yatağı düzeltmek ve ateşini ölçmek için hemşire geliyor. Daniel'in annesi homurdanıyor. Hemşire onunla tatlı konuşuyor, dostane, ama sanki bir sağıra hitap eder gibi bağırarak. Bu akşam oğlunuz İsviçre'den dönüyor, ne güzel değil mi? Telefon edip bu akşam buraya dönmüş olacağını söyledi.

Çok korkuyorum. Daniel geri mi dönüyor, ondan gelmesini mi istediler? Aileden olmadığım ortaya çıktıktan sonra bana Daniel'in annesinin durumu hakkında bilgi vermiyorlar. Daniel onlarla ne konuştu.

Otobüsle eve dönüyorum. Muhtemelen ben bugün kumsalday-

ken Daniel sabah bana telefon etmiştir. Gece 22'ye doğru sınırdan telefon ediyor. Öğrendim, diyorum, hemşire anlattı. Yalnız mı yoksa çocuklarla ya da Dorian'la mı geldiğini, veya hepsinin orada mı kaldığını sormaya cesaret edemiyorum. Ama o kendiliğinden anlatıyor. Çocuklar arabada oturuyor, daha önce hiç olmadıkları kadar uslu ve anlayışlı, yol boyunca neredeyse hiç durmamı istemediler ve içlerinden cola dilenen de olmadı. Dorian daha sonra uçakla dönmek üzere kaldı, Avrupa'da bir yerde bir arkadaşını ziyaret edecek.

Eğer senin için uygunsa birkaç saate kadar sende olurum, diyor Daniel. Çocukları annelerine bırakacağım. Sende kalabilir miyim?

Daniel'in annesi ölüm döşeğinde. Onu yoğun bakımda tutmanın artık bir anlamı yok. Daniel döner dönmez onu normal bir odaya alıyorlar. Doktorlar, en ufak nöbetin bile korumaya çalıştıkları zayıf dengeyi bozabileceğini söylüyorlar. Nöbet çabuk geliyor. Normalde sağlıklı bir insanın ölümüne yol açmayacak, serumlardan gelen basit bir enfeksiyon, ama Daniel'in annesinin harap vücudu ateşe dayanamıyor ve artık onun için son aşama başlıyor. Daniel ona bağladıkları cihazları çıkaracaklarını öğrenince, ölecek o halde, diyor ve kimse tersini söylemiyor.

Böylece eşyaları ve çocukları arabaya doldurup doğruca geri döndü.

Bazen annesinin yanında yalnız kalıyor. Bazen ben de birlikte gidiyorum. Daniel'in annesi üç boş, beyaz yatağın arasında yalnız yatıyor. Pencere açık, hava sıcak, perdeler ağır ağır sallanıyor. Kim olduğum hakkında en küçük bir fikri olmasa bile artık içeri girdiğimde beni tanıyor. Daniel'i gördüğünde, belirgin bir Alman aksanıyla tek bir kelime söyleyebildi. Daniel. Şimdi ancak zaman zaman bir şeyler mırıldanıyor ve günden güne içine dönüyor. Onun nasıl günden güne değiştiğini saygıyla izliyorum. Ölmek zorlu bir iş. Hırlıyor ve inliyor. Bazen korkuyor, sonra Daniel ya da ben yanında olup ona dokunduğumuzda kendini yine iyi hissediyor. Ama günden güne tepkileri azalıyor, yanında birisi olmasının onun için bir önem taşıyıp taşımadığının bile anlaşılmadığı

derecede giderek daha fazla kendi içine çekilmiş gibi görünüyor. Görüyor musun, yeniden ne kadar gençleşti, diyor Daniel. Bu doğru. Son günlerde ödemler kayboldu, şişlikler indi, yüzünün derisi bir bebeğinki gibi gergin ve pürüzsüz, yanakları pembe ve yumuşak parlıyor. Sanki her geçen gün küçülüp gençleşiyor gibi, diyor Daniel.

Son günlerde Daniel yas tutuyor. Bu kolay taşınan bir acı, iniş çıkışlar ve eziyet yok. Vedalaşma çoktandır başladı, artık açıklanacak bir şey yok, eski öfkeler, elden kaçan fırsatlardan duyulan acı ve söze dökülmeyen suçlamalar yok. Durum sakin. Ama ah, birkaç yıl daha yaşayamayacak olması yine de acı veriyor. Onu birkaç yıl daha tutabilmeyi çok isterdim, diyor Daniel. Yaşamı boyunca sevinçleri o kadar az oldu ki. Ve şimdi ona gösterilen bütün bu ihtimam, mal olacağı onca paranın acıklı yanı ne biliyor musun, bu paraya daha gençken sahip olsaydı o kadar ağır çalışmak zorunda olmayacak, daha az sıkıntı çekecek ve belki bu kadar yıpranmış olmayacaktı.

Ziyaretlerin arasında yüzmeye ya da sahilde yemek yemeye gidiyoruz. Ya da bir yiyecek sepeti ve bir şişe şarap alıyorum, hastanenin çok uzağında olmayan güllerin açtığı ve baştan çıkarıcı bir koku yaydığı su kıyısında herhangi bir yere gidiyoruz.

Salı öğleden sonra. Ziyaret saatinde yine hastaneye gidiyoruz. Hâlâ aynı sıcak yaz havası hâkim. Artık Daniel onunla konuşurken tek gözünü açmıyor, kollarını ve yanaklarını okşadığında artık kıpırdamıyor. Sadece her yeni soluk için verdiği mücadeleyi izliyoruz. Tekrar ayrılıyoruz. Koridorda geri dönüyorum ve Daniel'i kapının ağzında durmuş annesine bakarken görüyorum, beyaz bir çarşafın altında küçük bir şekil, küçücük bir yaşam kıvılcımı sadece. Beyaz bir mekânın içinde, öylece duruşunu seyrediyorum. Bu sadece bir an ve buna rağmen sonsuzluk kadar uzun geliyor. Üzerindeki mavi çizgili tişört, açık mavi, koyu mavi ve beyaz, orada durup hareketsiz annesini seyredişi, kendisini dünyaya getiren bedenle vedalaşması ağ tabakamda keskin hatlarla çiziliyor.

Ertesi gün Daniel tek başına tekrar hastaneye gittiğinde doktor başsağlığı diliyor. Daniel beni arıyor. Ölmüş, diyor, bu sabah erken.

Güneş deli gibi parlıyor. Etrafımızda su şıpırtıları, çocuk sesleri, onları çağıran anne babalar. İnsanlar bir şeyler yiyor, ya da öpüşüp koklaşıyor. Yaşamın bu hareketliliği içinde birisi sessizce çekip gitti, fazla bir telaş olmadan.

Şimdi bir yetimsin, diyorum Daniel'e.

Evet, diyor, gözlerinin nemlendiğini görüyorum, ben şimdi bir yetimim.

XIV

Volterra'dan ayrılışımıza üzülüyorum. Burada daha uzun kalabilirdim. Ama David'i annesine teslim edeceğimiz ve Bayan B. takma adıyla çağrılan kız arkadaşıyla birlikte Trasimento gölü kıyısında bir yerlerde kamp yapan Elias'la buluşacağımız tarih yaklaşıyor. Ve Bayan B.'nin babasının gölün üst tarafındaki köylerden birinde, Preggio'da vereceği konserleri izlemek istiyoruz.

Bulduğumuz ilk kamp alanını tanıyorum, buraya yıllar önce bir kez Martha ile birlikte gelmiştik. Kamp dolu, kirli ve sıcak. Sivrisinek sürüleri. Bir zamanlar o kadar berrak ve temiz olan gölün kıyısında bir tabela: Suya girmek sakıncalıdır. Çok davetkâr bir görünüm değil. David iç çekiyor.

Hiçbir yerde çadırını kurabileceği küçük bir gölge bile bulmak

mümkün değil ve David kendisini yine güneş şemsiyesinin altındaki küçük bir dairenin içinde hapsolmuş görüyor. Diğer iki çadırın arasına sıkışıp kalmış bir yer buluyoruz çadır kurmak için, bizim çadırın ipleri komşu çadırın ipleriyle kesişiyor. Ne olacağını biliyorum. Sabah kahvaltıda komşumuzun sabah ereksiyonunu mayosunun içinde saklamaya çalışmasını görmek zorunda kalacağız, tokat yiyen çocukların haykırışını dinleyeceğiz.

Daniel'le yüzmeye gidiyoruz. Göle değil, birkaç yıl önce Martha ile buraya geldiğimde henüz olmayan yüzme havuzuna. Daniel'e o zaman çadırımızı kurmuş olduğumuz yeri gösteriyorum. Eski sevgililerimizle gitmiş olduğumuz yerlerden kaçınmayı deneyebilirdik elbette, ama, ah, gördük ki, bizim yaşımızda ve geride bıraktığımız onca ilişkiden sonra insanın sevgilisini götürebileceği yeni yerler o kadar da bol değil. Ve aynı benim ona Venedik gezisini armağan edişim gibi, beraber olduğu pek çok kadından biriyle gitmiş olduğu bütün o güzel yerleri de göstermeyi yeğleyen Daniel kadar utançsızım ben de. Daniel yeni bir sevgiliyle, şimdi ikimize ait olan bu yerlere, Volterra, Amboise, hatta kendi memleketimiz Bergen'e gidecek olsa kıskançlıktan çatlayacağımı gayet iyi bildiğim halde.

Yüzme havuzunun suyu klor kokuyor ve sıcak. Yetişkinler yüksek çam ağaçlarının altındaki masalara çekilmişler. Uzun boylu iki oğlan genç bir kızı rahatsız ediyor. Kızı suya batırıp bonesini çıkarıyor ve bir başka oğlana atıyorlar. Kızın, bonesini oğlanlardan kurtarmak için üçüncü kez boşu boşuna uğraştıktan sonra bir kere daha suya batırılınca öfkeden nasıl kızardığını görüyorum. Bunu seyretmek rahatsız ediyor, ama sonrası daha da kötü. Başaramayacağını görüp de pes edince, kendini zayıf gösterip kıkırdamaya başlayınca olanlar daha da kötü. Bonesini ancak bir kadın gibi davranıp teslim olduğu an geri alıyor. Böyle anlarda, diğer insanların gördüğü masum çocuk oyununu değil de benim gördüğüm gibi, rolünü oynaması için insana yapılan baskıyı, tekmeleyen ve tekmelenen insanları görmek gibi ender bir özelliği olan Daniel, burası pek de hoş değil ne dersin, diyor.

Duşta vücutlarımızdaki kloru yıkayıp, aynı sosyalizasyon sürecinin son ürünlerinin kafaları hafiften hoşlaşmaya başlamış durumda oturdukları bahçe kafeteryasında yetişkinlerin yanına oturuyoruz. Tacizler burada da devam ediyor, ama bu kez sözel olarak. Şaka süsü altında gizli düşmanlık: "Erkeklere ihtiyacı olmayan bir kadın olarak biranı kendin de alabilirsin," diyor bir adam. Cevap: "Ben sadece bara bakan kadına göz koyduğunu düşünmüştüm. Yoksa seni görmek istemiyor mu? Eh artık yavaş yavaş göbekleniyorsun, öyle değil mi, hem kafanda da yeterince saç olduğu söylenemez. Benim yanında olmama şükret." Gülüşüyorlar, ama kulağa pek neşeli gelmiyor. Bara açılan kapıya düşen ışıkta bir erkek bedeni beliriyor, daha onun elinde iki kadeh beyaz şarapla gelen Daniel olduğunu anlamadan karnımda yine istek alevleri tutuşuyor.

Benim için en çekici insan sensin, diyorum Daniel'e.

Çok yerinde, diyor Daniel. Ben de senden çok hoşlanıyorum çünkü.

Kirli kumların üzerindeki havlularımızda oturup göle bakıyoruz. Su daha bu kadar kirli değilken burada Martha ile oturuyordum. O sıralar ilişkimizdeki ilk ince çatlakların görünmeye başladığını çok iyi hatırlıyorum, ama bunlarla yalnız başa çıkmaya çalıştığımı da hatırlıyorum. Daniel'le, birbirimizi tanıdığımız birkaç yıl içinde Martha ile beraber olduğumuz onca yıl ettiğimizden daha fazla kavga ettik. Fakat sonuna kadar götürdüğümüz her çatışkı, ortak tarihimizin temellerini zedelemekten ziyade sağlamlaştırıyor sanki.

Martha ile ilişkinizin daha fazla yürümeyeceğini ne zaman anladın? Burada mıydı? O halde niye daha o kadar uzun zaman sürdürdünüz? Düşünüyorum. Niçin? Tekrar en baştan başlama korkusu mu? Yürümediğini itiraf etmek çok üzücü. Hele yaşamış olduğum onca ilişkiden sonra. İnsanlar benim için, cinsel devrim yıllarındaki onca deneyimimden sonra zaten çok esnek davrandığımı düşünseler de, kendimi hemen bırakıp gitmeyecek kadar yaşlı hissediyorum. Belki de hâlâ zamanla bir şeylerin olacağını umuyordum.

Sanırım, artık bir daha düzelemeyeceğini gerçek anlamda ilk kez Portekiz'de anladım. Martha'nın sırt ağrıları çektiği o olaylı tatilde.

Portekiz. Yola devam ediyoruz, Martha ile ikimiz, sahilde bir köye giriyoruz. Çadırımızı kıyıdan çok uzak olmayan bir yere kuruyoruz. Yolculuğun başındakinden daha sakinim. Daniel'i düşündüğümde bedenimden geçen harlı ateş neyse ki kısık bir ateşe dönüştü. Her şeyi sakinleşmeye bırakmak belki de o kadar mantıksız değil, diye düşünüyorum, yoksa yine ters gidecek.

Zamanın çoğunu Martha ile kumsalda yatarak geçiriyoruz. Turist az, sular yükselince ve güneş indiğinde güneşin bir bölümünü de kayaların gölgesi kaplayınca daha da küçülen kumsaldakilerin çoğu Portekizliler. Birbirimize biraz daha yaklaşıyoruz, çocuklar koşarken havlumun üzerine basıyorlar, yanımda yatan iri yarı kadının ayakları neredeyse kitabımın üzerine çıkacak.

Bir trans hali içindeyim, günler birbirine geçerek akıp gidiyor. Kayaların üzerindeki restorandan bir iple aşağı sarkıttıkları kenarında çıngırak asılı küçük sepete daha öğle saatinde birkaç Escudo koyup karşılığında bir şişe soğuk beyaz şarap alıyorum. Martha da benimle birlikte içiyor, ama ben daha fazla içiyorum. Gördüğümüz şeylerin, ne yapacağımız ve ne yiyeceğimizin dışında birbirimizle pek az konuşuyoruz, fakat bu olağandışı bir durum değil, daha önce de sık sık olan bir şey. Yolculuğumuzun başında Paul, Daniel ve ilişkimiz hakkında yaptığımız konuşmalara da bir daha dönmüyoruz. Ne Martha, ne de ben. Zaten konuşacak ne var ki, nasıl devam edeceğini daha kendimiz de bilmiyoruz. Yanımda yatan Martha'ya yıllardan beri tanıdığım profiline bakıyorum, saçlarının nasıl yavaş yavaş ağardığını ben de izledim. İçinde olup bitenleri gerçekten biliyor muyum? Ne kadar zamandır böyle yan yana ama birbirimize neredeyse teğet yaşıyoruz? Birbirimize dokunmamamız, her birimizin diğerini kendi düşüncelerine bırakması, düşüncelerimizi çok az paylaşmamız Martha'nın rahatına düşkünlüğünden mi, yoksa benimkinden mi? Bu benim için uygundu, yıllarca benden çok az şey talep eden bir ilişki. Rahatlık veren alışkanlıklar, yolculuklarda rahat bir arkadaşlık. Birbirimiz için yemek pişirmekten hoşlanıyoruz. Birlikte yolculuk etmekten hoş-

lanıyoruz. Peki ya ötesi? Belirsiz bir düş kırıklığı duygusuna aşinayım, bunu sık sık yaşadım. Ama her defasında kendime, uzun yıllar süren bir ilişkide ilk tutkular bitince geriye kalan bu, diyorum. Memnun ol, kızım. Yoksa yine o bildiğin, şiddetli olmakla birlikte sonuçsuz olan ve çok çabuk biten acılı ve yıkıcı ilişkileri mi istiyorsun? Hem gittikçe gençleşmiyorsun.

Yukarıda kayaların üzerindeki restoranda tabaklarımızda midye ve iyice dövülmüş bıldırcınlar, Martha ile bir düşüncemi daha paylaşıyorum. Kendimi kısırlaştırtmak istiyorum. Daha iki haftalık heteroseksüellikten sonra böyle ciddi kararlar almakla çok ileri gittiğimi düşünüp düşünmediğini anlamak için Martha'ya bakıyorum, ama çok sakin ve mantıklı davranıyor. Kendi bedeninin sorumluluğunu kendin üstlenmen elbette daha iyi, diyor. Hem bu konuda ortalıkta dönen baştan savma tavırları da eskiden beri iyi biliyor. Birbirimize bu iş için uygun jinekologlar hakkındaki bilgilerimizi aktarıyoruz. Martha'nınki iyi, bir kadın. Daha Paul'le evliyken Martha'yı o kısırlaştırmış. El ele tutuşup ona gidelim mi, diye öneriyorum. Bir keresinde doktorum, hangi korunma yöntemini kulladığımı sorduğunda, kız arkadaşım kendisini kısırlaştırdı, diye cevap verişimi hatırlayıp gülüyoruz. Bastırılmış kıskançlık ya da huzursuzluk izleri var mı diye ona bakıyorum. Kendimi onun için değil, Daniel yüzünden kısırlaştırtmak istediğim belli çünkü. Ama bir şey göremiyorum, hiçbir şey. Hiç aldırmıyor mu? Yoksa gerçekten olayları aştı mı? Kayalıklar boyunca sahilde kısa bir yürüyüş yaparken elini tutuyorum. Hava çabuk kararıyor ve hemen soğuyor. Martha üşüyor. Sırtına dikkat etmelisin, diyorum. Bizden sonra restoran ışıklarını yakıyor, bir dizi sarı dörtgen. Bu, denizi daha da ürkütücü gösteriyor. Sonra çadırda bir kez daha sevişiyoruz, dostça, bildik bir duyguyla ve komşular yüzünden sessizce.

Ertesi gün hava güneşte yatamayacak kadar soğuk. Bikinilerin üzerine birer kazak giyip yaklaşan su yükselme çizgisi boyunca yürüyoruz. Öne doğru çıkmış bir kayayla karşılaştığımızda yükselen suların yolumuzu kesmemesi için koşmak zorunda kalıyo-

ruz. Martha yetişemiyor ve ıslanıyor. Kuru bir şeyler giymen için geri dönsek daha iyi değil mi, diyorum. Omuzlarını silkiyor. Kendisine annelik edilmesinden hoşlanmıyor. Ama sonra bir yerde oturup yemek yediğimizde sırt ağrısının yeniden başladığından yakınıyor. Ona daha sıcak tutan kendi kazağımı veriyorum.

Gece Martha'nın inlemesiyle uyanıyorum. Çok daha kötü oldu, diye fısıldıyor. Elini sırtıma bastırabilir misin, kendimi sanki iki parçaya bölünecekmişim gibi hissediyorum. Bastır, diyor, evet orası. Tanrım ne yapacağız, diyorum kendi kendime. Yarın bir doktor arayacağım, diyorum. Uyumak pek mümkün değil. Her zamankinden daha erken çadırdan dışarı emekliyorum. Denizin sisi henüz dağılmamış. Biraz İngilizce bilen kamp müdürünü arıyorum. Burada doktor yok, diyor. Arabayla ya da otobüsle kente, Marinha Grande'ye gitmelisiniz. Bu sırt ağrısıyla araba kullanamaz, diyorum. Doktor buraya gelemez mi? Doktor kamp yerine gelmez, diyor. Ya birisi ölürse? Omuzlarını silkiyor. Bir kez daha, Marinha Grande'ye gitmeniz gerekir, diyor. Ya da bugün öğleden sonraya kadar bekleyin, belki doktor köye gelir. Eczaneye sorarsınız. Çadıra dönüp Martha'ya köye gideceğimi söylüyorum.

Martha sürünerek sandalyeye kadar gelmiş, şimdi solgun bir yüzle orada oturuyor. Eczanede derdimi anlatana kadar epey zorlanıyorum. Hayır, hasta olan ben değilim, arkadaşım. İngilizce bilen birini buluyorlar. Doktor bugün öğleden sonra geliyor, diyor ve bana sokağın öbür tarafındaki bir kapıyı gösteriyor.

Zaman yaklaşınca Martha ile birlikte küçük adımlarla seke seke köye yürüyoruz. Dişlerini sıkarak merdiveni çıkıyor. Sert iskemlelerde Martha'ya acıyarak bakan başkaları da oturuyor. Martha oturuyor. Daha uzun sürmemesi lazım, diyor, yoksa uzanmam gerekecek. Etrafa bakıyorum. Bir bank, yatacak bir yer yok, sadece tahta sandalyeler ve bir masa. Yarın saat sonra doktor hâlâ ortada yok, bir saat sonra yine yok. Kimsenin buna şaşar gibi bir hali yok. Bazıları gidiyor, yerine yenileri geliyor.

Martha daha da solgunlaşıp gözlerini kapattı. Bir buçuk saat sonra gidip sorduğumda doktorun artık gelmeyeceği anlaşılıyor.

Belki yarın, diyor bir hastabakıcı. Bölük pörçük İngilizce anlayan birine, yarına kadar bekleyemeyiz, diyorum, durumunun ne kadar kötü olduğuna bir bakın. Şimdi çevremizi saran insanlar artıyor. Martha sandalyesine sarılıyor. Birisi ortaya bir fikir atıyor. Eczaneden ambulansa telefon etmeliyiz. Aynı anda konuşan insanların hayhuyu içinde bir ambulans çağrılıyor. Martha'nın yanında oturuyorum. Kırk beş dakika süreceğini söylüyorlar.

Martha inliyor.

Ambulans geldiğinde Martha'yı bir sedyeye yerleştiriyorlar. Sedye çok kısa, ayakları dışarı çıkıyor, onu yukarı doğru çekiştiriyorlar. Kaymasın diye bağlanacak emniyet kemerleri yok. Yola çıktığımızda, sanki Martha'nın hemen ölüp gideceğinden korkuyorlarmış gibi virajlara büyük bir hızla giriyorlar. Martha aşağı yuvarlanmamak için tutunmak zorunda kalıyor. Onu hastaneye taşıdıklarında ilk soru hamile mi olduğu. Hayır, diyorum. Görmüyor musunuz. Blucinli genç bir doktor Martha'nın üzerine eğilip sırtını yokluyor. Söylediklerinden zorlukla bir şeyler anlıyoruz. Ciddi bir durum yok. Dinlenecek. İğne veriyor. Bir tanesini kendisi yapıyor ve elime bir reçete tutuşturuyor. Neyse ki arabayı dönüşte biraz daha yavaş kullanıyorlar.

Martha'yı tekrar çadıra bıraktıktan sonra eczaneye gidip reçeteyi veriyorum. Bana ampul dolu bir kutu veriyorlar. İğneleri kim yapacak? Sabahları eczaneye gelmesi gerektiğini söylüyorlar. Yapamayacağını anlatıyorum. Düşünüyorlar. Joaquim'e gitmelisiniz, Joaquim, diye daha yüksek sesle tekrarlıyorlar, sanki bağırdıkları zaman daha iyi anlayacakmışım gibi, Joaquim da Silva. Maliyede bulabilirsiniz. Köyü gösteriyorlar. Aramaya koyuluyorum. Herhangi bir tabelası olmayan resmi görünüşlü bir binaya giriyorum ve oturmuş kürdanla dişlerini karıştıran üniformalı şişman bir adam görüyorum. Evet, evet, Joaquim, diyor ve eliyle kendisini takip etmemi işaret ediyor. İçavluda onu gözden kaybedip, doğru anlayıp anlamadığımı düşünüyorum. Üzerine bir gömlek geçirmekte olan belden yukarısı çıplak bir başka adam ortaya çıkıyor. Genç değil, altmış ya da yetmiş olabilir, yüzü Güney Amerikalı bir yerliye benziyor. Hiçbir şey söylemiyor, sadece el sallıyor. Bir elinde bir şişe şarapla yola koyuluyor. Dar yollardan geçerken arkasından

gidiyor muyum diye dönüp bakmıyor. Bir evin içinde kayboluyor, onu tereddütle takip ederek bir mutfağa giriyorum. Kırk yaşlarında bir kadın ortaya çıkıyor. İngilizce konuşuyor. Joaquim onu gösteriyor. Kuşku içinde ne istediğimi anlatıyorum. Kadına reçeteyle ampulleri gösteriyorum ve Joaquim'e günde bir kez kamp yerine gelip Martha'ya iğne yapıp yapamayacağını sormasını rica ediyorum. Joaquim başını sallıyor. Anladığını göstermek için katlanmış bir örtünün içinden bakır bir kutu çıkarıyor, içinde Birinci Dünya Savaşı'ndan kalma gibi görünen bir şırınga var. Titreyen elleriyle pamuk tomarını ve alkol dolu küçük bir şişeyi gösteriyor.

Joaquim her gün ağır ağır kamp alanına çıkıyor ve Martha'nın kalçasını açmış yattığı çadıra emekleyerek girebilmek için yaşlı dizlerinin üzerine çöküyor. Martha'yı çişini yapsın diye, bir kamping tenceresi üzerine tutmaya çalışırken denk getiremeyip kenara işemesi üzerine ortalık birden keskin bir şekilde B vitamini kokuyor. Martha geceleri inliyor. Artık sırtının üzerinde yatamıyor, ama yardım olmaksızın bir yandan bir yana da dönemiyor. Kollarını boynuma dolayarak doğrulabilmesi için karşısında bacaklarımı iki yana açıp ona doğru eğiliyorum. Aman sırtına dikkat et, diyor, yoksa yakında ikimiz birden burada yatıyor oluruz.

İlk günlerde durumun gülünç yanlarını görmeyi başarıyoruz. Köyden Martha için bir dolu lezzetli şey satın alıyorum, olgun bir kavun, kızarmış tavuk ve en güzel hediye olan mavi bir plastik çocuk lazımlığıyla geri dönüyorum. Hemen denemeye karar veriyoruz. İyimserliğimizi henüz koruyoruz, doktor ciddi bir durum olmadığını, hızla düzeleceğini söylememiş miydi? Günde iki kez bir tas sıcak su alıp sabun ve bezle Martha'nın benim için o kadar tanıdık olan bedeninin daha önce de dokunmuş olduğum bütün aşina yerlerini yıkıyorum, ama eskisinden farklı olarak tutkuyla değil, kaygıyla dokunuyorum şimdi. Uzun zamandır bastırdığım bir düşünce yüzeye çıkıyor. Bitti. Bedeninin bana bu kadar yakın olduğu enderdi, belki de onu daha önce hiç bu kadar sevecen, fedakâr yaşamamıştım. Ama buna rağmen, bitti. Bu yolculuk işin sonu. Gerçek kopuş bir yıl sonra, Martha'nın yıllardır bastırdığı

suçlamalar nihayet ortaya çıkıp da beni, sadakatsiz davrandığımın dışında akla gelebilecek her şeyle suçladığında gerçekleşse de.

O zaman bir günün içinde her şey aniden bitti.

Hayır, bir daha hiç birlikte tatile çıkmayacağız, ne bu yaz, ne Portekiz'den sonraki yaz ne de bir başka yaz. Üzüntü duymuyorum, ama ah, kendimle pek gururlanmıyorum da. Martha düş görüyor. Rüyalarını pek hatırlamaz, ama bu kez hatırlıyor: Paul'ü ve beni kendisinin anlamadığı bir dilde derin bir konuşmaya dalmış görüyor. Daniel değil miydi, diye soruyorum. Hayır, Paul, diyor, çok iyi biliyorum. Ben de düş görüyorum, eski telefon düşleri başlıyor. Daniel'e telefon etmeye çalışıyorum, ama daha numarayı çevirirken rakamlar değişiyor. Ahizeler elimde parçalanıyor, yeni bir telefon arıyorum, ama o da parçalanıyor ve tehditkâr düdük sesleri ve cızırtılar çıkarıyor. Bütün bu süre boyunca hep acele etmem gerektiği duygusu içindeyim, Daniel'e ulaşamazsam çok geç olacak.

Geceleri Martha'nın yanında uyumaya çalışıyorum. Ona hissettirdiğimden daha huzursuzum. Ya gerçekten durumu kötüyse? Yarın uyandığında felçleşmiş mi olacak, acaba tekrar yürüyebilecek mi? Elimi bana gösterdiği noktaya, sırtının ikiye bölünür gibi olduğunu hissettiği noktaya koyuyorum. Ama daha fazla dayanamıyorum, ben de uykuya dalıyorum. Martha'nın bedeni tuhaf kokuyor, tek elimi sırtına bastırışım ve onu yıkayışım dışında her temas rahatsızlık veriyor. Birbirimizle konuşurken sesi sanki çok uzaklardan geliyormuş gibi acısının içine kapanmış oluyor. Martha hemen hemen hiç ağlamaz, ama birkaç kez yastığında gözyaşları gördüm.

Üç, dört gün sonra da Martha'nın durumu iyileşmedi. İğnelerin faydası yok. Joaquim başını sallıyor. Bir kez daha Paul'ü aramayı denesek mi? Martha çektiği ağrı ve uykusuz gecelerden bitkin. Onca kendimi didikleyişimden sonra bende de pek hal yok. Son günlerde iki saatten fazla uyuyabildiğim gece olmadı. Birlikte çözüm bulamadığımız bir duruma Martha'nın eski kocasını karıştırmak ikimizin de hoşuna gitmiyor. Çok daha önce, Martha daha

hareket edebilecek durumdayken buradan ayrılmalıydık, diyoruz şimdi. Ama sonuçta bu kadar kötü olacağını nereden bilecektik.

Hiç olmazsa ehliyet sınavını vermiş olsaydım, Martha arka koltukta yatar ben de arabayı kullanırdım.

Aklımıza başka bir seçenek gelmiyor. Martha'nın doğru dürüst bir yatakta, yakınında bir doktorla tekrar sağlığına kavuşabilmesi için bizi buradan almasını rica etmek üzere günlerce Martha'nın Esoril'de bir yerlerde olması gereken bir arkadaşını telefonla bulmaya çalışıyorum. Fakat kampingin telefonundan Martha'nın bir kâğıda yazıp bana verdiği numarayla bağlantı kurmaya başardığım her seferinde gittikçe daha fazla umutsuzluk belirtisi gösteren bir ses telefona çıkarak Sabine'nin orada olmadığını söylüyor. Sabine'nin daha gelecek mi, gelip gitmiş mi olduğunu, ya da onu tanıyıp tanımadıklarını anlayamıyorum. Paul'ü ve otomobil kulübünün yurtdışı servisini aramaya karar veriyoruz. Fakat o gün kampingdeki telefon çalışmıyor. Arızanın saatlerce sürmesine Portekizliler alışkın. Ama ben değilim. Kamping müdürü santrali bulabilmek için sonuçsuz bir şekilde telefonda uğraşırken ben öfkeden patlayacak gibi oluyorum. Köye, postaneye gidiyorum. Fakat orada da bağlantı kurmak mümkün olmuyor.

Çadıra döndükten sonra Martha ile oturup düşünüyoruz. O halde Paul'e bir telgraf, ama bu arada postane de kapandı. Ertesi gün postaneye gittiğimde greve çıktıklarını ve telgraf kabul edilmediğini öğreniyorum.

Portekizce olduğunu umduğum bir dilde, hasta, hasta, diye bağırıyorum. Ama gişedeki adam bana alayla bakıyor. Ben hiç de hasta görünmüyorum. Ortalıkta bağıran başka insanlar da var. Bugün öğleden sonra telefon, diyor. Ama öğleden sonra gidip Lahey'deki telefon numarasını adama uzattığımda uzun süre rehbere baktıktan sonra numarayı bana geri veriyor. Numara doğru değil, diyor, artık öfkeden neredeyse çıldırmak üzereyim. Daha dün telefon ettim, lanet olsun, siz numarayı bir çevirin. Aklıma rehberde Lahey yerine eski karşılığı s-Gravenhage'nin bulunabileceği gibi harika bir fikir gelene kadar adam kafasını sallayıp duruyor. Sonra deliymişim gibi bana bakıyor, yabancı ne olacak, ve gururlu ve temkinli bir tavırla numarayı çeviriyor. Hollandaca ko-

nuşan ince, kesik bir ses, turistlere yardım servisi. Neredeyse ağlayacağım. Ama ona durumu anlatmayı başarıyorum. Martha'nın sigortasının numarasını, ve ulaşmayı başaramadığım Paul'ün numarasını veriyorum. Doktordan bir belge almanız gerekiyor, yoksa Martha'yı nakledemezsiniz, diyorlar. Kampingin telefonunu biliyorlar, yarın beni arayacaklar. Bu arada ben doktordan onay belgesi almaya çalışacağım, onlar da Paul'ü arayacaklar.

Ateşli görünen, hatta zaman zaman hayal görür gibi olan Martha'ya, her şey yoluna girecek, diyorum. Ona biraz meyve soyup küçük küçük kesiyorum. Hemen hemen bütün bedeni acıyor, boynu, kalbi. Tekrar bir ambulans bulmaya çalışayım mı? Kafasını sallıyor, hayır, bir daha öyle bir dehşet yolculuğu istemiyor. Neyi olduğunu bilmiyoruz. Fazla hareket etmesi belki de tehlikelidir. Fakat ertesi gün otomobil kulübünden telefon geliyor, bu arada Paul de durumu öğrenmiş olmalı. Martha uyuyor. Dışarıda çadırın önünde oturuyorum ve kendime bir Vino Verde dolduruyorum, bir bardak ve bir bardak daha. Bugün sadece her şeyin yolunda gidip gitmeyeceğini beklemekten başka yapabileceğim bir şey yok nasılsa. Gözyaşları yanaklarımdan yuvarlanıyor. Acı çeken ben değil Martha olduğu için ve onu huzursuz etmek istemediğim için bastırdığım gözyaşları. Ona sakinleşmesini, her şeyin tekrar düzeleceğini söyledim. Eğer başka hiçbir şey olmazsa Paul ya da acil servis bizi buradan alır, bizi burada bırakacak değiller, öyle bile olsa ben kendim gider Marinha Grande'den doktor getiririm. Canlı ve neşeli olmaya çalışıyorum, ama uykusuz geçen geceler son iyimserliğimi de alıp götürüyor. Hayaller görüyorum –Martha ölüyor ve kimse parmağını kıpırdatmıyor. Burası herkesin acıma duyduğu, ama kimsenin yardım etmediği, telefonların çalışmadığı, postanenin her an kapanabildiği, taksi bulunmayan, doktorların gelmediği yoksul bir ülke. Artık kampın müdürü de daha benim geldiğimi görür görmez ortalıktan kaybolmaya bakıyor. Ben daima bir şeyler isteyen, telefonu gösteren, elinde her seferinde yeni bir kâğıt ve yeni bir numarayla gelen ayaklı bir felaketim. Ara sıra gi-

rişte oturan ve biraz İngilizce konuşan kadın ne zaman ayrılacağımızı soruyor. Eğer hemen yardım gelmezse kışa, diyorum.

Ertesi gün Marinha Grande'deki hastaneyle telefonla bağlantı kurmaya çalışıyorum. Ama bunun bir anlamı yok. Reçetenin üzerinde doktorun adı yazılı değil. Beni durmadan, hiç işime yaramayan jinekoloji bölümüne bağlıyorlar. Sonunda telefona nihayet ne anlattığımı anlayan bir kadın çıktı ve Martha'ya bakmış olan doktorun ancak pazartesi günü tekrar orada olacağını söyledi. Günlerden perşembe. Pes ediyorum ve hastaneye kendim gitmeye karar veriyorum. Otobüsle Marinha Grande'ye gidiyorum. Hastanede yine hamile mi olduğumu soruyorlar, sonunda, arkadaşımın hasta olduğunu ve araba kullanamayacağına dair bir rapora ihtiyacı olduğunu anlatmayı başarıyorum. Bana üzerinde bir yığın damga ve Portekizce yazılar bulunan bir kâğıt veriyorlar. Saatime bakıyorum. Eğer otobüs zamanında gelirse Martha bir sonraki tuvalet ihtiyacına kadar dayanabilir. Öğle güneşi altında bir mezarlığa giriyorum. Siyahlar içindeki yaşlı kadınlar mezarlardaki çiçekleri düzeltiyor, büyük güğümlerle su taşıyorlar. Bir şeyler yiyip içtiğim café'de televizyon açık. Prens Charles ve Diana'nın düğünü. Bir anda her şey çok komik görünüyor. Maceramızı haftalarca anlattığımızı şimdiden görür gibi oluyorum, antika şıringasıyla Joaquim, benim postanedeki çığlıklarım, Martha'nın lazımlığın üzerine çıkma çabaları.

Sonuçta günlerden beri çadırdan, kamping bürosundan ve postane gişesinden başka bir şey görmedim, kendi ıstırabının içine hapsolmuş Martha'dan başka kendi dilimi konuşan biriyle konuşmuyorum. Martha'nın durumu daha da kötü, haftalardan beri çadırdan çıkmadı, sadece beni ve Joaquim'i görüyor ve güneş olup olmadığını sadece çadırın tepesindeki turuncu ışıktan anlayabiliyor. Fakat ertesi gün acil yardım servisinden telefon ediyorlar, rapor hazır, belki pazar günü bizi alacaklar.

Daniel, onu neredeyse unutmuştum. Geri döndüğümde Daniel'i tekrar görebileceğim.

XV

David bu kamptan gitmek istiyor. Güneş fazla, insanlar fazla, çocuk fazla, haşarat fazla. Bir de Daniel'le beni de bitiren kavurucu sıcak. Daniel'in saçlarından, alnından göğsüne doğru ter dereciklerı akıyor. Daniel'le ben arabayla gölün daha sakin olacağını düşündüğümüz diğer yanına gidiyoruz. David'i cola kutuları ve cips torbalarıyla güneş şemsiyesinin altında bırakıyoruz. Haritada Preggio yolunu arıyorum. Öğle zamanı. Bir parça aklı başında olan herkes serin bir yere çekilmiş. Yolda kıpırdayan hiçbir şey yok, sadece tek bir kertenkele. Ağustosböcekleri dışında ortalık sessiz. Dağlara tırmanıyoruz, virajları birbiri ardına geride bırakıyoruz, yanmış, çıplak geniş topraklar uzanıyor. Yanlış bir yola sapmış olmalıyız, bir yere varacakmışız gibi görünmüyor.

Tekrar yeni bir yola saptığımızda Daniel, başımıza bir şey gelme ihtimali yok, diyor, ne yol gösteren bir tabela, ne yol sorabileceğimiz biri var. Depo dolu. Biz de doluyuz, yiyip içtik. Yanımızda bir kitap da var.

Hem de kendimizi kısırlaştırmış bulunuyoruz, diyor Daniel. Fakat sonunda uzakta koyu yeşiller arasında evlerin üzerine yapıştırılmış gibi göründüğü dik bir kayalık görüyoruz. Bu Preggio olmalı. Tepeye doğru son keskin viraj, araba son gücüyle bunu da atlatıyor. Uykuya dalmış bir köy meydanı, ertafı yüksek ağaçlarla çevrili, boş sandalyelerden birinin altında yatan hırıltılı bir köpek. Bir kedi ürkek ürkek, evlere sürünerek gidiyor. Daniel motoru kapatıp da sessizlik üzerimize yayıldığında bir filmin fon müziği gibi bir piyanonun hafif tınılarını duyuyoruz. Schumann. Ses kiliseden geliyor olmalı. Daniel ağır yeşil kapıya dayanıyor ve kapı açıldığında sendeleyerek içeri giriyor.

Mermer ve taş. Yan sahında bir zangoç oturuyor, masaya yaslanmış başını kollarına dayamış uyuyor. Kilisenin büyük mekânında Bayan B.'nin babası bir kuyruklu piyanonun başında çalıyor. Görünüşü bir piyanistte olması gerektiği gibi, dağınık saçlar, ellerimizi sıkan elleri bir zanaatkârın elleri, gözlerinde hüzün. Bizi köy meydanındaki küçük bir kahveye götürüyor, limonlu gazoz ve minik fincanlarda espresso içiyoruz, sonra özür diliyor, bu akşamki konser için daha çalışması gerekiyor.

Daniel'in eski karısı, David'le Elias'ın annesi Esther, erkek arkadaşıyla birlikte yukarıda köyde kalıyor. Bu akşam onlar da gelecek ve biz de artık Elias'la Bayan B.'nin kaldıkları kampingin yerini öğrendik, konser için onları alacağız.

Gölün bu kıyısı daha sakin ve temiz. Yabancılar az, hemen hemen sadece İtalyanlar var. Gündüzleri dondurma ve espresso da satan tek bir küçük lokanta var. Oyun otomatları ve bir yığın ekran oyunu var, bunların David'in bize bağımlı olduğu son günlerde talihini biraz olsun renklendirebileceğini düşünüyoruz. Kumsala oturup bir yerlerde Elias'ı görebilir miyiz diye etrafımıza bakınırken onun tam o sırada dalgalardan sıyrılıp ağır ağır geniş, durgun suda süzüldüğünü görüyoruz. Genç tanrılar. Elias, uzun boylu, on dokuz yaşında. Bayan B. ufak tefek, daha dolgun, bir su samuru-

nun parlak cildine ve babasının –o kadar hüzünlü olmasa bile– kara gözlerine sahip. Bizi gördüklerine seviniyorlar. Çünkü yine para bollaşıyor, gelişimizi büyük boy cola şişeleriyle kutluyoruz ve hemen birlikte pizza yemeğe gidiyoruz. Ama hepsi bu değil. Daniel oğullarını seviyor. Artık oğullarını seven babaların sayısı artıyor, ama ben sevgiden Daniel kadar ışıldayabilen bir erkeği ve babasını Elias kadar teklifsiz öpen on dokuz yaşındaki bir oğlanı çok az gördüm.

Cola ve dondurma almaya giden Elias'ın arkasından bakarken Daniel bana gururla, yakışıklı değil mi, diyor.

Arabayla geri dönüyoruz. Rüzgâr hızıyla eşyalarımızı topluyoruz. David'i, kardeşini ve annesini göreceği hevesi ve kendisini bekleyen ekran oyunlarıyla biraz neşelendirmeye çalışıyoruz. Hangi marka, diye soruyor, mutlaka Atari'dir, hiçbir işe yaramaz. Ama biz markasına dikkat etmemişiz.

Köy meydanı konserden bir saat önce bir toplantı alanı gibi görünüyor. Biz vardığımızda Esther ile erkek arkadaşının daha önceden gelmiş olduklarını görüyoruz. Elias da o sırada Bayan B. ile birlikte köşeden görünüyor. Bayan B.'nin babasının birlikte olduğu kadın da bize katılıyor. Sonra başka tanıdıkların da orada olduğu anlaşılıyor, Elias'ın bir arkadaşının anne ve babası. Biraz mesafeli kalarak bütün bu karmaşık ilişkilere rağmen bir şeyler anlamaya çalışıyorlar.

Ben Elias'ın annesiyim, diye Esther kendisini tanıtıyor. Ben Elias'ın babasının arkadaşıyım, diyorum ve Elias'ın annesinin erkek arkadaşı da kendisini tanıtıyor. Ah, diyor adam, ve hepiniz bir arada böylesine neşeli, bu arada karısına bakıyor. Biz de ne kadar eski kafalıymışız, sadece nişanlandık ve evlendik. Oh, diyor Esther, ben de bir kere nişanlanmıştım. Evet, sanırım benimle, diyor Daniel. Kilisenin çanları konserin başlayacağını haber verip hepimiz sert sıralara dağılmadan önce Esther'in arkadaşı yörede yapılan şaraptan ve madensuyu almaya gidiyor. Esther ile arkadaşı bir tarafa oturuyor, David annesinin yanında, Daniel'le ben de öbür tarafa Elias ve Bayan B. ile birlikte oturuyoruz.

Schumann'dan ilk tınılar, öğleyin köy meydanının üzerinde dalgalananların aynısı duyulduğunda Daniel bana Esther'in profilini gösteriyor. Müzik dinlerken ne kadar gençleştiğini görmelisin, diyor. Onu görüyorum, yüzü tümüyle açık, yarı şehvetli, yarı dindarca. Bunu tahayyül edebiliyorum.

Daniel'in geçmişiyle karşılaşmak, yaşamında bir zamanlar yer almış olan, söz arasında, ah, bir kere yalnız kalmıştık, güzeldi, ama hayır, bir daha tekrarlama isteği duymadım, diye onlarla yattığını da anlattığı kadınlarla karşılaşmak bana zor gelmiyor. Evet, onunla biraz daha uzun sürmüştü, ama kocası bundan hoşlanmamıştı sanırım. Daniel'in geçmişindeki kadınları gördüm ve bir kez birlikte olmayı denediği yegâne erkeği de. Tam anlamıyla güzel değildi, diyor, gerçi hoşuma gitti, ama gerçek bir heyecan değildi. Ve ben Daniel'in gördüğünü görebilir miyim diye ilgiyle bakıyorum. Bazen görüyorum, bazen görmüyorum. Ama hiçbir zaman huzursuzluk uyanmıyor, canavar uyanmıyor. Yeni kadınların arkasından baktığını gördüğümde de. Onunla gördüğümüz şeyler üzerine, neyin güzel, neyin heyecan verici olduğu üzerine konuşabiliyorum. Bir keresinde Daniel'in açık bir spor arabada giden bir kadına ilgiyle baktığını gördüm. Şimdi arabayı mı izliyorsun, kadını mı, diye soruyorum. Arabayı, diyor. Bu iyi, diyorum, o halde ben de kadınla ilgileneyim. David arka koltuktan, çocukları düşünmeyi yine unuttunuz, diye bağırıyor. Eğer tıkınacak bir şeyler varsa bu işte ben de varım. Hayır, canavar ancak Dorian söz konusu olunca uyanıyor.

Olayların gelişimi Dorian'ı pek mutlu etmiyor. "Yürümesi gerekir" düşüncesiyle büyümüş olan biz cinsel devrimin çocukları elimizden geleni yapıyoruz. Daniel hastayken olanlar Dorian'ın hoşuna gitmemiş. Bana telefon ediyor ve bir kere daha konuşmak için sözleşiyoruz.

Yine aynı café'de oturuyoruz. Biraz Dorian'ın şu sıra pek memnun olmadığı işi üzerine konuşuyoruz, benim yazmakta olduğum kitaptan söz ediyoruz, sonunda Dorian, Daniel'in kısırlaşması üzerine konuşacaktık, diyene kadar.

Onun yorumu: Daniel onun evinde hasta yatarken beni dışarda bırakmamak için büyük çaba gösterdiğini, Daniel'e bakabilmek için işini ihmal ettiğini, her şeyin o kadar da kolay olmadığını benim de anlayacağıma güvenmiş olduğunu ve buna rağmen Daniel'in sonuçta hoşnut kalmadığını, benim de suçlamalarda bulunduğumu söylüyor.

Benim yorumum: Daniel hastalanır hastalanmaz bana hemen haber vermesini çok takdir ettiğimi, bana da evine gitme olanağı tanımasının çok dostça bir davranış olduğunu, ama bana Daniel'in diğer sevgilisi gibi davranmadığını, o işe gitmek zorunda olduğu zaman yerini alacak bir çocuk bakıcısı muamelesi gördüğüm duygusuna kapıldığımı ve anlaşmış olduğumuz gibi evden bir saat ayrılıp kütüphaneye gitmeyişine çok kızdığımı söylüyorum.

Kütüphane kapalıydı, diyor Dorian.

Köşebaşında bir cafe vardı, diyorum acımasızca.

Geri dönebilir ve bizimle birlikte yemek yiyebilirdin, diyor Dorian. Sen yanımızdayken Daniel'i görmek bana yetmiyor, diyorum. Üç kişi bir arada olmuyor. Seni incitmemek için Daniel'in elini tutmaya bile cesaret edemiyorum.

Sessizce birbirimize bakıyoruz, sonra yine bakışlarımızı kaçırıyoruz.

Bilmiyorum, diyor Dorian, her şeyin nezaket çerçevesi içinde yürümesi için gerçekten de elimden geleni yapıyorum. Evet, diyorum, ben de. İkinizin birbirinize verdiğiniz sözlere uymaya, bu alandan uzak durmaya çalışıyorum.

Benim yerime Daniel adım atmalıydı, diyor Dorian. Bunları benim taşımama izin vermemeliydi.

Daniel ölüm döşeğindeydi, diyorum. Bunu yapamazdı. Sadece gözlerini yumup mümkün olduğunca uzaklaşmaya çalışmaktan başka bir şey yapacak hali yoktu.

Böyle bir durumda hasta olmamalıydı, diyor Dorian.

Neyse ki bir kez daha kısırlaştırılması söz konusu olmayacak, diyorum. Gülüyoruz. Gerilim biraz azalıyor. Dorian'ı ilk kez kendi evinde "Bayan Liebermann" olarak gördüğümde ona tahammül edememiştim. Ama şimdi, karşısında otururken bu duygu kayboluyor. Daniel'in sevgilisi olmasaydı, benim arkadaşlarımdan biri

olabilirdi. O zaman, bir keresinde ikimizin de katıldığı bir kadın kongresinden sonra, akşam oteldeki odasına uyumaya giderken bana iyi geceler dilediğinde, ben son trenle Amsterdam'a, Daniel'e döneceğimi bildiğim için kendimi öyle yarı suçlu, yarı muzaffer hissetmezdim.

Ve sonra tatil. Dorian hiçbir zaman hoşnut kalmıyor. Onun Daniel'le yaptığı tatiller Daniel'in benimle yaptıklarının iki katı uzun olsa da. Loire'deki romantik tatilde Daniel'le yalnızdım. Dorian'ın tatilinde çocuklar da vardı, torbalar dolusu yiyecek taşıdı, çocukların da hoşuna gidebilecek gezinti planları yaptı. Ama bu kendi özgür seçimi değil miydi? Ben tatile çocuklarla çıkmaktan hoşnutluk duyacağımı belirterek öneride bulunmamış mıydım? Ama Dorian Daniel'in çocuklarının yanında onun rolünü üstlenmemi ister miydi? Elbette hayır. Dorian'ı mutlu edecek bir çözüm olamazdı. Tabii ki olamazdı.

O sırada Daniel'in annesi ölüm döşeğine düştüğü için tatili kesintiye uğramıştı. Dorian Daniel'le birlikte dönmemiş, bir arkadaşına giderek tatile devam etmişti. Böylece cenazede Daniel'in yanında olan bendim, o değil. O halde niçin Daniel'le birlikte dönmedin, diyorum Dorian'a. O istemedi, diyor. Gereksiz olduğu kanısındaydı.

Dorian tatilden döndüğünde işyerini ve Daniel'i arayarak aşırı yorgun olduğunu bildirdi ve kabuğuna çekildi.

Daniel kaygılıydı. Dorian'ın durumu iyi değil, dedi. Ve duraksayarak devam etti, önümüzdeki günlerde ona karşı daha dikkatli olmalıyım, bunu anlamalısın.

İyi, diyorum. Bu mutlaka birbirimize kesin randevular veremeyeceğimiz ve birlikte şehir dışına çıkamayacağımız anlamına da geliyor değil mi?

Evet, diyor Daniel. Önümüzdeki hafta sonları için beni görmek isteyip istemediği konusunda kararı Dorian'a bırakacağım.

Tamam, diyorum. Durumu göreceğiz.

Ama kolay değil elbette. Dorian sadece biraz hassaslaşmış değil, tamamen zıvanadan çıkmış durumda. Benim konuşmamın da yararı yok, beni görmek istemiyor. İlk haftalar şöyle böyle geçiyor, ama Dorian iyileşmiyor. Gerginlik artıyor. Daniel, Dorian'ı yatırdıktan sonra sık sık bana uğruyor, ama bütün o uzun süren akşamların uykusuzluklarının acısı çıkmaya başlıyor. Artık hiçbir şeye güvenemiyorum. Eski bir davranış biçimini yeniden edinir gibiyim, telefonun yanında bekliyorum, ya tesadüfen uğrarsa diye Daniel'i kaçırmamak için evden dışarı çıkmaya cesaret edemiyorum. Ya da pazar günleri öylece oturup, Daniel yine Dorian'a gittiği için başlamak üzere olan bir depresyona karşı mücadele ediyorum. Tam ben bir kadın arkadaşımla akşamı birlikte geçirmek ve güzel bir yere yemeğe gitmek için sözleşiyorum, o sırada Daniel telefon edip Dorian'ın yorulduğunu, bana gelip gelemeyeceğini soruyor.

Ne dersin, eğer yeterince önceden ayarlarsak yine bir hafta sonu şehir dışına çıkamaz mıyız, diyorum.

Yaşlanmış ve yıpranmış görünen Daniel, bir bakarım, diyor. Belki de yapmak gerekiyor. Bu durum böyle devam edemez. Dorian yakında iyileşecek mi? Daniel'in iflas etmesi yakın mı? Yoksa ben mi? Ne zaman? Ne düşüneceğimi bilemiyorum, diyorum Hilde'ye. Bir an geliyor bu yıpratma savaşını yitireceğimi düşünüyorum. Sonra kendi kendime, Tanrım iki mutsuz kadının ortasında bir erkek, bu klasik duruma nasıl düştüm, diye soruyorum. Sonra yine sonunda büyük bir patırtı kopacağını ve bütün bu karışıklığa son vereceğini düşünüyorum. Bir başka an, hayır, diyorum bitmesi mümkün değil. Daniel benden vazgeçmez. Ben de ondan. Birisini kaybetmemek konusunda hiçbir zaman bu kadar kararlı olmamıştım.

Stedeljik müzesinde oturup seni bekliyorum, on beş dakika yarım saat, kırk beş dakika. Bu arada senin sık sık gecikmene alıştım. Önümde bir not defteri çalışıyorum ve ara sıra seni göreceğimi umduğum girişin yanındaki masalara bakıyorum. Sonra aniden yanımda belirip oturuyorsun. Birbirimizi bir iki gün görmediğimiz her zaman yaptığımız gibi birbirimize bakıyoruz. Nasıl devam

ediyoruz, nerede kalmıştık?

Sen yaptıklarını anlatıyorsun ve konuşma doğal olarak tekrar Dorian'a geliyor. Dorian, diyorsun sanki laf arasında söyler gibi, bugün pasaportumu elime verdi, belki seni de ilgilendirir. Soluğumu tutup kahvemdeki sütü karıştırıyorum. Sana bakıyorum. Çok üzüldün mü, senin için kötü oldu mu? Henüz bilmiyorum, diyorsun. Belki de en iyisi bu. Bilmiyorum.

Yarın tekrar geri dönmeyecek mi, diye soruyorum.

Bunu da bilmiyorum, diyor Daniel. Önce resimleri bir görsek nasıl olur?

Resimlere bakıyoruz. Her birimiz kendi başına, ama aynı mekânda. Dikkatimi Daniel'in yüzünden kayan duygular skalasından başka bir yere yöneltebilmek güzel, rahatlatıcı. Pişmanlık? Acıma? Rahatlama? Suçluluk?

Ya ben ne hissediyorum? Zafer duygusu değil. Ama Dorian'ın kararından vazgeçmemesini ve bunun Daniel'i yeniden kazanmak için bir girişim olmamasını çok derinden istiyorum.

Ve şimdi önümüzde uzanan olasılıkları düşündüğümde, rahatsız edilmeyeceğimiz hafta sonları, Daniel Dorian'la birlikte gittiğinde her şeyin yine değişebileceği korkusunun olmaması, Daniel'e telefon açtığımda gerginleşmemek, sesindeki mesafelilikten Dorian'ın orada olduğunu anlama korkusunun kalmaması... Daniel'in, "Seni yarın ararım, şu anda durum pek uygun değil" deyişi hâlâ içimi acıtıyor. Eğer gerçekten böyle olacağını farz edersek bastırmaya çalıştığım büyük bir sevinç kabarcığı karnımda bir yerlerde patlıyor. Böylesine sevinmeyi yakışıksız buluyorum. Yakışıksız, çünkü bütün bu hikâyede üstlediğim rolden pek gurur duymuyorum. Martha'nın gitmesine göz yummam zordu. Şimdi Dorian'ın başına gelenler zor. Onun yerinde olan insanın kendisini nasıl hissedeceğini gayet iyi biliyorum, bunu kendim de ne kadar çok yaşadım.

Daniel'i şimdi dikkatli olmamız konusunda uyarıyorum. Çünkü bu sanki çok olağanmış gibi önümüzde açılan alana birlikte dalıyoruz. Canımız istediği zaman birlikte yatabilme lüksü, uzun hafta sonları. Haftalar öncesinden titiz planlar yapmak zorunda kalmadan Antwerpen ya da Paris trenine binebilmek. Bütün o

gerilimler ve bir yığın müşkül konuşma artık yok. Ve sürekli pusuda bekleyen krizler yok.

Eğer Dorian geri dönerse ne yaparsın, diye soruyorum Daniel'e. Bilmiyorum, diyor, olursa göreceğiz.

Fakat bu pek rahatlatıcı bir yanıt değil, acaba ben o zaman geri dönüş yapabilir miyim? Bu yıl dayandım, şöyle böyle, yapabileceğimin tam sınırında, büyük bir kararlılıkla, çünkü seni kaybetmek istemiyordum ve kendime acımaktan mümkün olduğunca kaçınmak istiyordum, çünkü sonuçta neye giriştiğimin farkındaydım. Ne yapacağımı artık bilemediğimde girdiğim depresyonlarla sana yük olmadım ve sen de bunları kendine pek fazla sorun etmedin. Çünkü en zor durumda olan Dorian'dı. Bunu ben de kabul ediyordum. Durumu daha da tırmandırmak, seni daha fazla çekiştirmek, zaten yeterince ağır olan baskıyı daha da artırmak istemiyordum. Ama gerilemek, bir adım geri almak, ileri bir adım atmaktan çok başka bir şey. Bunu gerçekten yapabilir miyim bilmiyorum.

Göreceğiz nasılsa, diyor Daniel, nasılsa göreceğiz. Ama zamanla duyduğum huzursuzluk ve yanılmış olma korkusu yavaş yavaş azalıyor. Ve daha Daniel'in bana çıkaracağı bir hesap olduğu, Dorian'ın onu bırakmış olmasından beni suçlayacağı korkusu kayboluyor.

Hayır, yaptığım pek dostane değildi. Bu katı bir tavır. Bu senin için hiç fark etmiyor mu, Daniel'i Dorian'dan almış olmak sende suçluluk duyguları uyandırmıyor mu? Elinden almak, elinden almak, yeter artık, diyorum, yeni âşık olan ve sevgilisini karısından caydırmak için nereye kadar gidebileceğini düşünen bir kadın arkadaşıma bu evcil bir hayvan değil ki bir torbaya atıp götüresin. Ama bu o kadar basit olsaydı kuşkusuz ben de yapardım. Kendimi haklı çıkaracak gerekçeler arayıp, Daniel'le Dorian'ın arasının zaten çok harika olmadığını ve benim boş olduğu görünen bir yeri almaktan başka bir şey yapmamış olduğumu söyleyebilirim. Eğer ben bunu yapmamış olsaydım mutlaka bir başkası olacak mıydı? Bir başkasının ilişkisini düzenlemenin benim üstüme düşmediğini söyleyebilirim, bu ikisini ilgilendiren bir şey. Daniel'in zaten

her zaman başka kız arkadaşları olmasının, şimdi bana da hiçbir söz vermediği gibi, kız arkadaşlarının sayısının birden fazla olmayacağına söz vermemesinin, Dorian'ın kendi üstlendiği bir risk olduğunu söyleyebilirim. Bunu daha önce hep yaptığımı, durum zorlaşınca geri çekildiğimi ve sonra böylelikle kurtulan evliliklerin kısa bir yeniden canlama süresinden sonra yine de dağıldığını söyleyebilirim. Diğer kadın için ayrıldığım eski sevgililerime bir bak. Bir tanesi bile o zamanlar birlikte olduğu kadınla kalmadı. Bütün özürleri ve akılcı açıklamaları biliyorum, ama ne kadar doğru olsalar da sonuçta bir şey değişmiyor. Geçerli olan tek şey benim Daniel'i istememdir. Artık zaman yitirmek istemeyişim. Bu aşkın elimden kaçmasına izin vermeyeceğim.

Eğer, diyorum Daniel'e, bir zaman gelir de benden bıkarsan, can sıkıcı olmaya başlarsam, eğer bir başkasını istersen lütfen beni fazla üzme. Bana söyle. Bir saat içinde senin evindeki rafımı boşaltmış, anahtarını geri vermiş ve ortadan kaybolmuş olurum. *Break my heart, if you must, but don't waste my time.**

* Eğer kalbimi kırman gerekiyorsa kır, ama zamanımı çalma. (ç.n.)

XVI

Trasimento gölü kabardı, fırtına var. Normalde su sakin, mavi yeşil yansıyan bir satıh, şimdi kaynıyor ve güneşte zeytin yeşili, gölgede limon yeşili pırıldıyor. David Daniel'le birlikte Assisi'ye gitti, son gezinti. Ben okuyorum. Yüzüyorum, beyaz avuç içlerim suyun içinde açık renk kurbağa karınları gibi görünüyor. Elias ve Bayan B. uğruyor, artık toplanmaya başlamışlar, onları yarın trene bindireceğiz.

David, Esther ve erkek arkadaşıyla birlikte Hollanda'ya dönüyor. David'in pasaportunu kampingin bürosundan almayı unutmuşuz tabii ki. Bunu ancak onlar yola çıktıktan ve yapacak bir şey kal-

madıktan sonra fark ediyoruz. Günlerden pazar. Burada dilimler halinde keserek sattıkları biberiyeli kızarmış domuz eti, zeytin, şeftali ve karpuzdan oluşan bir yiyecek sepeti hazırlıyoruz. Bir şişe Chianti. Bir çam ormanında pazar pikniklerini yapan İtalyan aileler arasında kendimize yer arıyoruz. Etrafta çocuklar koşturup gürültü yapıyorlar, büyükanneler, dedeler sandalyelerde oturuyor, anneler yiyecek paketlerini açmak ve masa örtülerini yaymakla meşgul. Herkes yemeğini yeyip, kadınlar ortalığı toplayıp, erkekler de örtülerin ya da şezlongların üzerine uzandıktan sonra orman sakinleşiyor. Daniel'le elimizde kitaplarımız yan yana uzanıyoruz. Şimdi geri döndüğümüzde artık David güneş şemsiyesinin altında bizi bekliyor olmayacak. David'in çadırın yanında oturan koyu mavi huysuz silueti olmayınca ortalık boş. Bugün ne yaptınız, diye soran yok. Mutlaka yine bir müzeye gitmiş ya da bir café'de oturup şarap ve sigarillo içmişsinizdir. Bundan ne anlıyorsunuz sanki? Bize alkol ve nikotinin zararları üzerine söylevler çeken kimse yok artık. Bizim gençliğimizde anne babalarımızdan kopmak için alkol ve sigara kullanmamız gerekirdi, diye David'e açıklamada bulunuyoruz. Sen bunu tersine çeviriyorsun, bizim ne kadar kötü olduğumuz üzerine söylevler veriyorsun. Ama siz hiç kulak asmıyorsunuz, diyor David sert bir tonla. Çok denetimsiz yaşıyorsunuz.

Bu kadar huysuz bir yeniyetmeyle tatil yapmayı sinir bozucu bulmuyor musun, diye soruyor Daniel. Fakat ben David'den genelde feminizmden, özelde benden şikâyetlerine ve dırdırlarına rağmen hoşlanıyorum. Bu bir oyun, beni nereye kadar kışkırtabileceğini anlamak istiyor. Ve ben de bizim ortamımızın onun için ne kadar sıkıcı olabileceğini görüyorum.

Aynı alışkanlıklar, aynı zevkler. Tekrar yatağa girip David'in olmadığı şu kısa zamanı sevişerek geçirelim mi? İkimiz aynı anda masalarda serin kadehlerin yanıp söndüğü bir café mi keşfedelim? Ah, hayır, yine mi, diye sızlanıyor David, daha yeni içtiniz, sanki biz durmadan dondurma dilenen çocuklarmışız gibi. Daha kahvaltı biter bitmez oturup şimdi ne yiyeceğiz diye fikir yürütme-

ye başlıyorsunuz. Bu doğru. Her ikimizin geçmişinde de yemeğe olan bu aşırı düşkünlüğümüzü açıklayacak sebepler elbette var. Ve kesin olan bir şey varsa, birlikte olduğumuz sürece asla bir daha kilo veremeyeceğiz. David'i arıyorum, diyor Daniel, tuhaf değil mi?

Baba hayvan, diyorum.

Hessel'le buluşmak üzere Verona'ya gidiyoruz. Artık çadır hayatı yetti ve kent hareketliliğini, temiz yatakların konforunu ve gazeteleri özlüyoruz.

Çizgili güneş şemsiyelerinin altında Hessel'in kır başını seçtiğimizde Piazza delle Erbe'deki bronz renkli çanlar saat tam dördü çalıyordu. Daniel'in böyle tam zamanında geldiğini daha önce hiç görmemişsindir mutlaka, diyorum Hessel'e. Hessel, Daniel'in eski bir arkadaşı, benim için de yeni bir arkadaş. Birbirlerine sarılıp öpüşüyorlar. Bizim de kahve isteyip istemediğimizi soruyor. Otelinizi buldunuz mu? Geleli çok oldu mu?

Otelde bizim için Hessel yer ayırtmıştı. Matrimonuale Hessel, heteroseksüel anlayış için özür diliyor. Yani yan yana getirebileceğimiz iki tek yatak yerine büyük bir çift yatakta yatacağız. Bu hoşuma gidiyor, çünkü gecenin sonunda iki yatak arasına düşen hep ben oluyorum. Ve *Tosca* için bilet ele geçirmiş, dev arenada sergilenen opera için son üç bilet.

Hessel bilgili bir insan. Şimdi ellilerinde olan eski bir cizvit, genç bir adamken bugün artık kapalı olan Pisa'daki Sen Bruno tarikatı manastırında kalmış. İtalya'da kendini evinde hissediyor. Benimle gelin, diyor ve bize bir gün önce keşfettiği yerleri gösteriyor, saraylarıyla Piazza dei Signori, anıtsal mezarlar. Yarın kent surlarına gideceğiz. Daniel kendisini o kadar meşgul etmiş olan soruyu nihayet soruyor. Filler Alpleri nasıl geçti? Hah, çok basit, diyor Hessel, halatlarla çekilip taşındılar, ama bu arada epeyce zayiat oldu. Daniel dağlara duyduğu tutkudan söz ediyor, onu benden çok daha uzun süredir tanıyor Hessel, Daniel'in dağları niçin sevdiğini de biliyor: Savaş sırasında muhalefet hep dağlardaydı. Bir anlamda imdat çıkışı. Bir kiliseyi gezerken Hessel, bakın, diyor,

burası keşişhane. Ve Pisa'da geceleri koralleri ayakta söylemek için nasıl uyandığını anlatıyor. Ama, diyor, sırtımızda küçük bir arkalık oluyordu, hiç olmazsa azıcık oturur gibi oluyorduk, ama Allah karşısında sanki ayakta durur gibi görünüyorduk. Bu arkalıklara *misericordia* diyorlardı, merhamet.

Otelde beyaz kaygan çarşafların arasına huşuyla süzülüyoruz. Karınca yok, sivrisinek yok, sinek yok, büyük, yumuşak bir yatak. Çıplak ayaklarımızın altında serin mermer, istediğimiz kadar sıcak su. Aynada, ne kadar vahşi bir görünüm aldığımı görüyorum, tenim yanık, her yöne dağılan saçlarım tiftik tiftik. Daniel akşamları ne kadar nakit paramız kaldığını görmek için pantolon ceplerini dışarı çıkarıyor. Ben çekleri sayıyorum. Fazla bir şey kalmamış artık.

Bu kentte para parmaklarımızın arasından kum gibi kayıyor. Buna rağmen bizim için opera biletlerini alan Hessel'le birlikte güzel bir yerde yemeğe gidiyoruz.

Aşınmış merdivenleri tırmanarak duvarlarla çevrili bahçelerin ve harabelerin arasından dağın tepesindeki restorana gidiyoruz. Hızla akan Adige suyunu hâlâ görüyoruz, ama artık sesini işitmiyoruz. Verona'nın damları dört bir yana yayılıyor. Hava sıcak. Yemek gelmeden epeyce önce şarabı içip bitiriyoruz. *Tosca* üzerine konuşuyoruz, muhteşem bir curcunaydı, yürek parçalayan aryasını bir kez daha söyleyen diva ve eski geleneğe uygun olarak deliler gibi *bis, bis,* diye bağıran seyirciler.

Önlerde bir yerde oturmuş olan Daniel, şefi gördünüz mü, diye soruyor. Ben Almanların arkasında bir sırada oturuyordum. İsrailli genç bir adam olan şef yerine doğru koştu, daha epeyce bir mesafe vardı. Sonra arkasını dönüp, heyecandan solgun bir yüzle sopasını kaldırdığında başında bir kipal olduğunu gördük. Önümüzdeki sıradan tam anlamıyla şoke olmuş tonda bir mırıltı yükseldi, bu bir karşı çıkış değildi, sadece şaşırmışlardı. Ben de kısa bir süre önce beni de aynı şekilde şoke eden bir olaydan bahsediyorum. Kadının biri İsrail'i kast ederek, Yahudiler savaştan hiçbir şey öğrenmediler, dediğinde ben de şok olmuştum.

Zaten geride pek fazla Yahudi de kalmadı, demişsindir mutlaka, diyor Daniel. Belki de savaş Yahudilere bir şeyler öğretmek için yapılmadı, demiştim.

Hessel, daha kısa bir süre öncesine kadar Katolik dualarında İsa'nın çarmıha gerilmesinden resmi olarak Yahudilerin sorumlu tutulduğunu anlatıyor. Ben cadıların uğradığı kovuşturmayı, o zamanlar kendi bastırılmış içtepilerini nasıl kurnazca toplumdışı kişilere yansıttıklarını anlatıyorum. İstek uyandıran bir kadın hemen cadı damgası yiyor. Daniel, üçümüzden hiçbirinin engizisyon karşısında bir şansı olamazdı, diyor. Bir Yahudi, bir homoseksüel ve fazla bağımsız bir kadın. Kâfirler. Toplumdışılar. Bence. diyor Daniel Hessel'e, sen daha cizvitken de inançsızdın. Hessel gülüyor.

Yemek geliyor. Benim domates ve reyhanla hazırlanmış makarnam enfes, Daniel de kendi karidesli makarnasını öve öve bitiremiyor. Hessel de mantarlı ve kremalı makarnasının karşısında zevkten baygın. Hiçbir tadı kaçırmamak için tabaklarımızı aramızda değiştiriyoruz. Eğer birisi yemeğe ölçüsüz bir ilgi gösterirse cizvitler buna ne diyorlar biliyor musunuz, diye soruyor Hessel. *Effusus super cibos,* tabağına akmış, yemeğe fazla dalmış. O zaman yine, pek ilgi göstermiyormuş gibi yapmalı. Bir şişe daha şarap ısmarlıyoruz.

Zamanımız doldu, para tükendi. Geri dönmeliyiz, işler bekliyor, faturalar, gündelik stres. Daniel bu düşüncelerle yine kararıyor. Yolda, Stradivari'lerin çıkış yeri olan ve hâlâ iki Guarneri ve iki Amati'yi koruduları Cremona'da mola verebiliriz.

Gözden kaybolana kadar Hessel'in arkasından en sallıyoruz. Hesabı bir çekle ödemek istediğimde çeki bayan Liebermann adına hazırlıyorlar. Eskiden olsa hemen karşı çıkardım, şimdi o kadar kötü bulmuyorum.

XVII

Hollanda sınırını geçer geçmez arabada bir tıkırtı başlıyor. Daniel arabayı yol üstünde bir park yerine sokuyor. Yeniden gaz verdiğimizde tıkırtı artıyor, tehlikeye işaret eden bir ses çıkıyor. Yanımızda park etmiş bir adam gelip duruma bakıyor. Araba tamircisi olduğunu öğreniyoruz. Ama adam arabanın orasına burasına bakıp bazı vidalarla oynadıktan sonra başını sallıyor. Arıza eksantrik milinde, diyor. Tamirciye gitmek gerekir, çekici çağırın. Bozdurduğumuz bir avuç dolusu çeyrek Gulden'i yanımıza alıp bir telefon kulübesi aramak üzere yola koyulurken tam o sırada otomobil kulübünün bildik sarı arabalarından birinin geçtiğini görüyoruz. Daniel temposunu hızlandırıyor, bir süre sonra otomobil kulübünün arabasındaki adamda bize başıyla işaret ediyor. Adam, çekme

servisini arayacağım, diyor, eğer şansınız varsa bir saat içinde burada olurlar. Bu arada siz de bir kahve içmeye gidebilirsiniz.

Bizi arabayla birlikte eve götürecek olan çekici arabasında şoförün yanına oturduğumuzda saat geceyarısını geçmişti. Şoföre bir baktıktan sonra önce Daniel'e yol verdim, yolda sohbet etmekten hoşlanan canayakın bir ayıcık. Ben yorgunum ve artık konuşmak bile istemiyorum, ama Daniel'e yaslanmış ondan gelen pamuklu kumaş kokusunu ve benim için bildik olan kendi tanımlanmaz kokusunu duyarak onları dinliyorum. Yağmur yağdı, cadde karanlık ve kaygan. Mavi yol işaretleri yanımızdan kayar gibi, Amsterdam, Amsterdam. Uyuklayarak şoförün hikâyelerini dinliyorum. Daha önceki çekme olaylarında yaşadıklarını anlatıyor. Bir keresinde bir takma diş, bir başka sefer tahta bir el toplamak zorunda kalmış. Ve bir defa da içinde ağlayan çocuklar ve çaresiz bir anneyle birlikte koca bir karavanı çekmesi gerekmiş. Baba bütün bagajı öylece ortada bırakıp arabayı alıp kaçmış. Amsterdam'a yaklaşırken günün ilk ışıkları yükseliyor, çayırlar sisli ve nemli. Sokak lambaları sönüyor. Gece yol almak can sıkıcı değil mi, diye soruyor Daniel. Bu da işin bir parçası, diyor adam sesinde doyumlu bir tınıyla, benim kocakarıyla bu mevsimde pek sık görüşemeyiz.

Daha önce bizimkiler tarafından çekildiğiniz hiç olmamış mıydı, diye soruyor.

Ben çekilmedim, diyor Daniel.

Ben çekildim, diyorum. Geçen yaz Martha'yla Portekiz'deyken olanları sana anlatmıştım değil mi?

Yöre makamları telefon açıp bizim bir ambulans bulmamızı ve Lizbon'a zamanında yetişmemizi sağlamasını bildirdikten sonra kamp müdürünün bize karşı tavrı değişiyor. Lizbon'dan sonrasını otomobil kulübünün yurtdışı servisinin halledeceği ve Amsterdam için uçak biletlerimizin ayırtıldığı belirtiliyor. Kamp müdürü bizden kurtulduğu için rahatlamış durumda ve bizi bizzat çadırımızda ziyaret ediyor. Çadır tentesini ona hafifçe gülümseyen Martha'yı görebileceği gibi kaldırıyorum. Akşam, artık yapacak bir

şey kalmayınca, denizi dinlemek, güneşin batışını seyretmek ve bir kez daha midye yiyip bölgenin şarabından içebilmek için bir saatçiğine kayalıkların üzerindeki restorana kaçıyorum. Bana yemeğimi getiren adam, arkadaşınız nerede, diye soruyor. Hasta, diyorum, o yüzden buraya da bir daha gelemedik. Ama yarın evimize dönüyoruz.

Şimdi neredeyse normal bir hikâye oldu, hemen hemen geçmişe ait artık. Kayalıkların üzerinden bakıp aşağıda gezinen son insanları da neredeyse seçemez olanca, burada güzel zamanlarımızın da olduğunu düşünüyorum. Belki bir kez daha gelmeliyiz buraya. Joaquim'e hediye etmek için bir şişe şarap alıyorum, midyelerin en güzellerini de canı hiçbir şey yemek istemeyen Martha için çantama dolduruyorum.

Bu gece ikimiz de gerçek anlamda uyuyabiliyoruz yine, ama ne yazık ki çok kısa. Eğer her şey yolunda giderse ambulans altı buçukta gelecek. Çay yapıyorum ve arabada bırakacağımız eşyalarla, uçağa yanımıza almak istediklerimizi ayırıyorum. Martha yardım istemeden çadırdan dışarı sürünüyor ve ben çadırın çivilerini yerden söküp ipleri toplarken o şişme bir yatağın üzerinde uzanıyor. Erken kalkan birkaç kişi merakla seyretmeye geliyor, içlerinden bazıları Martha ile daha hiç karşılaşmadılar, yalnızca ara sıra inleme seslerinin duyulduğu çadırda hasta bir kadının yattığını ve her sabah ihtiyar bir kızılderili adamın çadırın içine emekleyebilmek için kemikleri çatırdayarak dört ayak üstüne çöktüğünü biliyorlar.

Ambulans kamping arazisine girdiğinde, önde canhıraş el kol hareketleri yapan ve önemli pozlar takınan kamping şefi olmak üzere toplanan meraklılar giderek çoğalıyor. Bir hafta boyunca çadırdan başka bir şey görmeyen ve şimdi bunca meraklı suratla çevrilen Martha, aman Tanrım, diyor. Aman Tanrım, ve gözlerini kapıyor.

Lizbon yolu bir zamanlar Marinha Grande yolundan çok daha kısa geliyor bize. Araba siren çalarak uçağın hazır beklediği havaalanına giriyor.

Bizi bekleyen birisi beni çabucak gümrükten ve pasaport kontrolünden geçiriyor. Biletlerimiz çoktan hazır. Martha'nın sedyesi-

nin yerleştirileceği koltuklar yatırılmış ve bir perdeyle meraklı bakışlardan korunmuş bile. Martha'yı sedyeyle taşırken köşeden dönemeyip tekrar yere bıraktıklarında diğer yolcular bekliyorlar. Bir merdiven daha. İnsanların, neyi var, neyi var, diye sorduklarını işitiyorum ve içlerinden en düşüncesizi gelip bana soruyor. Sırtı, diyorum. Martha öbür tarafa bakıyor. Tekrar Hollandaca konuşuluyor, anlayabildiğimiz bir dil. Shiphol'e indiğimizde diğer ambulansın hazır beklediğini görüyorum. Bu kez modern bir araba, tüm konfor var, Martha'nın üzerinden düşmeyeceği bir yatak ve Hollandalı bacaklarına kısa da gelmiyor, yay sistemi de mükemmel.

Canayakın sağlık görevlilerine nihayet hikâyemizi anlatabiliyoruz. Martha da söze katılıyor, ağrıları azalmış gibi.

Martha'yı dar merdivenlerden yukarı taşıdıklarında evinin kapısını Paul açıyor. Odadaki kanapeyi pencerenin yanına çekmiş, kuvvetli öğle güneşini kesmek için perdeleri yarı kapamış. Çiçekler var. Çay hazır. Paul bana biraz çekingen bakıyor. Tekrar Martha ile yatmaya başladığından beri birbirimizi hiç görmemiştik. Martha'nın annesi ve kız kardeşi telefon ediyor. Martha onları gelmeleri gerekmediğine, ölecek olmadığına, ve durumun artık o kadar kötü olmadığına ikna etmeye çalışırken ben de Paul'den bu arada ne kadar kaygılandığını ve Avrupa'nın bu köşesinden organize ettiği onca şeyi öğreniyorum. Otomobil kulübünden durumu öğrendiğimde sizi arabayla almak istedim, ama doktor beni vazgeçirdi, diye anlatıyor. Hatta doktordan bu akşam gelmesi için bir randevu bile almış. Martha, eve mi gideceksin yoksa burada mı kalırsın, diye bana soruyor. Eğer Paul kalacaksa o zaman eve gitmeyi tercih ederim. Martha Paul'e bakıyor. Paul başıyla evet diyor. Martha ona beni eve bırakıp bırakamayacağını soruyor.

Ben de şimdi bunu teklif edecektim, diyor.

Arabada bir süre daha genel olarak refah toplumunun, özel olarak da otomobil kulübünün nimetlerinden söz ediyoruz. Yoksul bir ülkede tatil yapmak ne kadar romantik ve bir şeyler ters gidip de alıştığın güvenceler –açık postaneler, çalışan telefonlar, çağrıldığında gelen taksiler, yeterince doktor– ortadan kalkar gibi görü-

nünceye kadar öylesine günü yaşamak ne kadar güzel.

Paul beni, neyse ki sakinleşmemi sağlayacak kadar terk ettiğim andaki haliyle duran evime bıraktığında vakit öğle sonrasının geç bir saati. Yarın sabah erken saatlere kadar Martha'da kalacağım, diyor Paul, sonra işe gitmem gerekiyor, bir telefon etsene.

Oldu Paul, diyorum, ve teşekkürler. Birbirimizi bir sağ, bir sol yanaktan biraz beceriksizce öpüyoruz.

Evimde tekrar bildik yuva kokusu beni sarmalıyor.

Ölü noktayı aşmış durumdayım, gerçi bedenim yorgun ve uykuda gezer gibi hareket ediyorum, sakarlık içindeyim, sandalyelere çarpıyorum, ama zihnim açık, tuhaf biçimde berrak. Sanki kokular her zamankinden daha kuvvetli, renkler daha güçlü gibi. Dışarıda bir şehir kuşu ısrarla ve melodisiz ötüyor. Birisi çiçek getirmiş, oğlumdan bir mektup var; her şey yolundaymış. Kediler kayıtsızlıklarını vurgulayarak etrafımda süzülüyorlar, bu arada geriniyorlar, esniyorlar ve benden –alıştıkları gibi– onları okşamamı istiyorlar. Masamın üzerinde bir gazete ve mektup yığını duruyor. Ama bu kez normalde her zaman yaptığım gibi zarfları hemen açmıyorum. Telefona gidiyorum –ve görülüyor ki– Daniel'in telefon numarasını hâlâ ezbere biliyorum.

Utrecht köprüsünde Daniel beni sarsarak uyandırıyor. Birazdan geliyoruz, diyor.

Rüya gördüm, diyorum uykulu uykulu, Martha'nın başına korkunç bir şeyler gelmiş, rüyada Dorian da var, Paul de. Ve sen. Durmadan, göreceğiz bakalım, diyorsun, göreceğiz.

Güneş yükselmiş ve Amsterdam'ın ilk evleri üzerinde sapsarı parlıyor. Şoför bizi nerede bırakacağını soruyor.

Karar vermemiz lazım, diyor Daniel, bana mı gidiyoruz, sana mı gidiyoruz, yoksa herkes kendi evine mi?

Hepsi mümkün, diyorum, hepsi uygun.

Utanç Bitti'de *"Bütün kadınlar lezbiyendir, bazılarının bundan haberi yoktur yalnızca"* diyen Anja Meulenbelt'in bir başka kitabını sunuyoruz bu kez. *Utanç Bitti*'nin devamı olarak da okunabilecek bu kitapta bir kadınla birlikteyken bir erkeğe aşık olan bir kadın anlatılıyor. Daha önce bir eşcinsel deneyimi olan, şimdi ise bir kadınla yaşayan çok çocuklu, sakin, evcimen bir erkektir bu...

"Cinsel devrim" dalgasının dinamizmini yitirdiği yıllarda geçen roman, yayımlandığında feminist çevrelerde tepkiyle karşılanır. Kitaplarında lezbiyenliği savunan yazarın bir erkekle beraberliğini anlatması "harekete ihanet" olarak adlandırılır. Meulenbelt eleştirilere "kitaplarından daha hızlı ve derin yaşadığını, hareketin malı olmadığını" söyleyerek karşı çıkar. "Kadın hareketi sıcak bir yataktır. Ama aynı zamanda biri kaçmak istediğinde hepsi birbirini aşağı çeken yengeçlerle dolu bir kovadır" diyerek kendini savunur.

Bu kitapta feminizm ya da aşk hakkında büyük fikirler, iddialı çözümlemeler yok. Birbirlerini seven bir kadın ve erkeğin sokak kahvelerinde içtikleri şarapların tadı, sakin sevişmeleri, hafta sonu miskinlikleri, kıskançlıkları, birbirlerini kaybetme korkuları, uyurken birbirlerini seyretmeleri, el ele tutuşmaları, "günaydın, iyi uyudun mu?" türü iddiasız konuşmaları var.

Hayatının gündelik ayrıntılarını "sloganlarla" düzenlemek istemeyenler için...

AYRINTI • ROMAN
ISBN 975-539-072-3
9 789755 390727